

84/2 Doc = M

41151

ЮДАН ШЕСТАЛОВ
НОРЫН ЭРЫТ

Юван Шесталов

**НЮЛЫ
ЭРЫГ**

Новомуру борисову
на зору наша
о творческом вече
в г. Ханты-Мансийске

Свердловск
Средне-Уральское
книжное издательство
1984

- 013332 -

Художник Г. Кетов

4702370000-071
III 40-84
M158(03)-84

Государственная
библиотека

РФ

© Средне-Уральское книжное издательство, 1984.

Юван Шесталов — мāньси мāхум тāн поэтаныл

Сибирь Луи мā ур мāң вōрыт вēрппинj, тāксар мāньси мир сака хосаттāгыл бlэгыт. Тāн ань мощщаг ёмтсыт. Лāвёгт, йис порат тāн сака сāв мир бlмыт. Тōванил мōт бlнэ мā киснэ мāгыс хотталь тай хōтал ўнтнэ ёр нупыл минāмыт.

Нас топ та номсаҳтēв, ань улпыл сāвыңпал мире тувле мīнас, кол ўнлум, пāл ўнлум, мāтэ хūлистэ. Та порат ань мощщаңпал мāхманэ аманрыг ань тыт хультсыт? Аман ань тāнки ўнлын наинj-бтырың мāнанылл, витанылл мōт мāн нёвумтаңкве ат кāсасясыт? Эрj ос сяр яныг-няңра пупганыл ўргалаңкве хūльвёсит? Эрj ос ты мāныл ўргалаңкве хūльвёсит. Таияныл йильпи мā-вит ат ке хōнтэгыт, тāс мāн ювле вос ёхтыгпасыт. Эрj ос йис бlум, нот бlум наканыл-сыпаныл ўргалаңкве хūльвёсит? Эрj ос йис наисаматёныл ўргаланэ, сайалтāлнэ мāгыс хūльвёсит, та минам мāхумтёныл, та осилмам мираныл нот бlнэ, йис бlнэ пōлям сувоныл, яңкың сувоныл ке патэгыт?..

Мāньси мāхум нēпакыл ат хāссыт. Нēпакыл тēпыл ат хāссыт, эрыг ос мōйт, потыр ос ляххал бс хунь ат бссыт. Олнэ-хулнэ писянылт, эрга-нылт, түлүглапанылт, ур миснэ-вōр миснэ ная-ныл мōйттыт палт, амсяныл палт мири осымар, мири мутра тот пуссын та блы. Миркве сүп бnь-си, нёлум бnьси. Пойкилт, кāстылт суйтэгыт,

нъврам үлышапыт нёргаталает, тэлы турман ёткапаитт мойтквет мойтает. Но макыга те лягалаңкве хотты мир такви өвлүтэ мот мирын вос потыртанэтэ магыс сяр макың литература эри, нас хансым нэпак эри, макың поэтыт эрёгыт. Тонт хойхатнэ сирол лягалаңкве рови, поэт — ты мир тав суе, тав сыме, тав супенёлме. Маньсит нэпакыңыг ёмтнэнэл элы-палт тан мираныл халанылт поэтыт олсыт. Топ тан эрың няйт хотпаг ёмталалсыт, маос эрң тан волалиң ёраныл-ваганыл ос үнлуп макёныл сунсыглан магыс, таве наиг-бырыг аңкватан хурипаг олсыт. Нэпакыңыг ёмтсит, ань вайм-ханьсим ўрхатуңкве ровыс, макың-поэт хулиглы тах. Тав тах мире нотэ-йисэ пасыл атум суп-нёлум үлүтэ, номтэ-писе такви сымён выгтэ. Тувл тах ты сюнькве маянытыл олнэ мот махумн, мот мирн максырыг суссылтытэ, максырыг хултытэ.

Маньси махум тамле поэтыг ёмтуңкве Юван Шесталовн сөт па патыс. Тав мирён ос сөт патыс, веть тав овыл нэглум поэтэ сака яныг номтың олум, сака тумаң олум, тав ман суйты, витн суйты. Тав хансум нэпаканэ тамлет тый: «Миснэ», «Глаза белой ночи», «Огонь на огонь», «Песня последнего лебедя», «Синий ветер каслания», Тав хансум поэмэнэ: «Медвежьи игрища», «Кара-Юйя», «На железных нартах», «Таёжная дума», «Идол», «Юлиан», «Бубен, гуди»... Тав мак үлышлан ос хотпа үлышлан стихотворениянэ тыит, мак олупса суссылтан нэпаканэ тыит.

Но соль лавёгыт, соль потыртэгыт, что на-мың-суиң художник олнэтэ палытыл хасн савсыр нэпаканэ, потранэ акваг акв номт сирол ми-нэгыт, пуссын акван олтхатэгыт, акв лувыг, акв нёвлиг тэлэгыт. Юван Шесталов тав хаснэ нэпаканэт тыи та суссылтытэ. Тав нэпаканэт,

тав сāвнакыл хансум стихотворениянэт, поэманиэт, повестяниэт, сāвсыр нак, сāвсыр пись суссылты. Но тāн пуссын акван өлтхатэгыт, солтгалахтэгыт и пуссын акв яныг хурииг, акв яныг өлүпсаг-хүлүпсаг та ёмтэгыт автораныл саме посың мāгыс, номтэ хоса мāгыс.

Юван Шесталов хансум сяр ёмас мāсьтыр номтанэ-тумаянэ «Языческая поэмат» та өлэгыт. Тыт хансум утанэ ловиньтакёнт, хүнтлакёнт тāн мāнъси мāхум мāсьтыр өргүн мойтыг, өргүн латыг хотыл пासыл та миннэныл суйты, та нёрыгланэныл суйты.

Юван Шесталов — мирн вāнэ советский поэт. Но «Языческая поэма» ловиньтандын порат, хүнтлакёнт, хүлүлн, что ты поэт наме-сие тах хонал усыпилнэг суиңыг ёмты, намыңыг ёмты. Тый поэмат хансум тав стиханэ тах няврамын и яныг мāхмын тах сүпүт луигтавет, сүпүт калыгтавет, поэма «Песни о Гайавате» хольт. Юван хансум поэмант: «Мансын өрыгн», «Супыг өрыгн», «Нёхыс өрыгн» Лонгфелло нампа поэманыл тоба сяр ёмаснув ломыт түп хойхатэгыт.

Юван яганэ-барищанд воруй алнэ, витхул алнэ мāхмыг өлсүт. Мирн пуссын вāве, ворт алысълым яласан хотпа сымн воре-витэ та посы, та сялты, тав воре-витэтал өлуңкве вассыг ат вёрми. Юван Шесталов хаснэ өрганэ-мойтанэ палт таимаңыс витэ-воре сāвсыр писит, сāвсыр мутрат та суссылтавет, та такталавет. Тав мойтанэйт, өрганэйт ийванэ-витанэ, үянэ-хүланэ, пуме-витэ өлүмхөлес хольт өлэгит-хүлэгит, номсэгит-вэрэгит, луйгэгит-потыртэгит, Мавит веть тый татыл мā хунь, тав веть Родина гув такви олы. Юван хансы:

Омам сымт ам сымум самын патыс,
Сымың-порың Миснэ сымт тав сыме самын патыс,
Миркем сымт вор Миснэ, ур Миснэ сыме самын патыс,
Миркем сымт амти ялпың макем сыме самын патыс.

Юван Шесталов өлүм йисыт тах хансэ нэпаканэ, поэмэнэ, стихотворениянэ ты стихотворение ломтквёт ань та постым өләгыт, аквтоп мат паквсамакве кийвырт хуньт тах тавёныл яныгман йиб хольт, манос үтсья вор хольт тав тиврет та өләгыт. Тав хаснэ нэпаканэ тах савсыр хури өнүсөгыт, тан савсыр янытыт тах. Тан тах савсыр номт, савсыр мутра, савсыр хури суссылтэгыт, савсыр өлнэ сайт, өлнэ хал тах хултэгыт, но тан хурияныл ты хансум масьтыр янытын стихотворение ломттет ань аквирыл өлаль хултим та өләгыт.

Ман топ тох те номсасув: Юван Шесталов стихотворениянэт топ мэтэ-витэ сав сирыл лэнтгын, нёвитахтын турсуй тактэтэ суйты — ты мак потыр атим өлнув. Тав номтэн, тумаён ань өлнэ хумпын-лэнтын тормув, хусыт вёк йисув-нотув ос савпис касалаве, савпис сунсаве. Тав номтэ-тумае институтт ханисътахтаме порат, ма янытыл яласанэтэ порат, такви өлнэ йисэт-тормёт өлнэ махманэ ёт хонтыглахтынэтэ порат, сотыр нэпакыт ловиньтанэтэ порат савмалтастэ, ёрамтастэ. Ты поэт сыме-тай торумма капай тав акв ломткётэ, аквтоп мат сярысь вит тав акв витсамакётэ хольт та өлы. Вьетнам махум няврамыт вор куль хурип утытын пахвтын бомбал хотталь порыславесыт, та мир тыстыл-восьлыл поэт тав сымёт агмынсь тақысь та нёвумты. Өлнэ йис акв хоталэ най хольт итынсь волсаталы. Тамле хотал луи мир тан үнлын маныл нумпалт ос ань усь ты пүнсүм газовый скважинат нумпалт, ос нумыл ялнэ тэр товлынхапыт, ёлыл ялнэ тэр наинтуйтыт нумпалт йис ма-вит йильпииг варнэ мат, най хольт нас пат келаялы. Ты поэт ос тав сыме, тав номтэ-тумае такви өлнэ хоталэ, мире хумле савнак сирыл өләгыт-хулэгыт, тав номтэ, өлупсатэ ос аквта хольт

мйны, бс аквта холт ови. Хоталь бли тәрвитың-рүпатаң накыт, хоталь бли ёмас сирыл вәрнә утыт, әлыт нәглын наканув-сыпанув, нот-йис мәйильпи сирыл вәрнә накыт — пуссын Юван тав сымёт өләгыт, тав тыит пуссын вәганә, пуссын сунсыяңә.

Тав саме пүнсүм мири нотаныл сөтыра тәлыштн ёхтхаты, та коныпал бс акв атпан тәл болсыт. Ты атпан тәл сәв яныгсәт тәлн хойхатәгыт. Ты ләвылтан сөтыра таланув ос атпан тәлув — тән пуссын поэтүв тав сымёт блиңәныл. Тав такви бс — та йис миркәтә, мәхумакәтә намың-сүиң лылың кёлупкве, лылың лылыкве. Тав та миртәтә, та мәхуматәтә йильпи өлупса ломткве. Ты өлупсатәтә топ Октябрыйн миңкве вәрмувес, Советский власытин ос Ленинн хулигтаңкве вәрмувес. Ювле хультум супәт асирмаң ос восың постәл кол Юван тав такви вәстә, такви сунсыстә. Ань тав йильпи сирыл блиңэ нак халә хумус мйны, халә хумус ови Юван тав хосытә самыл сунсылув, палил хұлылув, йильпи блиңэ накув, йильпи блиңэ сирув мирн, әлмхобласн маныр мыг, мән тав тәратә вәглув, тав тәратә ханьсилув. Юван тав философ холт хосаныл вәг, хосаныл сунсы, тав поэзия холт вәгың-няңра. Тав поэзиятәт ань блиңэ наки-хумпың өлупса пёлялахтыланә, қаралахтыланә пуссын нәглапәләгләгыт, пуссын өлапәләгләгыт, мир тән әгманыл, тән яныг сягтыланыл пуссын тот өләгыт. Ты ёмасәныл-ёмас нәпак ам печатайтанәтә әлы-пәлт та ловинъаслум, таимагыс ам амкинам сөтыңыг хұнтланәм сүйты, сягтылыңыг хұнтланәм сүйты. Ты нәпаккаве өвыйлтыт ам хотты хотпаквән потыртаңкве таңхәгум, тавән хұлтмалтаңкве таңхәгум. Таңхәгум, ты нәпаккаве сохыт ләх хосыт таве ловинътан мәхманә сымн моляхнув вос ёхтыгпас.

Сым тармыл сýгтылың, мāн вāглув тамле
элумхоласакве та болнэтэ, тав тох ёмсякв хан-
суңкв та хāснэкётэ — тав мирн вāнэ поэт. Юван
Шесталов, тав мāн, писателит мāгсылув юртыг
блы, ягпыгыг блы, а мāньси мāхум мāгсыл тав
яныг вāгыг, сұпыг-нёлмыг блы, тав мāньсит
мāгыс литератүра бывылтам хумыг блы, — ты
лāтың сака кёпыл намың, сака кёпыл суиң, ам
тох та лāвсум, тох та хұлтсум.

Вл. Солоухин

Лёңх лāтың

Ам сāйкаласум... Сōрни сāлыл хōтал ȳснасыл сунсы. Авиыл сōрни товлың ȳйил ам палтум хōтал тыламлы. Пāрт āмп колныл кит пūмась хōталыг хораясыг — кит āмп сāмыг сāлаясыг, — и ам тāн палтанылн хāйтēгум. Посал ясын хāйтēгум. Тот сōрни хулимхулыл сōрни хōтал хулиглы.

Вāсыт ёт витын мūрмēгум. Сымың витын сыныгтāвем. Сясгын вит кāтыг ласкатыг. Хоса хōтал сорги, пувлы, ȳтэ хōтал туя хотал вит осытт ёнги. Ам ȳс тав ётэ пувлēгум. Рēг мāгыс, пос мāгыс пūмасипа лāвēгум. Пūмасипаң сират пūмась мовиньтыл сиргēгыт. Сюлтгын витын сират мūрмēгыт, хұлрисит пувēгыт.

— Га-га-га! Га-га-га! — рoңхeгыт лунтыт нýрпum оспа хасытт.

— Вётлю! Вётлю! — Эрги сюльси.
Сёр-мор вōр Ȅвлыт куккук най Ȅлнэ нот, Ȅлнэ тāл ловиньты. Мана сāвит хoram суй, мана сōт, мана кāс. Соль ман ты кāс, ты пос хуньт сорхаты, мойтыг ёмты?

Соль ман акв Ȅлпыл нōх-сāйкалēгум — хōтал ат кāсалēгум, лунт Ȅрыг ат хұлелегум: машина

сүйил палюм кураи, хәтал мәгыс электричество хораи.

Вәглум: йильпи әлпыл пос вәри.

Вәглум: акв әлпыл йильпи мәйтыйт сәйкаләгүм.
Хасытәл өлупса кәс йильпи мәйтыйт өлы! Хасытәл өлупса кәс...

Ам мәкем хосыт ёмегүм. Сунсәгүм, хұнтләгүм, номсәгүм...

АКВНАКТ АМ ЙИПЫГ ӘРЫГ ХҮЛӘГУМ

Сөль паргантыма,
Түйт ларгантыма
Сәр-мор вөр йипыг
Әргантәгүм:
— Ух! Ух!

Товлың түйт — ам товлагум,
Ехнэ вәтас — ам ләглагум,
Хөвт йив товыт — ам консагум,
Сюлтгын әхвтас — ам самагум.

Ам самагум —
Нанан мыгагум.

— Ух! — Тарыгныл роңхувләгүм.
— Ух! — түйт самыт кисувләгыт.
— Ух! — вөр йивыт луйгантәгыт.

Вос сәр-мор вөр лылы роҳсүй,
Нотыт палыт овнә роҳсүй
Сымтәл патум лылын палт
Әлумхолас вәсиң лылы

Вос сәйкалы!
Вос сәйкалы!

Тыи ам! Тыи ам!

— Ух! Ух! Тыи ам!

Сәр-мор вөр вос әргыл лүрги,
Сөль вос парги,
Түйт вос ларги,

Вос сэ́р-мор вör лылы лüрги,
Элумхöлас сым вос эрги.

НЮЛТЭГУМ

Тöрмыл, маал, найил, витыл
Нюлтэгум:
Тöрумн ёл вос таңыртавем,
Витын ёл вос уйттавем,
Майын ёл вос рамавем,
Хоргын найин вос юсавем,
Сöрни хöтал пос ул вагум,
Агиянумн, пыганумн вос ёрувлавем,
Хүлрись ёнгын кас ул вагум,
Турман халыт вос блэгум, —
Веськат латың ат ке лавёгум.
Тöрмыл, маквел, найил, витыл
Нюлтэгум!..

СЯРЫСЬ

- 1   Маныр ам ат васум?
 Ам ат васум сярысь,
 Нярпум оспа Сярысь,
 Атырхари сярысь,
 Этпос сюлтгын сярысь,
 Сэмил харпа сярысь,
 Хопсат сярысь,
 Чёрное море нампа
 Атырхари сярысь.
 Сярысь касаласум,
 Сярмат хонтыгпахтасум
 Найтың хум ёт,
 Шаман ёт.
 Найтың хум,
 Хаснэ хум,
 Мутра варнэ хум

Самагумыл ёнги.
Тох ёнги,
Тох капырты —
Самагум мотталь сунсэг,
Маныр ат эри,
Тай кासалэг.
Суйиң латыл,
Сярмат өльпың нюлыкисыл,
Самагум лап-тагатыяге.
Самагум няйтыхил няйтлыягэ.
Самагум, сярмат няйтхумыг,
Мутрал вариягэ.
Анум мутрал варыслын,
Хуриң мутрап сярысь.
Сунсэгум — вेरитэгум,
Иис мир холт веरитэгум
Эрттам сярысь атырхари,
Сярмат тобрум,
Карыс тобрум, ялпың тобрум,
Еңта, сярмат этпос,
Сялый олын харпа этпос
Нярпум оспа, сярмат пумум,
Ам ат сагрум пумум,
Ам ат консум пумум.
Выгыр, сярмат кёлпум,
Ам ат сосут кёлпум,
Сэмыйл, сярмат нёхыс,
Осьмарланэ нёхыс.
Сярысь,
Сэмыйл сярысь!
Эрың соль наң осьмарың,
Мутраң, няйтыхиң?
Анумыл мутраң,
Касың хумныл няйтыхиң?
Алам ман, сярмат мулум махум,
Хасътал киснэ махум,
Наң палтын тотхатэв,
Рёгың алы сярысь,

Салыт холт сүлүнгөв,
 Васыт холт тыламләв.
 Рүт питиянув
 Воськасыянув
 Нёр тапалт, вор тапалт,
 Сярысь нупыл тыламләв,
 Сярысь нупыл тотхатәв.
 Ман рүт питиянув,
 Нюки сов ёрн коланув,
 Тарыг ййыл ўнтым коланув,
 Кумыска сампа ахвтас коланув
 Воськасыянув,
 Хулиянув
 Сярысь магыс,
 Атырхари сярысь магыс,
 Нярпум оспа сярысь магыс,
 Сэмым харпа сярысь магыс,
 Хопсат сярысь магыс,
 Алы сярысь магыс,
 Рёгын сярысь магыс.
 Манрыг ман
 Сярмат аюм утыт
 Наң палтын тотхатәв
 Алы ма сярысь?
 Соль ман ман макефт
 Атим пумась,
 Каас босынэ пумась?!
 Эрын ман иттырмат,
 Пунк пиннэ иттырмат,
 Пойксянэ иттырмат,
 Пойксев ахвтас нупыл,
 Ийв нупыл,
 Сярысь нупыл,
 Элумхоблас нупыл.
 Ахвтас, ийв, сярысь, элумхоблас
 Янытләв,
 Ялпыңыг тананыл варев.
 Манкинавын ат веритәв,

Төрүмн вेरитәв,
Шаманын веरитәв.
Хоңха наң, сярысь?
Ам наның ат ваглум,
Хуммус ат ваглум
Амкинам...
Хоңха наң, сярысь?

Хуриң сярысь, солвалың лаплах...

2 Вит...

Ам хұләгум,
Хуммус сявги вит.
Мәниг өлмүм порат хұлсум,
Хуммус сявғыс, лұргыс вит.
Ань ос хұләгум вит сявғын сүе,
Вит лұргын сүе.
Сярмат хұл хұлпыт саңхи,
Сярмат вәс товлыл раты.
Товлың хәп хольт лұлы хайты,
Воль хосыт хайты, сюргын вит равтым.
Пүшги, пүшги, пүшги,
Тәрвитың ўй пүшги, яныгүй пүшги.
Төргын йайыт хұнтләгыт,
Хуммус пүсги лылың вит.
А тыт
Сака сәв вит:
Самагум вит хосыт уәг,
Атырхари төрүм
Вит хосыт уи.
Хотал,
Хұлпын хоям хұл хольт,
Саңхи, саңхи атырхари витыт.
Сыс сакватым нәрыт,
Сярмат матум яныгүйт,
Атырхари сярысь ватат люләгыт,
Вит сюргын суй хұнтләгыт,

Мāгланыл рēгылтēгыт
Нявлак сярсит, рēгың сярсит.
Ам рēгын ōс ат тōвлāвем.
Рēг кинсэгум, əрпса хольт.
А тыт рēгың,
Сака рēгың.
Алпим кинсы сэкв.
Витын сялтапаңкве таңхēгум,
Пувлуңкве таңхēгум,
Сэкв аялаңкве таңхēгум...
Хуриң нэх чурип сярсин мүрмēгум,
Атырхари витын мүрмēгум.
Дзи-нь!..
Тыи мāныр?
Хоңхан тох пурāвем?
Лёммүйн пурāвем,
Манос яңкың витын пōлявем?
Яңкын витын нёвитāвем.
Яңкыг ты ёмтēгум.
Рēгың вāлмум хұлуңкве патыслум —
    Такем пōлявем.
Питьмимт —
    Посал сэкв вит хунь!
Питьмимт —
    Солвалың вит,
Пōлям вит,
    Яңкың вит.
    Сягтēгум хунь —
Солвалың вит сальгēгум.
Лāплавēсум.
Кит сёс лāплавēсум.
Рēгың хотал
И яңк сярысь.
Вит аюңкве таңхсум,
Солвалыл тыттавēсум,
Солвалыл сальгысум.
Хурин сярысь,
Солвалың лāплыл.

Мак тының мүйлупса

3

Ам ась өнисәгум. Тұлмахт, расыт, супгыт, сортыт асюмныл сака пиләгыт. Тум ам ат вәслум, манарыл асюм пильс, туп акв мүйлупса виңкве ат таңхыс. Тав колхоз председателиг өлүс. Колхоз мәхум хәпаныл хұлыл сорғысыт. Сәлүг олын харпа үсхұлыл, аргин хулимхұлыл, сөрни нялк хұлыл.

Сәр-мор вәрныл вәраян мәхум нёхс, ләңын тотсыт, Нәлмтәл яңқылма салы пүң анял хорамыңыг, бөлбіңін, лылыңыг суската. Колхоз мәхум, улпыл, ёмас рупитасыт.

Асюм өлүс сәръёрыг. Яныг начальникитын асюм мүйлупсал мүйлуптәлвес. Тав мүйлупса виңкве люпитас. Туп тав матрыг ат таңхыс виңкве «Черный море» нампа мүйлупса. Қасың тәл тамле мүйлупсал мүйлуптәлвес. Матрыг тав ат таңхыс виңкве.

— Тыи, улпыл, мак сөрни мүйлупсан? — ләвыс асюм начальниканә нупыл.

— Мак яныг! — ләвсит тән.

— Мак яныг премия выглум мотсёс! — әргыс асюм. — Ань выглум мань мүйлупсат: сәр-мор вәр мүйлупсат, лылың вит мүйлупсат. Сәр-мор вәр ам нуплум кантлы, лылың вит ам нуплум кантлы, витхуль, вәруй ёрувламум магыс, начальник ёмитанәм магыс. Отпускумт хұл алысъланқве патәгум. Хұлрисыт пувиянум, витхөнин мүйлуптыяңум. Витхон пурасыт вәрилум: вос сягты! А наң «Черный море» нампа мүйлупсан мот сёс выглум, хунь ам үсьлахтын пора хөнтәгум.

Мот йис тәлес, мот пора ёхтыс. Пенсиян асюм кетвес. Туп тав «Черный море» нампа мүйлупсатә ат ёрувластә.

Номитэ, нюлы лāтың хольт, номитэ та мūйлупса. Рұтанә әлыпāлт әссыгхаты, әрттам өниси хасътāл мūйлупса, сōрни мūйлупса. И та мутраң мūйлупса хунь номсы винкве.

— Туп ам матумыг ёмтуңкв патсум. Лāглагум вāгтāлыг патсыг. Үй лāгыл ёр ат өнисēг, әлумхōлас вещ ат өнисēг. «Черное море» нампа сāрысь палт ам ань ат ёхтәгум. Пыгкве, наң ялэн! Сунсәлын ам сōрни мūйлупсам.

Ам ань тыг та ёхтысум. Үлмың самыл сунсәгум «Черное море» сāрысь нупыл, әсюм ат вим мūйлупса нупыл... А мана хурип мūйлупса, әнум хойнә мūйлупса, ам пыгум тах кāсалы?!

- 4   Сāрысь сярмат хуриң әги
Лāглагум вотыягे.
Сōрни хōтал рēгың сūпыл
Лāглагум аниглыйгे.

Атырхари самыл сунсы
Сāрись.
Сāрысь рēгың сярмат әрась.
Ам ос сәр-мор вбр сāлы хольт
Атырхари нēр ляльт
Сунсәгум.

- 5   Ам нēрн хāңхēгум.
Нēр карыс.
Кāсың кēрас
Иттырма хольт люли.
Кāсың кēрас сунсы
Хуммус ам хāңхēгум.
Мось хисатәгум —
Ахвтас саңлын суй суйми,
Кēрас мовинът суй суйми.
Мовинът суй өйнасытын
Эл тотāве,
Полсиг вārāве;

Елы мāнн totāve,
Куль ялнэ мāнн totāve,
Карыс тóрумн ййкtaве,
Хот ёңхéгыт хóртхáныт
Алысь үrim,
Тэнут үrim.
Ам нёрн хा�ңхéгум,
Кёрас хосыт нёрёгум.
Кäсың кёрас карыс,
Лäглум, сярмат äрасъ,
Агмың нюлмилыл хорги.
Туп ам самум сорги
Нöңжаль миннэ ёрыл.
Самагум нöңжаль нёрёг,
Карыс нёрн хা�ңхéг,
Кёраст — äхвтас иттырмат —
Осялахтым сунсéгыт,
Астал лäвёгыт:
Яңкылматт тэлум пыг,
Тўйт халыт тэлум пыг
Хотыл тав ёр вис,
Хуммус нёрн тав хাঞхыс?
Анум ос кўпнит хунь!
Лёңхум хоса, нотум вати.
Пуңкум ёңхи, ёңхи!
Ел алты патéгум.
Туп ам ваглум,
Нюлы латың хольт ам ваглум:
Анум эри ёмуңкве,
Элаль ёмуңкве!
Туп ам ваглум:
Аңкватéгум ёлаль —
Ат минéгум элаль!
Ахвтас иттырмат, наң ос ваен тай:
Наң вильтан ляльт
Пуңк пинуңкве ат патéгум,
Пойксяңкве ат патéгум,
Сискурек ат йирёгум!

Вос кос нāн ам нуплум
 Сōви сунсуңкв патын, —
 Нāн āхвтас вīльтан хосыт
 Нōңх нēрēгум,
 Нōңх хāңхēгум,
 Намтāл карыс нēр тальхын
 Нōңх люлēгум.
 Намтāл нēр тальх намыл мыглум!

- 6   Нēр тальхыт люлēгум,
 Мутраң сымум хүнтлэгум.
 Кос вāгтāл патсум
 Кос вēштāл патсум, —
 Ерңись люлēгум.
 Ам похамт хoтал хорги.
 Хoт хультсыт
 Нуртотнэ сяхланум?
 Эрың ос тāн ёлын хультсыт?
 Эрың ос тāн āнуmn мосякв урак мисыт? —
 Вос сяхлыт хотта атхатэгыт,
 Вос лавың юйт орвињтэгыт —
 Вāт тāл ёрум,
 Вāт тāл вāгум
 Вāт тāл вēсюм
 Ам ётум!
 Карыс нēр тальхыл сунсэгум,
 Боруй алнэ хум самыл хунь сунсэгум —
 Иильпи әлумхöлас самыл сунсэгум.
 Нялың иттырмат,
 Нāнан йир воссыг ат вāрēгум,
 Нялың питъмиян ялпың кёлпыл
 Воссыг ат сартыянум.
 Нēр тальхыт люлēгум,
 Сымум хунтлэгум,
 Номтум нёвитэгум,
 Элаль сунсэгум: —
 Ювле әңкватэгум.
 Ювле сунсэгум —

Әлаль — номсәгум.
Нෑр тальхыл сунсәгум:
Мә мир торгамтәгум,
Мутраңыг ёмтуңкв патәгум:
Номсаҳтәгум:
Лёңхум хоса өлүс,
Савум хоса өлүс,
Кәсум хоса өлүс.
Сәв сёс ёл-патсысум,
Лылым сакватәлсүм
Сәв сёс.
Карыс төрүм лялът
Пунк пинсүм сәв сёс.
Иттырмат сәтсанум сәв сёс.
Мир ёт йильпи өлпса вәрсүм.
Мир ёт кайсүм, мир ёт өлсүм.
Карыс нәрыт люләгум.
Мутраң әрыг нёвитәгум.

Овыл
әрыг

* * *

Төрүм совыт хұсантәгыт
Солиң түйткве палт,
Войкан аңхат юнсантәгыт
Нёпың түйткве халт.

Полям товрись саңлаталы,
Сярмат суйң тāн...
Полям түйткве рēгың вōңхат
Төргантәва мāн.

Посың төрүм хұрум лылы —
Хансы сяңюм, мāн
Полям түйткве рēгың вōнхат
Кинсэв ұлумсам.

Сярмат итъя салы сам хольт
Суртги төрүм сов.
Сакың сахиң мāтāл вōркемт
Лятги кāсың тов.

Лятгын суйкве суйңысь, суйңысь...
Сяргуңкв патыс кāт.

Ратнэ самумн вораталы
Полям ёңхупкат.

Солиң туйткве хосыт вольки
Атыр катхоре,
Туп хольгын сымумт ул тэллы
Хуриң яңк сёри!

Тэллы этквет хуюңкв эри;
Вагтэ, вагтэ сым.
Алпыл ос та хайталтахтэг
Есаг касантым.

Таимагыс тав та путги,
Хольги, раты, тэг;
Полям туйткве полям вонхат
Вари яныг рөг.

САЙКАЛЭГУМ

* * *

Сайкаласум. Ийывит
Эрыг эргыгласыт.
Атыр төрүм харыт
Сират мовиньтасыт.

Сярмат агирисит,
Экват яласасыт.
Сюргын посал ясыт
Хулыт ёнгасасыт.

Ампрись хуйнэ колныл
Кит сам аңкватасыг.
Пумась хотал посыл
Самыг хораясыг.

Матум хāп йиврисит
Элын суюсьлалсыт.
Тōргын, лūргын турыл
Волит лүргыглалсыт.

Сāйкаласум. Сымкē,
Эрыг бовалтымён.
Вāт тāл яныт мир мēн
Эргыт нёвитымён.

Тамле лāтың өньси әрыгтотнэ хум...

Эргум ови, ови.
Эргум хāп хольт тови.
Хот тав косамлалыс?
Хот тав сайкалалыс?

Хунь саюм хұлым пасыс
Элумхолас саме,
Хунь сярка палт нюнсыс
Апрын лаглуп номтэ,
Хунь сярмат вортолнут
Опам ворыт ёңхыс,
Хунь савың хотпа сымёт
Лавың марсюм роңхыс, —
Эргум туывл ови,
Туывл хāп хольт тови!

Хунь вотас хольт ярум
Макве хосыт ялыс,
Хунь хунтыль хольт войыг
Ватахуми олыс,
Хунь асюм аюм опами
Касырл касырлалвес, —
Сайкаланэ эргум
Тонт та сайкалалыс, —
Эргум туывл ови,
Туывл хāп хольт тови!

Хунь тыналыма āсюм
Мēтхумыга вāрвес,
Хунь түйт-вит халт āсюм
Этэ-хотал ларгыс,
Хунь рūпата хум кāсэ
Мōт хум сёпыт воргыс,
Хунь тав сыме сяргыс,
Номтэ үй холт поргыс, —
Эргум туыл ови,
Туыл хāп холт тови!
Исум люсьвит рēгыл,
Туя хотал рēгыл,
Яңк-туйт толуңкве патыс,
Посал ेргалтахтыс:
— Ленин, Ленин наме
Сярмат ेктве саме
Уи войкан ेт ёт,
Пасялахты сōт ёт, —
Эргум туыл ови,
Туыл хāп холт тови!

Хунь Ленин вāрмаль тотуңкв
Мēтхум-āсюм люлись,
Хунь кулак, шаман сяхны
Сысёт, сымёт хұлыс,
Хунь колхоз мāхум ёре
Ййв холт янығмāлыс, —
Сайкаланэ ेргум
Тоңт нōх та сайкалас!
Сёрнил сюлтгын пāхың Асум
Рēгың вōтпыг пилыл пасы,
Воркем хосыт сұлынтēгыт
Салы пурнэ үит хунь!
Рēгың самыл колыт сунсēгыт,
Сунсы мāкем самың сюнь...

Туп атыр тōрумт актох ханы
Этпос сярмат сёрни āны,

Туп пēс йис мōйтың матум үльпат
 Лāсьлакв вōрытт нёвсантēгыт,
 Үлмум мōйтыл нёвитēтыг,
 Сымум хулп хольт нёвумтēгыт,
 Йис өрыгсовыт сайкалэгыт,
 Самум сярмат посымн тэве —
 Косамлāве, косамлāве...
 Пес йис нуса люньсың өлтул
 Мойттāл хуньпыл ёрувлāве?!
 Сайкалэна, сайкалэна,

Ойлматым сымыт!
 Нёвумтēна, нёвумтēна,
 Сымумт, асюм номтыт!
 Сымумт пēс йис люсь вос сольги.
 Эргумт ты йис кāс вос хольги.
 Тувыл, тувыл тав вос ови!
 Тувыл хап хольт тав вос тови!

* * *

Номилум: ам люсьсум. Сāс апат люсьсум, хотал нупыл рōхсум, тóрум нупыл рōхсум. Хоталын нёвитāвем, та нёвитāвем. Самагум посьгавēг, сампильтāл алты патэгум. Рёгың хотал катын нёвитāвем, нёвитāвем.

— Хотал, наң анум сака ул нёвитэлын! —
 өрың рōхсум ам.

— Хотал, наң анум сака ул рёгылтэлын! —
 өрың рōхсум ам.

— Хотал наң анум сампильтāл ул паттэлын! — Ам иң нэматыр ат кāсаласум.

— Хотал, наң ам катагум хот пестэлын! —
 Ам нэматыр варуңкв ат алымасум.

— Хотал, наң номсаҳтэн сар: нэгим катыл апат хуюңкв ёмас хунь. Манрыг мāньси няврāмыт апан хуяптāвет, катаныл-лāгланыл ёл нэгāет? Манрыг? Манрыг тамле савыл саватāвет,

кāтаныл-лāгланыл ёл нāгāвет? Манрыг? Манрыг тамле савыл саватāвет? Манрыг?

А хoтал мовиньты, мāк тāкысь нёвитаңкве аnum паты. Рёгыңысь мовиньты, самагум посьги, рёгыл лылым алты мари. Ам өс люньсуңкве патэгум. Рoңхёгум. Суиңысь рoңхёгум сымтал хoтал нупыл, майттал тoрум нупыл. Хoталын ат хүләвem, тoрумн ат торгамтäвem... Тыи вaслум хунь! Хoталын рёгыл мүйлуптавëсум, посыл майвëсум... Тыи вaслум хунь!

Посалын нёвитавëсум. Элумхолас хурип лылың посалын нёвитавëсум. Тыи вaслум хунь! Апат ханнэм өс ат вaслум. А сaс апам йив апат, мaнъхaпыт нёвитахты. Мaнъхaп элумхоласын хунь нёвитäве. Мaнъхaп хумпытын нёвитäве, посалын нёвитäве. Посал өлпса хольт элаль ови.

Мaнъхaп посмыт омам товы. Омам кaтыт, аңкум кaтыт выгыр кaттуp. Xaп элаль тови. Аңкум кaтыт выгыр хуриң кaттуp. Ам омам, ам аңкум өс сака хуриң!

— А манарыг омат сака хуриңт, сака сымыңт! — эрың номтумт нёвумты номт.

А омам мaглэ рёгың, аңкум сяке атың... Сякв тэнэ халт хoтал ёрувлэгын, тoрум ёрувлэгын.

— Аңкв ёт сака ёмас! — сaйт номтын ёхтäвен.

— Ома ёт сака ёмас! — янгыг ёмтэн юи-пaлт торгамтäгын.

Ос акв өлyл номт номэгум. Ити. Рёгың сякв. Атың сяквит. Мойт.

Илттыг хотьют сёранка пёламтас — лaмпа хораяс. Посьиң пос самум сaйкатаc, үлмум сaйкатаc. Аңкватасум: мана сав капай, мана эсирма капай! Аңкватасум: мотхум сякв тэсум, мотхум сяквит айсум!

— Манрыг мотхум сяквит восьрамың, манрыг асирма?! — эрың рoхсум ам. — Хoт өлы ам атың мaглум? Аңка! О-ма!

Омам ёхтыгпыс. Ам поҳамн исапас. Посың, рёғың, сымың аңкум ам поҳамн исапас.

— Егприсин самынпатыс, — лағыс аңкум. — Сәмылхарпа мāнъ воронка самынпатыс. Ат торгамтылын? Мāн матум лувәквав нёвыр үннтыс... Хуммус таве намилув? Воронкаг манос хортханыг намилув? Наң ань өнүсёгын егпрись товлың лув өнүсёгын.

Товлың лувум кāсалаңкве тахмаявёсум. Товлың мойтум ам поҳамт оста хайталтахтыс...

Сяньныл тэлъы Mā.

Апат сайкалы Mā.

Хотал ёлыпालт нювитаҳты Mā.

Мойтыт әлаль мини Mā.

А Māтт — тэлөгыт әргыт.

Сянюм маквет хүи

Тының лүи макем,
Лаңен, хумус өлуңкв?
Манахурип, лөңхыл
Макве хосыт ёмуңкв?
Рёгың маглың сянькем
Полям маквен войвес,
Паквсам яныт сымум
Түйит халыт хульвес.

Вотыт сака няңрат,
Алты ёт-паттавем;
Нялыш асирмана
Алты таяпавем.

Ийывит карсыт Мёңкв хольт,
Лүи вотпыг кисги,
Манос савыңканыт
Сярмат хотпа сисги.

Матум Тāнварпēква
Илттыг самынпаты;
Самум тарыг пāкв хольт
Māквен та рагаты.

Тōрас карсыт пупгыт
Номтын ёхтыгпēгыт.
Эрың сōль ты пупгыт
Анум сāлитēгыт?

Туп пуңк агмыл ёмты,
Вōтас хольт тав ёңхи.
Хōт сар, хōт сар өлы
Олнэ сюниң лēңхум?

Вос кос сака хāсы
Кāтум писаль пувунқв,
Тав сōль, сōль ат вēрми
Mēңквыйт нялыш алунқв.

Пилуптахтуңкв паты
Актох Тāнварпēква...
Илттыг хотыл нэглыс
Лēңхумт акв русь эква.

«Ёмен, сохтыл, ёмен,
Анумныл ул пйлэн!
Минимёна молях
Ханисъахтын школан».

Сымың лāтнуп сянь хольт
Māнав ханисъасанэ.
Tāнварпēкват, пупгыт
Сымныл нявлысанэ.

Тüя мāкве хольт ам
Tōнт усь лылайсум,

Әрың сюниң ләңхүм
Тоңт та хөнтыгпаслум.

Наң ам самагум...

Хотал сөрни паркан ләкв хольт
Төрүм хосыт ларги,
Вой хольт вольғын пәхың Тәгт вольт
Суиң мотор пәрги.
Сәнъкем! Нотын вати өлүс.

Мос вос ёмты хосаг!
Сунсән: сымум витыт хайты,
Сярмат өнъси ёсаг.
Сымум наң нә сымын тэлүс.
Хүнтлән: сымын раты!
Мәнъси мәхүм ёмас сымын
Эрги товлың хәпыйт!

Ахтуң әрги, ахтуң сярги
Тыт наң сымын раты!
Мәнъси мәхүм ёмас сымын
Эрги товлың хәпыйт!

Ахтуң әрги, ахтуң сярги!
Тыт наң самынпатсын;
Хорам тәңхпа сөрни хүл ёт
Тыт наң яныгмасын;
Анум сярмат понсум сүйпил
Эрпись майлышасын.
Ты түр сорыт хүлпәнмәна
Суйтәл кәтыл пувиньтасыт
Войң хүлкве. Хүлкве ратыс:
Витсамрисит сургантасыт
Сярмат сакың сахи сакыт,
Нюолы-кисыл вәрим сакыт...
А та түр яс әлумпәлыйт

Нāңкайив сярмат тōрумт ханы.
Товлың нāңкайив ёлы-пāлыт
Этпос атыл пасы āны,
Лылың хұлыл хуным āны...
Тот мēн хұл тēсинтасмēн,
Таквсыпāлаг вōраясмēн,
Апыр лēңнит алысьласмēн...
Хансы ūты, ūты, ūты —
Ульпа тōве хұты, хұты:
Түйтсамрисит ūнлантēгыт,
Лēңынрисит поргантēгыт...
Хұрум хотпа өлышрисюв:
Наң ос ам, ос Хансириюм.
Хансы карсыт өлышрисюм...
Вōркве хосыт сяңюм әрге
Вōт холт овыс, овыс, овыс.
Вос кос әрың сыме сяргыс, —
Мāнавн рēгың, рēгың өлыш.
Мāньси сымум срямат өйнас
Сяңюмн нюңсыс, ювле әргыс:
Та яныт мүйлупса хунь өлыш —
Хунь әрыг кāсыл сымын толы!

Наң — ам сымум,
Ам самагум,
Сяргын әргум,
Наң — ам сюнум.

Хотъют мāнътāгыл вāсингтāлыс
Люңьсин саврись, нуса өлтул —
Та хум сымыл мүйлуптāвес,
Сярмат мүйлуптāвес ёвтыл.
Мана яныт саве өлыш —
Аквта яныт сōтэ ёхты,
Акв сёс вōт ке аялāлыс, —
Элаль ёмуңкв паты сохтыл!..
Сымысь мир ёт өлуңкв
Анум ханисьтаслын,
Хоса лēхъяс коюңкв
Анумн лāвыгласын.

Ань ам сымумт лаcьлакв
 Эргыт нёвитэгум.
 Това эрыгсовытт
 Эрың мовиньтэгум.
 Това эрыг товлытт
 Эрың сымум сисги.
 Туп наң сунсэн, сунсэн:
 Тулыг сым ат ёмтыс!
 Туп наң хүнтлэн:
 Суйң эрыг юнтыс!

Хүнтлэн: мотор хāп хольт
 Эргум уи Тāгт вольт.
 Торумт хотал ларги,
 Туп сымум сака сярги:
 Нотын вати олыс
 Сярмат лүи түя.
 Тохтур лавыс: «Холас».
 «Тортал моля холас» —
 Астал шаман лавыс,
 Лавыс, салаялыс...
 Сянькем, нотын соль ман вати?
 Ати, ати! Вати ати!
 Нявлак вотын восьгыглавем —
 Ануум тонт наң аниглылын:
 Рёгың витын сыныгтавем —
 Ануум тонт наң сыныгтэлын.
 Касың пумтарт лылын нёвсы,
 Сянь хольт витынн катын нюнсы,
 Лылың вит самыл сунсэгын
 Виткве осыт,
 Номтум хосыт.
 Олэн,
     сусэн,
     ёмен, йиснэ!
 Лылтэн,
     лылтэн,
     эрген, Миснэ!

Самын патнэв порат...

Самынпатнэв порат
Сянянув сунсэгыт,
Самынпатнэв порат
Оманув номсэгыт:
Ласьлакв нёвсын катыт
Яныгмэгыт молях,
Сюльтгын Ас волт ватат
Пувумтэгыт сорых.
Уйт ат оегыт,
Ел тан рагатэгыт;
Таглыг ёмты пүт,
Янгыг ёмты рүт,
Ласьлакв нёвсын лаглыг
Хоса мянн ёхтэга,
Туп ты суснэ самыг
Иильпи мат сунсэга.
Хот и сянь ат ялыс,
Тув тав пыге ёхты.
Наскассыг хунь тэлыс
Ты мянь сисгын «сёхри»!
Мана вит ат айс —
Та вит пыге аи,
Мана лёх тав койс —
Та лёх пыге кои.
Тав ат пувум сотэ
Пыгён пувумтаве,
Эква вати хотэ
Элаль тотыгпаве.
Самынпатнэв порат
Сянянув сунсэгыт,
Самынпатнэв порат
Сотыр номт номсэгыт.
Хуммус, хуммус мян ос
Торумт болантэва.
Сянюв номсум лёхъяс
Сольман мян коянтэва.

Эрың ювле ёңхсув
 Минасува пōхан.
 Наскāссыга рōңхсув.
 Люльсув сōви лēңхын...
 Тының сянькенува,
 Тюптың сянькенува,
 Хүлэлүн ман ати —
 Лёңхув вāти ати,
 Лёңхув сака хоса —
 Хотал сунсым лāвēв.
 Тув ат ёхты ёса.
 Тув ат ёхты лāгыл.
 Сохтыл ёмантэва.
 Вēськат самыл сунсēв.
 Ел ке рагатэва,
 Мāкев палт нюнсēв.
 Мāкевн хүнлавēва,
 Мāкевн мивēв ёрыл:
 Витын сялтапēва,
 Хāңхēв карыс нēрын.
 Тының сянькенува,
 Тюптың сянькенува,
 Нāн коюм лēңхан
 Мāн ань коянтэва.

Сянь лāтың

Ятыл пыгкем!
 Лāглын янмалтаслум,
 Кāтыл маяпаслум,
 Самыл мүйлуптаслум.
 Емен,
 Сунсēн,
 Вāрэн!
 Лāглын әлаль туп вос ёми
 Элумхоблас ул вос сāңхи —
 Таимāгыс хунь ам мислум

Ер хум лāглыл, ялтāл лēңхыл?!
Самыл сунсэн,
Самыл номсэн,
Мот хум сым палт самыл нйонсэн,
Суснэн халт наң туп ул юнсэн,
Боруй самыл наң ул суртген,
Ул тыналахтэн атың лямыл.
Наскা�ссыг хунь мислум самыл,
Сэмьи самыл — атың лямыл.
Самыл сунсэн, самыл номсэн.
Катыл варен!
Эрнэ вармаль молях варен.
Йив холт хуюңкв катын паты —
Ерувлылын тэнут атэ,
Олупса сюне ат ханьсильын,
Наңкинана хот-түйтыхынын.
Катыл варен.
Туп люль ул варен!
Боруй катыл соль ке майвес —
Ман мунт саква-талапвесува,
Сяриим ман мунт варвесува.
Ань пурхатуңкв тав туп хасы
Ос ман ётув лаглыл касы,
Ос акв вармаль номылмёлын:
Катын хосан ул хартэллын,
Наңкинан ул амархэллын,
Тулмах магыс хунь ам мислум
Хаснэ катыл, масьтыр катыл.

Катыл варен.
Маныр эри — варен таи.
Туп
Емас намыл вос мирай
Наңын биңсюм сянин наме,
Товлың сюнил вос хораи
Сэмьи лямпил хурип саме.

Ам хотъют!

1 Төрүм харыт хоtal
Уи сөрни товлыл.
Үльпат тэлнэ магыс,
Түйткве толнэ магыс,
Махум мовиньт магыс
Хоtal нөх-тыламлы...

Витыт сорт хул ялы,
Аньтың пуңке кийвтым;
Пумың ватан рови —
Тот хансаң сыс сове
Түйты пумыт халт,
Астал алисъ ўри...

Төргын сымпа сяпак
Ов ёт сярмат хайты,
Хайты тав и вагтэ:
Витыт сорт хул олы.
Кулак холт тав нялыш.
Уюңкв, оюңкв эри...

Борыт хохра раты,
Сярмат көрсяк нёлыш
Ийв сүл ёлы-палыт
Кинсы, хонты няруй.
Ийвыт лылтнэ магыс
Борыт хохра раты...

Борыт олнэ кусаяй
Пил тэнэ юи-палыт
Товың ийвын хажхи
Янгуй вонж сысын
Порыгманэ магыс,
Сове аңхнэ магыс...

Сōрни хōтал посты,
Сорт хōл алысь юри,
Вōртболнут — вōр кūсяй.
Хōтал пūмсялылум,
Хōхра юргалылум,
Сорт хōл алысълэгум,
Үй ке вāгылтэгум,
Мāхум атапēгум,
Үй ййкв ёвылтэгум...
Ам ос аман хōңха?!

2 Ам хōңха?

Пēс йис нēлмың уркыт
Тамле мōйтсов уйс:
Эрттам вāңныг халыт
Потрың сūпум луйги,
Лēл * хум кит вāңнагум
Үлсъ холт та няmrēга,
Этпос кит самагум
Вīльтумт хунь сунсēга,
Яңыл пōлим мāглумт
Тот та тэн постэга.

Түйтың тēлы ёхты —
Үльпаг ёмтапēгум,
Сярмат яңың ўльпа
Төргим люлянтэгум.
Хōтал юрантэгум.
Нē холт тав мовалы:
Сымум нōх-лылаи,
Порыгпанэ ёква
Хольт тав нōх-сайкалы.

Лылың товкенумта
Пāквыйт яныгмēгыйт,
Атың, вōин пāквсāмыт

* талква (ред.)

Лāсълакв понсантэгыт.
Вос кос йив сүл кёрсиң —
Йив сүл ёлы-пालыт
Ер хум сымум раты,
Войң, тэпшың паквыт
Яныгмёгыт катумт.

Макемн ёхты түя,
Суйми йиквнэ сүе —
Элумхбласыга
Оста ёмтапёгум,
Молал полям эргум
Оста бывылтэгум
Югра нампа макёмт
Оста ёмыгтэгум.

Мойтыт мойтыгләве:
Тасиңыга * олсум —
Нёр холт сорни соргыс,
Борыт нёхыс поргыс,
Ульпат ләңын ёнгыс,
Макем салыл контыс...
Салыт, ләңыт, нёхсыт
Туйт ёт патыгласыт
Войкан торумхарныл...
Хунь ос ёхты таквсы, —

Ульпаг ёмтапёгум,
Яңкыл масхатэгум,
Польнэм ёлы-пालыт
Рүпат мир атэгум.
Маныр товумт понсыс,
Маныр катум сэлес —
Мирумн лягалылум,
Мирумн маяпилум!

---

* пуңыңыга (ред.)

Вāтажумит йисыт:
Хотъют алы пāлныл,
Хотъют холы пāлныл.
Сымум тāсь * тāн висыт,
Сāвсыр тын тāн мисыт
Рūпатрисюм мāгыс.

Хотъют лавың кāтыл
Сымум сярмат сяхыл,
Сяхыл хольт мирай;
Сякариң тованум
Нялыг ёмтапēгыт,
Ерыл хораēгыт...
Ам хōңха?
Пункум вит хольт ёңхи.
Пункум сярмат вōңха.
Торас карсыт пупгыт
Номтумн исапēгыт.
— Молях пүри вāрēн! —
Пупгыт лягалэгыт.
Аньтың войкан салы
Ялпың мāн вāнтэгум,
Нарың-йирың мāквēн
Үй кёллп тāратэгум,
Ялпың ахвтас вйльтыт
Кёлпыл сартыянум,
Сёрни най аңкв сыме
Пойкыл пойксилум,
Торум олнэ сбтум
Пойкыл кинсантылум.
Пункум вит хольт ёңхи...
Ам ань аман хōңха?
Школа-интернатыт
Ханисътахтын няврам.
Школа-интернатыт
Товыл вāри номтум,

* пүң (ред.)

Ерыг ёмты катум,
Тохтыглаве мағлум,
Мутраң нәпак посыл
Матал мәкем ваглум...

Ам ань аман хоңха?
Ленин мань апыгрись.
Оләгум ёрыңысь.
— Пұмасипа, Ленин!
Маньси сымум ләви.
— Пұмасипа, Ленин!
Эргум я холт ови,
Мәкем хосыт тови.
Юртыңысь өлуңкве
Эргум ма мир воби!

Ленин асёйкамын
Сымум сайдкатавес,
Ас холт овнэ эргыл
Сымум маяпавес.
— Пұмасипа, Ленин!
Эргум ови, ови,
Эргум хап холт тови!

Элумхолос нам

3 Майвесум ке элумхолос намыл,
Веськатыг ман ати нам
оньсильум?
Эрың кувысь холт таве
нок-масылум,
Регңыг ёмты — таве
воськасылум?
Эрың таве түйт холт
лыглылум,
Манос тының сянь холт
янытлылум?

Элумхолас нам...
Манахурип ам?
Эрын катум выг
Пёлпа сырай, нял...
Рут ат ватал пыг
Мирын люсъ-сав мыг,
Витыг вари ма,
Ёмты асирмаг?
Элумхолас нам...
Манахурип ам?
Сас кол үнлум мат
Үннтэгум ахвтас кол,
Хайтнэ яныг ўй
Хуюптылум ёл
Карыс ётпос палт
Тыламлэгум ам,
Агим-пыгум хольт
Мыглум сюнил ма.
Эри номсахтуңкве:
Манахурип ам?

То хум сюнь-сот тэлты,
То хум юртэ алы.
Савсыр элумхолас
Маквет олыглалы!..
Весъкат хотпа намыл
Сымум вескалэгум,
Элумхолас намыл
Ленхум коянтэгум.

4   Хонха ам?
Ам эрын сэмил вильтуп хум:
Рёгын Африкат олы болнэ ма.
Сэмил катум нёвсы
              сярмат сярим пум.
Савсыр атын тэнут,
              савсыр атын пил
Карыс йывытт ханы...

Мāкем сярмат āны!
 Кāтум тыкос нюнсы —
     кāтумн нуса сунсы.
 Тāсиң войкан мирын
     мāкем тāсе виве...
 Мāкем люньсиң саве
     ānumн, ānumн миве...
 Тōнт люлēгум нōх,
 Воритотнэ лēх
 Хосыт мир вбвēгум.
 Мир ам ётум юв.
 Лумумба ёт юв.
 Тōнт ам пувумтавем,
 Кēрыл мастапāвем,
 Кēрың-тāрың хōмсил
 Ам та рāтантāвем,
 Лāглыл ялыглāвем.
 Лумумбаг лāвыглāвем.
 Туп ам самум сунсы
 Сōрни хōтал нупыл,
 Туп ам номтум нюнсы
 Коммунизма нупыл...

Хōңха ам?
 Ам әрың войкан вīльтуп хум:
 Түйтың лūи мāквет өлы өлиә
     māм.

Войкан кāтум нёвсы
     сярмат түйтың пум,
 Пōлям мāкемт кинсы
     nāил тэнэ вит,
 Аньтың салыт үри,
     үнтты рēгың кол,
 Хүлүң әрпи вāри,
     патты вбруй ёл.
 Енги, ййкви, әрги
     лүи мā хум кāт,
 Иильпи, сюниң өлтул

ұнты лўи мәт!..
Коммунистаг ам ке тәлсум:
Вос кос хәт ань сымум өлы —
Кубат ман Америкат,
Лўи манос Алы мәт;
Коммунистаг ам ке тәлсум:
Сымум воритоты,
Кинсы мирам сөтә!

5

Әлы-пәлумт
мәтпал хонхум люли.
Ам нуплум тав сунсы,
вөр Менкв хольт.
Эрттам
ләвнә ләтңүм сяр ат хұлы.
Эрттам
сармат сунсы
ёнгынтурись ляльт.
Ам лўи хум.
Соль, ам карыс ати,
Нәрыт люльнә тарыг хольт ам
мәнъ.
Тыкос лўи тәлды хәтал вәти —
Олнә нотум өниси өлнә ань.
Лўи вәтың яңк хольт
янмалтавәв,
Ерыл мивәв лўи асирман,
Войкан түя әтын аниглавәв,
Нәвитавәв сымың лўи мән.
Толуңкв әри — молях толаёгум,
Хумус рәғың витыт толы түйт.
Кантмалтылын — яңкыг
емтапәгум,
Нәил хораёгум карыс сүйт!
Яңкын мәквет әри яныг уля:
Сунсән, сунсән ахвтас самум
ляльт!
Сунсән, сунсән, аялымса сулья,

Мана найкве хорги коммунистат
палт!
Мотпал хонхум карыс Менкв
хольт люли.
Менкв хольт сунсы капиталиста
сам.
Туп ам сымум мирум сыме хулы,
Яныгманэ йив хольт яныгмегум ам!

Үс

Енхыс, ларгыс ахвтас ўс.
Усит сяр ат болсум.
Самыг вагтэл патнэ мус
Тыгле-тувле суссум.

Луи карыс нёрыт хольт
Ахвтас колыт люльсит,
Сюлтгын сампа ўйт хольт
Кёр машинат уйсит.

Рёгын хотал сорни саг
Торумт сярат наңки,
Ер автобус посым лэг
Ульца хосыт ванки.

Хумле вольнын посал яс
Сорни хулыл контги,
Сярысь хольт яныг ма ўс
Аквтох мирыл сонтги.

Енхыс, ларгыс мирын ўс.
Усит сяр ат болсум.
Самыг вагтэл патнэ мус
Тыгле-тувле суссум.

Сярмат карыс ахвтас коли
Тармыл ты патавем,

Хайтнэ машинаресь нёлн
Тара ты пёлэвем.

Хуньпыл роңхи яныг үй,
Пупа сам хунь суртги...
Машинаресь рохнэ суй
Вёр хум палюм хүнтлы.

Тыт ат луйги эргын сөс,
Сира кас ат варии...
Мирыл нёвсын ахвтас ўс
ОНьси мана хури!

Еңхыс, ларгыс ахвтас ўс.
Ахвтас холт ам суссум.
Сат ур сампа сыме мус
Таве тонт ат васлум.

Мойт

Лари-сан

Ам войкан мойтум!
Нацын үлумт васлум,
Войкан сэнкв халт васлум.
Машинат нуйхатсыт,
Салыпурнэй холт хортым,
Найин самыл суртгим...
Сымум алты таңыртавес.
Сымум ахвтас хунь!
Тыстэгум: алты люнъсёгум...

Илттыг наң нэглапасын.
Атырхарийг ёмтыс торум,
Ракв пойтыс,
Сэнкв посыңыга ёмтыс.
Салыт холт хайтсит машинат.

Тāн āнум мōйтын totсаныл,
 Войкан мōйтыл mūйлуптасаныл.
 Тамле хуриj мōйт,
 Атырхари сампа мōйт
 Туп мōйттыт блыглāлы!..

Пася блэн, ахвтас ўс

...Аквматэрт
 Намум хұлылум.
 Хoңхан намум лягалавес?
 Лягалавес, сярмат әргавес.
 Сольман ты тoрум,
 Пальтaл патум тoрум,
 Самтaл патум тoрум,
 Вaгтe ам намум,
 Юван нампа намум?
 Хoңхан рoңхувлaвес,
 Рoңхувлaвес, сярмат әргавес?
 Сольман ты йивыт,
 Ус хулы хосыт ёмнэ йивыт,
 Кeр ўс мaхум ёт ёмнэ йивыт
 Анум вaганыл?
 Ам номсысум
 Кeр ўс йивыт кeр ўс мaхум хольт
 Мот хум ат вaгыт...
 Хотъютын намум лягалавес,
 Сярмат мoйттыл mūйлуптавес?
 Рұпитанэ агин,
 Ман тыналахтын агин,
 Учитель най агин,
 Ман ханисътахтын агин
 Намум лягалавес —
 Ам ат вaглum.
 Вос кос ам ат вaглum
 Хoңхан намум әргавес —
 Сымум хұл хольт рaтгалтахтыс,

Төвлүң үй хольт өргалтахтыс.
И колыт колыг ёмтсыт,
Йивыт йивыг ёмтсыт...
А төрүм,
Көр үс төрүм атырхарийг ёмтыс.
Ласкат Москва питьмил änум аняпастэ,
Мойтыл мүйлуптастэ.
Пася өлэн, ахвтас үс,
Атырхари сампа үс!..

Сяхыл өлү-пälт

Хотал кätэ сюльтгын витыт ёнги.
Төрүм харыт ханы нюлы-кис.
Нёлың лёмуй аня панги, панги
Сэмүл вильтуп сяхыл хাখнэ сыс.

Вольгын Аскем вильт суснэ көр хурип.
Нёвумтаттал люли бңхың вбр.
Хулигласыт Ас витхарын хүлүйт
Еңта самыл сунсуңкв төрүмхар.

Тавант-тавант, салыл салаяллы,
Сорни хотал, наң ос нюлыкис...
Мана хури төрумт өлыглаллы!
Мана нётнэ аги änумн мис!

Лёмуй аня панги, келуп үри,
Вови, вови, вови ракв витсам;
Улпыл таңхи тулмантаңкве хурин,
Упыл таңхи, вос кантмавем ам.

Элын төрүм лап-хартхатункв патыс
Сяхлыт самытт салги сорни най.
Үй йикв йиквуңкв элын Ас воль патыс,
Пум ёл-хутыс, люньсис тахыт-най...

Туп мēн әла пāлмēнт ёнги, порги
Русиң тāңхуп войкан мāглуп хұл.
И нан самын сярмат хoтaл хорги.
И ам сымуми иңит сялты тул.

Хумпыт утсам йiкврись ляпан-ляпан,
Суйңысь, суйңысь лёмуй панғын суй...
Соль ман мēн ат минимёна акван?!
Соль ман сялты мēн халмёна үй!

Сымум оста раты

Хунь ам сөт ат васум,
Хāпыл яласасум.
Мāньхāприсюм уис,
Хумпыт халыт поргыс.
Тōрумт сяхыл миргыс,
Сяхыл сāлыл соргус.
Хāпум вōтын рāтвес,
Нёрың хумпын пурвес.
Сымум мāглумт путгыс,
Пилнэ хұл холт поргыс.
Тыкос, тыкос пилсум,
Вāта нупыл товсум.
Посал вāта постыс,
Сака әлын постыс.
Вāгтāл, мoщtāл кāтыл
Кāттуп тāкысь пувсум,
Постын вāта нупыл
Товсум, товсум, товсум!
Олуңкв сака тахсум,
Вори тотуңкв патсум
Вōт ёт,
Вит ёт,
Сяхыл ёт,
Турап ёт!
Хунь ам янғыг ёмтсум,

Товлың сөттрись хөнтсум,
Олпса торгамтасум,
Эрыг вāруңкв патсум.
Туп сяхыл актох мирги,
Сяхыл сালыл сорги,
Посал хумпыл порги,
Вотын ам вотаевем,
Эл ат таратаевем.
Элаль ам товёгум,
Элаль ам ёмёгум,
Элаль ам минэгум,
Воритотыглэгум!
Елимтавем хунь:
Сымум хүлү сюнь!
Элаль товнэ сюнь!
Элаль ёмнэ сюнь!
Элаль оли э сюнь!

Пāрыс

Вотпыг сярсит яласы,
Кораблик ёт ёнгасы.
Пāрыс товыл вотыл хорги.
Хумпыйт халыт пāрыс порги.

А. С. Пушкин

Суиң латыт товлың вот хольт
Няврам лылым нёвитасыт.
Тоңт ам нёхс хольт
Маниг олсум.
Хунь ам вотсуй хүнтамласум,
Кораблик номтумт касаласум.
Войкан түйт хольт,
Салы кол хольт, нюлы йив хольт
Мойт кораблик касаласум,
Сярмат сярсит яласасум.
Сярмат хоргын сиснай
Пāрыс хоргыс,

Номтум хосыт пāрыс поргыс.
 Тытты атырхари сāрысь,
 Атырхари тōрум карыс.
 Пāрыс товыл вōтыл хорги.
 Хумпыйт халыт пāрыс порги.
 Улумн патапēгум,
 Пāрыс ос та кāсалэгум.
 Вōтыг ёмтуңкв таңхēгум.
 Книга өсүнэ пыгрись хольт ам
 Товлың мōйтыйт ёнхēгум...

Яңғыг ёмтмум юипāлыт
 Атырхари мōйт ат холас,
 Түя түйт хольт тав ат толас.
 Ақвтох пāрыс вōтыл хорги.
 Хумпыйт халыт пāрыс порги.
 Яңқылма нāврāмыт,
 Алы мā нāврāмыт
 Пушкин лāтың ловиньтэгыт,
 Мōйт лēңх яс коянтэгыт.
 Сāрысь хольт әргум овен.
 Кораблик хольт әлаль товен.
 Пāрыс хольт наң вōтыл хорген.
 Мирум лāтың мōйтыйл лōрген.

Эрнэ порат самынпатсум

Ленин ам сōль ат вāслум.
 Юил самынпатсум.
 Ат номилум хунь суиң нам
 Хұлыслум өвыл сёс ам.
 Туп ты нам мāн колувт лōргыс,
 Посың хोтал хольт тав хоргыс.
 Турман әт хунь ёхтыглāлыс —
 Ленин лāмпа пёлайлыс.
 Сāньюм мāглыт вōтас хотал
 Рēгыңыга сусхаталыс.

Хунь ёхтыс Ленин нам?
Хунь сাযкаласум ам?
Посал ясыт хүлрийс саңхи.
Атырхари хүлрийс тāнхе
Пүмсяялыум.
Атың нярхул атың атэ
Атаилум.
Хунь ёхтыс Ленин нам?
Хунь сайкаласум ам?
Түя өт хотаң уяс.
Сөс хольт войкан хотаң луйгыс.
Эрың товлың посың суйин
Сымум нөх тонт сайкатавес,
Посың самыл мүйлуптавес?
Сянюм катэ номылмилум,
Ласкат эрге хүллиум,
Войкан түят уймитэгыт,
Натнэ янкыл лургантэгыт.
Сымумт хольги Ленин наме.
Посыңыга ёмты саумум.
Макем ляльт ам сунсантэгум.
Иильпи эрыг бывылтэгум.
Ленин соль ам кос ат васлум.
Эрнэ порат самынпатсум.

Нан манрыг, мойтыт, уркиина

Лавыглаве: салы колыт олсув,
Пись-пись хольт ман панк халт нёрсув.
Няр хул тэсув,
Лылың кёлуп айсув,
Охсар хольт ман
Сэр-мор ворыт ялсув,
Лэммуй хольт ман витың нярыт кайсув,
Сэнкв халт харыглалыс касув,
Воссыг ман нэматыр ат васув.
Пес йис мойтыт,

Лавың потрыт,
 Весь наң ат өнъсиина,
 Наң мори уркиина!
 Мәкем ляльт ам әңкватәгум,
 Иильпи әрыг өвылтәгум.
 Учитель, тохтур, учёный намыл
 Егпыганум ёмитәгыт,
 Ханисътәгыт, лечитәгыт;
 Русит холт таң рүпитәгыт.
 А колхозыт асюм ёңхи,
 Председатель асюм лөңхе
 Моска мос ёхтыглалыс,
 Суйин намыл суюмлалыс.
 Ам ты әргын суйин әргум
 Мәкве ёңтаг лурги, ларги.
 Утсам мәхум халт ке яныгмасум,
 Хот ам тамле әрыг висинтасум?
 Рёғың хотал посың кәсә
 Мәхум самыт кәсаласум,
 Сотың әрыг өбылтасум,
 Хуриң әрыг варапасум.
 Пес иис мойтыт,
 Уркың потрыт,
 Весь наң ат өнъсиина,
 Наң мори уркиина!
 Хотал мәкве ёңтаг ларги.
 Мәнси әрыг мәквет лурги.

Үлум

Сымум сярмат касайн яктапәвес,
 Сярмат сәмыл хулахн сипгәвес,
 Сымум поргыс, сымум әгмың өлыс,
 Сярмат асюм манос сянюм холас.
 Ати!
 Сымум поргыс таймәгыс,

Таимāгыс номтум сагыс —
Ты әт әткве палыт алам юссум,
Ты әт әткве палыт улум суссум.
Аквтоп аюм мāхум капыртасыт,
Сāвсыр урыл мори поргыгласыт,
Колкан тармыл куринька хольт ёхсит,
Ам нуплум тāн мори рōхсит:
«Мāн аяләв! Аяләв! Ӧс! Ӧс! Ӧс!
Мāн туритәв! Аяләв! Нāң ोс?»
Тувыл касай мāгыл сāлайлыс,
Йснас лūпта сāңлатāлыс,
Люссый, рōхсуй, әрыгсуй,
Төргыс тбрум, поргыс суй,
Китхалпатыс мā-вит ўй...
Сымум сака агмың олыс,
Сярмат тының сяңюм холас,
Сярмат мирум китхалпатыс,
Нāил ёнгасаңкве патыс,
Аквмат мāт нәглыс хöнт,
Сымум рāтгалтахтыс тöнт.
Итья лув хольт нাযкве порги,
Касың колыт нёлме хорги,
Тав хöт мины —

хульты сяри,
нәгылтты посым,
ағум вāри.

Вйльтыт сōви хартхатәгыт,
исхорыт, самнпатаぺгыт,
сюни ағум,
сюни мос...

Кёлпыл ови касың үс.
Сымум агмың олыс тöнт:
Сярмат ोс нәглыс хöнт.
Ати! Ати! Ат таңхөгум!
Ам әруптәгум
рёгың хöтал,
лылың хүлкве,
атыр әт,

войкан вильтуп хуриң нәт,
лунтыт рохсуй,
хальрись тов,
сымың сүиң әрыгсов...
Тыи пуссын әруптылум!
Хөнт?
Кёлуп?
Ати!
Ати!
Мā мир китхал хуньпыл паты!
Ати! Миrum алам сака ёр:
Нох ке люли — ёлын хульты
нёр,
Макемт алам йильпи хотал тэг,
Миrum сымет сясти Ленин рёг.
Атыр тборм, посың әт...
Хумн тбвлает хуриң нәт,
Макем хосыт уи сюнь...
Аюм махум,
кёлуп,
хөнт,
селяң-нялың патронт, —
Сумп үлумт васанум,
Тамле нак тэлы хунь! —
Мана сюнь, мана сюнь!
Сяр ат тэлы тамле нак!
Макем хосыт уи сюнь:
Сюнь! Сюнь! Сюнь!

Олуңкв, олуңкв, олуңкв...

Хөңха лави: миrum холы,
Миrum түя яңк хольт толы,
Овумлаве нарың витыл,
Тув-поляве кёрың яңкыл,
Лопсиң түйтүл лап-тотаве,

Төрүм өлнэ сүиң наме
Нёлмың вотын ёрувләве?
Хоңха ләви? Хоңха ләви?!
Ләсял, ләсял: ул косхатэн!..
Уля нёлмытт — толы яңк,
Саграп нёлмытт — паты наңк.
Яңкыг варапәве вит
Полям катуп асирман.
Ам — яңк хунь, ам — вит хунь!
Төрүм өлнэ әлумхолас —
Хуньт ам бс пинавем ман.
Ати! Ати!
Наскассыг хунь самынпатсум,
Наскассыг хунь ёмыгтасум
Сүиң әргуп мәкем хосыт!
Ати, ати! Виткве осыт
Тәлы яңк,
Саграп мәглытт
паты наңк,
Уля нёлмытт
толы яңк.
Ам әлумхолас!
Толәгум хунь!
Сымум оньси мот сюнь:
Нёлын ләмуйт алнэм мус
Патәгум олуңкв, олуңкв,
олуңкв!
Мирум ёмас мастьин мус
Патәгум олуңкв, олуңкв!
Пыгум әтпосн миннэ мус
Патәгум олуңкв, олуңкв,
олуңкв!
Мирум сөтә овнэ мус
Патәгум олуңкв, олуңкв,
олуңкв!
Номтэ әргумн варнэ мус
Патәгум олуңкв, олуңкв,
олуңкв!

Сөль ке тох — мирам хуньпыл
 холы
 Паты өлуңкв, өлуңкв, өлуңкв!
 Сөль ке тох — әрге хуньпыл
 толы,
 Паты уюңкв, уюңкв, уюңкв!
 Матал мат ма мир өлнэ нотэ
 Паты әлаль товуңкв, товуңкв!
 Сөль ке тох — ты йис әргум
 номтэ
 Эла йис мир паты коюңкв,
 коюңкв!
 Сөль ке тох — эла йис мир
 көлпүт
 Көлуп тарсыл нёвумтәгум!
 Коммунизма хотал ёлы-пälыт
 Ма мир сюниң, хольгын сымытт
 Лылың көлпүл овумләгум,
 Нотың әргыл өлмаёгум!
 Вос кос вәри яныг турап —
 Ты йис өлнэ маньси хурип!
 Аквты хурип, аквты хурип!
 Вораян хум самум сунсы,
 Сымың хотпа палыт нюонсы,
 Сярмат лав ат ватал няврам...
 Весътал люль хум әлы-пälыт
 Емтапёгум сярмат саграп,
 Манос сымум ахвасыга
 Емты люль сам ёлы-пälыт!

Ам — сорни хотал,
 Полям яңк,
 Яныг ахвас,
 Тэлнэ наңк,
 Элумхолас!
 Яныг сат сёс
 Нёвумтәгум
 Элаль өлнэ мир сымытт.

Нёвумтэгум, нёвумтэгум,
нёвумтэгум!

Яныг сат сёс
Тыламлэгум
Элаль оlnэ мир номтытт.
Тыламлэгум, тыламлэгум,
тыламлэгум!

Яныг сат сёс
Суюмлэгум
Элаль оlnэ мир эргытт.
Суюмлэгум, суюмлэгум,
суюмлэгум!

Яныг сат сёс
Тэлаёгум
Элаль оlnэ мир какрытт.
Тэлаёгум, тэлаёгум, тэлаёгум!
Соль ке тох — эргум хуньпыл
толы,
Паты олуңкв, олуңкв, олуңкв!
Соль ке тох — мирум хуньпыл
холы,
Паты олуңкв, олуңкв, олуңкв!

Китыт Эрыг

Уйт

Улмаёгум:

Эртам ёса варёгум,
Пахвың ёса варёгум.

Уй лагыл совыл
Хартым ёсагум
Түйт тармыл наста волькөг,
Наста тахсөг!

Улмаёгум:

Уй юипалт хайтэгум!

Уй ос хайты.

Уй лаглыл хайты,
Уй сове эл тоты,
Уй сөве весты,
Уй лылытэ нэгылтты.

Ам уй юипалт хайтэгум.

Палюм хұлы, хұлы, хұлы
Хуммус тав лорги,
Хуммус пәлпа пүңкыл сэрыхты,
Хуммус тав мовиньты,
Ам өвилтыумт мовиньты,
Лавың уй совыл пинхатым,

Лāвың үй пүңын туйтхатым.

Вāлгум:

Ел ке люлēгум —

Ел ке ротмēгум —

Тав āнум пувитэ

Рāв маныгтытэ.

Ам үй нāвлылум, нāвлылум, нāвлылум!

Ты кос нāвлылум —

Вīльтэ ат кāсалылум.

Лылың үй

Үй вīльтэ түйттытэ,

Элумхоласын ат сусылтытэ.

Хōңха ам әлы-пāлумт

Вāрыглахты?!

Түлмах манос охсар,

Манос вōртōлнут?

Ам нюлēгум,

Атың пункумыл нюлēгум:

Яныг пасан тармыл,

Мүйинj пасан тармыл,

Та үй пуңк үннтэгум,

Вāрыглахтын пуңк үннтэгум,

Саралахтан пуңк үннтэгум!

Ам нюлēгум:

Үй вāгылтэгум,

Үй йикв вāрēгум,

Сат хoтал йиквнэ йикв вāрēгум!

Ам сымыл вāглум:

Үй нāвлуңкве әри!

Акв мāн люлēгын,

Йив холт ротмēгын —

Үй нёласаге,

Янгыг хартыяге,

Паляге нōх-āлмияге,

Аньтаге нōх-āлмияге...

Тав люльнэ йивыл,

Роттыг йивыл хунь пйлы!

Люлюнэ ййв вотын вотаяве —
 Мосякв суюмлалы,
 Тувыл ёл ротми...
 Уй тай хүлы —
 Үиг ёмты,
 Пуңкың үиг ёмты,
 Аньтың үйг ёмты.
 Хунь сэмымл үй самын
 Сунсуңкве патэгын
 Ойнэ лагыл патта самыл —
 Лылың төрумн ат нэгылттаве.
 Хунь лаглыл номсуңкве патэгын —
 Пупыгын лылын ат вестыгләве.
 Ойнэ хотпа төрумн воськасаве,
 Ойнэ хотпа үйн ёлымтаве.
 Улмаёгум:
 Эртам ёса варсум.
 Ам үйсов ёсагум,
 Товлың ёсагум
 Сөрнил вольгөг,
 Түйт тармыл вольжөг,
 Сярмат товлыл тыламлэг.
 Ам төрманум,
 Ам пупганум,
 Пүри ўрнэ пупганум
 Ам ётум хайтэгыт,
 Ам ётум олэгыт.
 Тан ос үй нявлэгыт!

ТҮЛЫГЛАП

* * *

Түлүглап, түлүглап...
 Түлүглап тай маныр?
 Лүи мэт йис порат
 Тамле вармаль олыш.
 Ты йис аквпал палюм

Тамле вāрмаль хūлыс.
Хунь ўй вāгылттāве,
Таве суйң әргыл,
Әргыл пүмсялāве,
Хортхан тōвлуп йīквыл,
Йīквыл мүйлуптāве,
Нэ холт пилуптāве,
Хум холт янытлāве,
Амп холт люкамтāве,
Мāныр мāньси хāсы —
Тайл суссылтāве.
Мāныр тав ат хāсы —
Тайл эссамтāве.
Хунь вōртблнут мāхум
Вōрыт вāгылтталсыт,
Мирыл контгын пāвлытт
Үйīкв өвылтāлсыт.
Сāт нот өлнэ өлтул
Эт сыс ўиглāлыс,
Мāньси мāхум өлтул
Ийквыт сāйкалāлыс.
Түлыглап, тулыглап...
Түлыглап тыи мāныр?!
Лāсял сар, ул кантлэн!
Тāның тāргум хүнтлэн!

* * *

Кен-кēның,
Кēның, кēның,
Кēныңына, кēныңына...
Тāның тāрыг ёнген.
Лёмуй холт наң панген,
Үйрись холт наң кисген,
Няврам холт наң сисген,
Боруй турыл рōңхен,
Ботас холт наң ёңхен,

Тұлмах холт наң карген,
 Сяхыл холт наң мирген,
 Аги холт наң тыстән,
 Мирум сыме кастән!
 Кен-кәның,
 Кәңың, кәңың,
 Кәңыңына, кәңыңына...
 Тାнын тାରгум, ёнген!

Тାର୍ଯ୍ୟଗ ଝର୍ଣ୍ଣ

ଚୋଲ୍ ଉରାଜ ହୋସା ତାଳ,
 ଯନ୍କ ଉରାଜ ହୋସା ତାଳ
 ରେଗ୍ୟନ୍ ବିତପା ଯାଲପିନ୍ ସାରସିତ
 ତାର୍ଯ୍ୟଗ ଯୁନ୍ଲେଗୁମ.
 ମାରମାନ୍ କାତୁମ ନାକ ତ୍ୟ ମାରମାଵେସ,
 ମାରମାନ୍ ଲାଗ୍ଲୁମ ନାକ ତ୍ୟ ମାରମାଵେସ,
 ଆକ୍ଵମାତ୍ରେର୍ ଖୁନ୍ତମଳନ୍ମେ ଝର୍ଣ୍ଣ
 ମୋର୍ତ୍ତ୍ୟମ ସାରସୁମ ତୋଲ୍ୟନ୍ କାବ ଯେ
 ଖୋତାଲେ ଖୋତାଲେ, ଆକ୍ ମୋସ୍ତ୍ୟାଗ ଯେମତ୍ୟ.
 ତ୍ୟଗ୍ୟଲ ଟର୍ଗମତ୍ୟଲୁମ:
 କନ୍ସନ୍ କାବ ଯୁକ୍କେମ,
 ତୋଲ୍ୟନ୍ କାବ ଯୁକ୍କେମ
 ପିଗ ଯାନ୍ମାଲତାନ୍,
 ଆଗି ଯାନ୍ମାଲତାନ୍ ଯୁଲ୍ ମାକ୍ବେନ
 ଅନ୍ୟମାଲ୍ୟନ୍ ଖୁନ୍ତ ମିନମ୍ୟିଗ୍ତମାତ୍ୟ.
 ଶୋରନ୍ ବେସ୍ତପା ଯେମାସ ଖୋତାଲ ବାର୍ଯ୍ୟିସ.
 ସାରସ୍ ନୁମି-ପାଲ୍ୟିନ
 ତାର୍ଯ୍ୟଗ ଲାପଲାଖତ୍ରେଗୁମ.
 ଖୋତାଲ ଯେହନ୍ ସିର୍ୟିଲ
 କାତ କେସ ଯେହିଲୁମ,
 ଏତପୋସ ଯେହନ୍ ସିର୍ୟିଲ
 ଖୋତ କେସ ଯେହିଲୁମ.
 ଏରପିନ୍ ସାରସ୍ ଏରୁପତ୍ୟଲୁମ.
 ଆଗି-ପିଗ ଯାନ୍ମାଲତାନ୍ ମା ଲାଯିତ
 ନେଲ୍ୟନ୍ ଯୁ ନେଲୁମ ତା ଯେହ୍ତ୍ୟିଲୁମ.
 ଖାଇନ୍ ତୁଲ ପାସିଲ ଲାପଲାଖତାସିମ,

Лүи мäкем ляльта минмыгтасум.
Хоса минасум, вäти минасум,
Тэлэй мäкемн ёхтыгпасум.
Хäр люльнэ яныг яңкылма котьлён
Ела та тäратахтäгум.
Кäстум хäр ёмас кäстыл вäрилум,
Марсюм ўй пüмасъ эргыл вäрилум.
Я тальх хöнтсум.
Хоса мäйим ўйкве сымум этгалäвес.
Я тальх кёрың сав хомлах
Атым пил атäгум,
Вäтым пил вäтäгум.
Аги пиннэ ўлиң пити номылматсум,
Пыг пиннэ ўлиң пити вäрсум.
Кёрың облуп кит мüни пинсум.
Этэ ўнлäгум, хöталэ ўнлäгум.
Тоха ўнлымен пукнитэ яктым элумхöласын
Сöп тальх эргыл войвëсум.
Нёлм тальх эргыл войвëсум.
«Тäрыгкве, тäрыгкве!
Наң номсäгын:
Хум лäптäл витвитыт ўнлäгын.
Наң алам элумхöлас паңкың колыт ўнлäгын,
Паңкың колкан котильт ўнлäгын.
Ты ўндум элумхöласум кол акв сäмкëтэ
Нюрумвой агин ўнлäве.
Унвой агин унлäве,
Нюрумвой агикен
Вöвта нуй сюнил ўнлы.
Нёхс урты воёкен,
Үй урты воёкен!
Нюрумуй кит самаге наңхвëгын,
Вöруй кит паляге маныгтäгын!
Түртäп сän равтäлын
Астäп сän равтäлын!
Сän равтäгум,
Сам наңхвëгум,
Үй пале маныгтäгум...

Үй вāгылттам хум лāви.
 Сярмат пүнсы пантым āви:
 «Нāврамакем воянтэлъин,
 Тāрыг тāнэ рāтантэлъин!»
 Кāтыл рāтуңкв та патāвем,
 Кāсың тāнум вōт холт мирги,
 Тāрыг нёлмум өрыг өрги.
 Мāхум хумп холт ййквантэгыт,
 Тāнкинāныл пүмсялэгыт.

Үй пунк

Пүи пасан ватат
 Үнлы сэмымл үй пунк.
 Сэмымл саме сунсы
 Ййкви махум нупыл,
 Сэмымл пале хүнтлы,
 Хумус өрыг ови,
 Хумус номтың лāтныл
 Махум ёнгасэгыт.
 — Нāн мāныр вāриин? —
 Илттыг пале хүлы.
 — Үййкв ййквантэва! —
 Мот хум лāвме суйты.
 — Манырсир ман үйкве?! —
 Лāви бывыл сāснёл.
 — Үйкве ат ке вāглын,
 Пупакве сунсэлъин! —
 Лāви китыт сāснёл.
 — Наң үйкен люль, сэмымл.
 Ман үйкенув ёмасыт.
 Эргыл вāрапилум,
 Лāтныл намталылум
 Пасант үнлын үйкен...
 — Манрыг ос ат роби.
 Хасэгын ке — өрген.

Вортолнут люкамтанэ өрыг

Катаге —
Экват уля рамнэ мантыг,
Самаге —
Сэмүл витуп ёнта саныг,
Сүпе —
Паңк сөснэ нёхлың вонха.
Ман ўйкенув сака ёмасыт!
Хоталың хотал тобрум вары,
Луши тармыл тан ўнтыгпёгыт,
Оскёныл сорни хольт вольгёгыт...
Тасэ восьрам порыгпанәквада
Наң ўйнныл ёмас!
Ат, ат, ат!..

Үй намталаве

Тұлыглахтын хумыг
Роңхим кон-минәга,
Ехтым сахиянәнл
Пункве паргалләга.
— Мана яныг савкве:
Ам ат янытлавем!
Мана суиң савкве:
Сығ хольт намталавем
Та порат тан манрыг
Пупгыг лавияныл?
Манрыг кол алана
Анум ўнтыяныл?
Манрыг пуңк пинәгыт,
Пури варигләгыт?
Манрыг поиксёгыт,
Матар хольт нёрсәгыт?
Сярмат оссыяләгыт
Ләганыл тактияныл.
Элумхолас!

Тав манахурип?!
 Тав ёрың, тав вāгтāл,
 Тав ласкат, тав сымтāл...
 Манахурип, манахурип,
 Манахурип ёлумхōлас?!
 Таве сунсыглаңкве ёри,
 Таве торгамтаңкве ёри!
 Тох, ёрың, пуңк номсыс,
 Пасант ўнлахбóлым.
 Номсыс, сярмат юнсыс,
 Сярмат ўлум сунсыс...

Пойк

Нёхс пун ўлиң пойкув
 Хоңхан ань нортылув?
 Найң сат ломт ёхнэ Мирсуснэхум
 Патнэ түйтсам номтын тыг вос патнув!
 Агум хұлнэ пালыл пойкув вос хұлнувлын!
 Якув пасыл оньсюм
 Сат хум тәнә олын аны
 Сиран тұлмантавес.
 Сөмтәл ёлумхоблас пыгыт,
 Ман ань таве хотыл выглув?
 Этэ сат тыкос кинсылув, ат хонтылув.
 Аман мәнн тав сялтыс?
 Аман сат пис люлит
 Сорни нюсвой асюв таратаңэ
 Раквтул-воттул халыт тэлыгтахтыс?!

Таглэ сялтум миркол кивырн
 Нуыл патнэ түйтсам хум,
 Нуыл патнэ вотсам хум
 Тыг вос патнувын!

Сав тотнэ савың пыгани
 Восиң люньсил люньсявен,
 Атың пойкыл пойкавен.
 Тұлмах сира пувилын ке —

Этэ ат ёрувлылув,
Хоталэ ат ёрувлылув
Төрүм ёхнэ кёмыл.
Иир ке эри — йирхатэв,
Юиöвыл салы тусьтэв.
Лягальгын ванксунжкв —
Лаглын побхан рагатэв,
Войкануил нёвумтэв,
Нёрсунжкв патэв!
Войкан паркан хонтэгув ке,
Ярмак сэтап хонтэгув ке —
Кемплиџ сахин кёмплы,
Тайтыџ сахин тайтэ
Ханлылув, солтылув.
Атың, сагың, пуңканув
Полям майн патнэ мус.
Төрүм маснутанын
Солтэгув, ханлэгув!
Манавн онтастэлын
Тулмах сира пувёлын!

Үй пуңк китыт номтэ

Тэпың пасант ўнлирисюм —
Тэпыл номтум ул аләве!
Ялпың пасанныл сунсырисюм
Самум лап ул тотаве!
Үлиң пойкыт хүнтлырисюм —
Хүлнэ палюм лап ул мины!
Тының пуңкум биңсирисюм —
Пуңкум мир хольт пуңк ул пины!
Амки номт ам биңсирисюм,
Амки номтыл номсырисюм —
Номтум олнэ лёх вос йины!

* * *

Номсалхтынакем ёрт:
Махум пойксяңкве хасәгыт,
Каминът латың нортәгыт,
Яныләгыт ёрнэ хум,
Ялыгләгыт патнэ пум.

Сира тұлыглап

Сира юв-сялтапи. Анысуп нярумтытә, пүтин мәгумтытә. мось балы, сира нявлын Мирсуснәхум юв ты сялты. Тав йиң лувыл мйны, лоңханьсяпил мирги. Аквматәрт китапахты:

— Сира хунь мйнас?

Махум лавәгыт:

— Ты хоталә сатыт хотал мйнас.

Луве посытә, аквпал лагылпал тармыл та порги, ёрги, лави:

— Мирум тәнэ сорни аны

Сираң тұлмантавес.

Нярум хансаң үйкем,

Үйкем пелпсь, пелпсь!

Ос китыглахты:

— Сира хунь мйнас?

Үнлын махум лавәгыт:

— Молхотал мйнас.

Ос та мйны, ос та порги, ос та ёрги:

— Мирум сыме ётгалаве,

Мирум сорге тоснэ я хольт,

Таквсы я хольт тосыс.

Мирум тәнэ тәпшың аны

Сираң тұлмантавес.

Мось мйны — касалытә. Нявлытә, ёхтытә ты юнытытә. Ань сира та рагаты. Сира пүтиныл аны ләвматы.

— Тыт-ты наң анын — тох лягалы

Мирн воськасытә, кон та мйны.

Үй пүнк хүрмит номтэ

Атың тэнут тының аны,
Хотал хольт наң янытләвен.
Рёгың тэнут сөрни аны.
Хоңхан, хоңхан ўнлыгләвен?
Эрыг ёт наң тэсингтәвен,
Тыгле-тувле маныгтәвен,
Тыналәвен, тулмантәвен,
Тэтäl сүпныл түйтүгләвен.
Акв пал нупыл аңкватәгум —
Вораян хум ўнлахолы.
Тав анысан васинтälы,
Тэпың атэ атаялы
Воруй вагылттанэ порат.
Тувыл сат тал ялы ворыт.
Тав түйт аныл тэсингтälы,
Тав яңк аныл аиглалы,
Тав түйт төвлит хуиглälы.
Туп тав акв сампälэ
Сытыг блыглälы:
Үйикв варнэ порат
Сөрни аны бвлэ
Үлумт васинтälы.
Мот пал нупыл аңкватәгум —
Самың хотпа same сунсы,
Нёлме аны палт ат нюнсы,
Махум сымыт палт тав унсы,
Сымыт эрнэ латың хансы,
Войи консыл пойк консы.
Хунь кат ратуңкв миркве паты,
Эргүнкв, пойкуңкв, йиквуңкв паты,
Нёлме анын усьта нюнсы,
Атың тэпыйт хоса юнсы...
Та нёлмың хум маныр нампа?
Мутраң сампа, самың сампа
Шаманыг тав эрың блыс?
Хоса лэгпа, вати лэгпа

Қулакыг тав өрың ёмыс?
 Хоса кāтпа, вāти кāтпа
 Русь поп кāтыл пēрна пинис?
 Котрың вина, сāрың вина
 Вāтахум холт олын йинис?
 Тав ты йисыт мōт нам өниси.
 Аквта аны палт тав нiонсы.
 Аквты сёс ат торгамтылын,
 Аны холт ат хöнтыгпилын.
 Пёс йис порат лявылтавес,
 Сира, сира люкамтавес.
 Эрттам миркве аны сюне
 Сирарисин түлмантавес.
 Хäснэ махум олыглэгыт,
 Олыглэгыт — хüлыглэгыт.
 Тэнут мосьсяг ёмтуңкв паты
 Атың мойткве вा�рапёгыт,
 Сирарисит хöнтыгпёгыт,
 Сирарисит лявылтёгыт,
 Сирарисит вагылттёгыт.

Вöраян хумыг үй вагылттёг

Қит вöраян хумыг юв-сялтапёг. Охсарыл-
 нёхсыл лап-тагатахтамыг. Ййквёг, поргёт,
 сярмат вöнха нупыл ёлаль сунсёг. Писалянэн
 кāтн выганён, постлахтёг, патлууптёг. Тувылн
 вöнханыл матыр кон та хартёг.

— Пупакве! Пупакве! Наңын мён хунь
 аласмён?! Наң вагылттавёсын кёр писальн.
 Писаль мутраң русь хумн варвес. Тав виноват!
 Мён хунь! — пойксёг үй пуңк ляльт вортолнут
 алам кит хумыг.

Үй пүнк нилйт номтэ

Сымум соль писальн алвес.
Писаль соль русьн варвес.
Туп хонха маглыт юнсыс
Патамтымем порат
Нарын кёрын писаль?
Туп хонха катныл сунсыс
Вагылттымем порат ёнта сампа писаль?
Маньси маглыт юнсыс
Лавын ёрпа писаль.
Маньси катныл сунсыс
Сяма алнэ самыл.
Манрыг тапорат тан
Сови потыртэгыт.
Манрыг ёмас латныт
Мотталь ёхтыглэгыт?
Танки варнэ вармаляныл
Мот хумн манрыг пинияныл?
Манрыг мот хум нупыл
Варнэ вармаляныл
Астал перияныл?

Тыгыл суснэм эрыт
Мот мат аквты сирыл
Русь хум люкамтаве
Янытланэ халыт.
Хотты тэлум люль нак
Русь хум пахын ванын
Ласьлакв пинумтаве
Янытланэ халыт.
Русь хум ёр — тав вёрми,
Такем латын алми!
Наскассыга хунь тав
Акваг янытлаве,
Олнэ этэхотал
Сярмат карыс тобрум
Эргытт кастьглаве.

Русь хум ёр — тав вёрми!
Такем латың алми!

Ласял сар, наң ласял!
Нёлман ул консэна
Үй пуңк лавнэ латнум,
Махум, хүнтамлена!
Ам сэр-мор вортолнут.
Борум оньси латың.
Латнум атың ати!
Латнум тув хольт вати!
Савсир, савсир мутра
Эрың оньси русь хум.
Мутраң товлуп хапыт
Эрың вары русь хум.
Полям ётпос нупыл
Эрың тав тыламлы,
Суиң русь хум наме
Эрын тот суюмлы.
Катэ хаснэ магыс,
Номтэ хаснэ магыс
Маньлат махум номтын
Манрыг, манрыг сагыс?
Эрнэтал таве
Ул янытлэлыйн!
Эрнэтал таве
Ул люкамтэлыйн!
Янытланэ вармаль —
Сярмат атың саккар.
Люкамтанэ вармаль —
Сярмат тарыг онх

Русь хум сыме яныг
Сярмат тэпың аны.
Сярмат түя хотал
Русь нэ рёгың катыл
Наңын рёгылтытэ,
Сюнил маяпите.

Пēс йис сōви ̄рыг
Молях ёрувләлын!
Воруй вāгылттәгын —
Нуре ул кинсәлын.
Наңки вāрум нурын
Мот хумн ул пинәлын.
Пēс йис сōви лāвың
Воссыг ул лясгёлын!
Иильпи посың ̄рыг
Молях ̄былтәлын!
Иильпи йис ань тәлы
Сярмат иильпи ̄тпос,
Мā мир мот нам сәлы,
Кинси иильпи қатпос!

Тōрумныл тāратым ̄рыг

Түлгалахтын хум юв-сялты. Сāңквалтапыт сāңквылтәгыт, тāның тāрыг суиң туре түя витхольт сюрги, лбңханьсяп холт лүрги. Эрыг-хум ̄рги, мойты нумыл тāратым үй ̄рыг:

Нярум-воруй пыгкве
Ахвтас колт ̄онъяве.
Итииг ёмты:
Карыс осма пины —
Талкваг ёмты,
Талква осма пины —
Карсыг ёмты.
Торум ягён пойкси:
«Елы махум үнлын
Выгыр ярмак, восьрам нуй сюниң ман
Анум тāратәлын!»
Торум яге кер варнэ тагланэ масы,
Торум ̄олнэ хотал матыр та лясгалты.
Акватэрт сялыголын сыйниң апа түлүс,
Көрквалыгн нэгсаластэ.

«Пыгкве, хуен тыг!» — лави асе.
 Сялыголын суйң суил тарратаве.
 Луи туруп турың вот вари —
 Мортым ман алмаяве.
 Алы туруп турың вот вари —
 Яңыл хумплин сярсин татааве.
 Ела аквты палыт, нонхаль аквты палыт.
 «Ася, ануу ёла ке ёла тарратэлын,
 Нонха ке нонха хартэлын!»
 Нонха хартвес. Юв-мийнас.
 Уй питин ат ханы.
 Нөхс питин ат ханы.
 Оста асе нупыл пойкси:
 «Ася, ануу ёла-тарратэлын!»
 Асе лави: «Ела-ёхтэгын,
 Элумхолас түйтүң холан
 Ул новхатэн!
 Вор самт бсынэ ялпың уратэн
 Ул новхатэн!»
 Ела-тарратавес. Ман ёхтыс.
 Апаныл хот-квалыс.
 Тыгле ёмасы — сами.
 Тувле ёмасы — вит.
 Сэр-мор вор сат сами ёми.
 Лемуй сав тоты.
 Тэнут сав тоты.
 Пил мосься тэлум, пакв мосься тэлум.
 Акватэрт аги-пыг павыл сыспалыт
 Нила лаглуп пупгың ура хонты.
 Ийвыл сагрим ийвлопалы ёл-воськастыэ,
 Нуил яктым пупыг торыт эл-павхтыянэ.
 Нила сампа ийвлакв хонты —
 Элумхолас яңың хола кон-хасумтытэ,
 Сысы ёңхыгпи.
 Таквсыиг ёмты. Хурум хум люлит урам хонты.
 Кол вари. Ел-хуи.
 Сат таруп тарың улумн ёла-тотыгпаве.
 Акватэрт хунтамланэтэ эрт:

Харпасыг амп хортнэ суй сүйты,
Овыл лунт алнэ хүрүм пыг
Евтаныл хартнэныл суйтэгыт.
Евт хартэгыт, сярмат хүрүм хулах силыгтэгыт.
Элумхолас болнэ сипың колын
Эла-кёньсамлас.
Уй босьнэ нила кённэ ахвсалаве.
Пасяр йив ат тоспа тосың апан
Хуюптаве,
Хот лаглуп сунын үнттаве.
Аги-пыгың павылн нэглэгыт —
Уй босьнэ нила роңхыл роңхаве,
Ракв ёнгыл ёнгаве, туйт ёнгыл ёнгаве.
Холы сөс систам катыл колын тулаве,
Выгыр нуил нортым норман үнттаве,
Восьрам ярмак сюнь халн үнттаве.
Аги-пыг касыл суссылтаве.
Маглэ пахвың сав хум сялты.
Пупыг лавум ат эт атыг товылтаве,
Торум лавум сат эт үйкве ёнгалтаве
Товлың ийквыл ийкваве,
Суйң эргыл каславе.
Сат тануп таның ийв катын виве,
Елы танэ тэнлматаве —
Элумхолас саралахтын магыс
Лявылтаве ялпың үй.
Нуми танэ тэнлматаве —
Уйкве пойкыл пойксаве,
Пупгыг олуңкв вобаве,
Яныг намыл пинаве,
Пуңкыг олуңкв лававе,
Иильпи лёңхын тусьтаве.
Эргаве, сатаве,
Ратаве, пойкаве,
Ийкваве, кастлаве!

Пүңк атыт номтэ

Ялпың пасант үнлышисюм,
 Мәхүм нупыл сунсышиюм,
 Воссыг ёр хунь өнъисишиюм —
 Атыт номтум номсышиюм.
 Тәнки әнум аласаныл —
 Писаль нупыл пәрийныл,
 Мұлы пасанн үнттысәнныл,
 Пупғыг кос тән намтыяныл,
 Самум нәңки, палюм ҳұлы,
 Әргыл қасталанәм халыт
 Тытталавем восырам пұлыл,
 Хөмсің сәтыл сәтыгләвем,
 Сәсвилт самыл сунсыгләвем,
 Ты хал сөль ам янитләвем
 Эрттам сөль ам нуми-төрум,
 Эрттам туыл вәглыгпасум,
 Эрттам люль нак вәрапасум,
 Таимәгыс вагылттавәсум,
 Ярмак халын үнттавәсум.
 Ат пис консуп консың қатыл
 Тәнаныл әлты посюмтәгум —
 Нөх кос қатум әлмағум,
 Хосат хот тав яктапиме.
 Хотты вәрыглахтын хумрись
 Сәңхвасаңкв кос ёмталылум,
 Ат пис консуп консың ләглум
 Хосат хот тав сәгрепиме.
 Пәлпа көр нәл хурип ләтңыл
 Пәтамтаңкв кос ёмтапилум —
 Нәлмүм мирын маяпиме,
 Вина ёт тав тәяпиме.
 Люльсаң сунсуңкв өс ат рөви:
 Пүи пасант унлантәгум,
 Моринув ке әңкватәгум,
 Сөви вәрмаль вәрапәгум —
 Аквты сөс ам қасаләвем,

Воиң консыл консыгтāвем,
Ярмак халныл нирумтāвем,
Колкан тармыл воськасāвем.
Палюм хұлы, самум сунсы,
Үй пуңк пуңкум астал номсы.
Номсахтуңкве тāратāвем.
Номтум мāгыс янытлāвем,
Ялпың пасанн үнттыглāвем.
Пұмасайпа таимāгыс!
Номтум хосан ялнә мāгыс,
Тавки йикв ийквиңетэ мāгыс,
Вōт хольт, лыпась өлнә мāгыс,
Тавки әрыг вāрнә мāгыс
Пұмасайпа, пұмасайпа!
Пасант үнлуңкв кāсасēгум,
Сōрни румка аяләгум!
Манасāвит нāнан әри —
Такем палыт үнлирисом,
Ййкван пуссын сунсирисом,
Әрган пуссын хұнттыянум,
Лাযтан хұтлуңкв вēрмиянум,
Номтан номтумн хансиянум.
Пұмасайпа, пұмасайпа!
Тāның тāрыг вос ёнгасы!
Мир вос рōңхи, ййкви, кāсы!

Тāрыг, ёнген!

Кен-кēның,
Кēның, кēның.
Кēныңына, кēныңына...
Әрген тāрыг, ёнген,
Лēмуй хольт наң панген,
Үйрись хольт наң кисген,
Няврам хольт наң сисген.
Вōруй турыл рōңхен,
Вōтас хольт наң ёңхен,

Тұлмах холт наң карген,
Сяхыл холт наң мирген,
Аги холт наң тыстән,
Мирам сыме кәстән!
Кен-кәның,
Кәңың, кәңың,
Кәңыңына, кәңыңына...
Овыл әтум парыс.
Үйикв әрыгсове.
Мирын ат ке вәве —
Тонт вос торгамтәве
Сәт нот мәньси өлтул,
Сәт әт мәньси әрыг.
Ат минәгүм сүлтыл
Ұлмум ёхтум торыг.
Ел ам хуигпәгүм,
Ұлум үлмаәгүм.
Нан мось үсьлахтәна,
Матыр таяпёна,
Әрың атың вина,
Вина аяләна!
Ұлмын патапёна,
Атың үлум овыл
Атә атаәна.
Мойтумт әрың товыл
Илттыг хәнтына.
Әргүм хосыт әрың
Ювле ўхсыниа,
Әлаль ялыниа...

Таргум, ёнген, ёнген!
Танум, панген, панген!
Кен-кәның,
Кәңың, кәңың,
Кәңыңына, кәңыңына!..

Хурмит эрыг

С Я И

Лятген, лятген сōрни нāй!
Пāйтэн, пāйтэн исум сāй!
Полям хūл хольт пōльвесув,
Асирман ал тāйвесув.

Наскāссыг хунь люльсув мāн
Наң исум нёлмын ляпан.
Наскāссыг хунь муылтаслав,
Рёгылтахтуңкв пёламтаслав.

Хорген, хорген, сōрни нāй!
Пāйтэн, пāйтэн исум сāй!

Акв витсам ке аялв
Нāй хольт рёгңыг ёмтапв.
Кит витсам ке аялв
Үй хольт пёлпаг ёмтапв.

Хурум витсам аялв —
Сярмат товлыл тэлавв.

Нила витсам аялэв —
Эргим-йиквим яласэв.
Ат витсам ке аялэв —
Аниглахтуңкв тахмаёв!

Хот витсам ке аялэв —
Эрупсаныг ёмтапёв.
Сат витсам ке аялэв —
Элаль акваг бормаёв!

Хорген, хорген, сорни най!
Пайтэн, пайтэн, исум сяя!

МИСНЕ

Вокве сярмат лылты, юнсы,
Сярмат мовалалы,
Маньси мойтыт сир тот сунсым,
Миснэ яласалы.

Сохыт нир хольт Миснэ карысь,
Луи ма хольт хуриң.
Рёгың сярмат рёгың арась,
Емас нэ хольт ёрың.

Үй-хул хуриң сахи масы,
Солиң халь хольт вольги.
Маньси нэ хольт ёмуңкв хасы,
Ласьлакв саге сульги.

Вос кос луи макен янит
Нянра порхай порги,
Немса самың Миснэ самет
Рёгың хотал хорги.

Анкваты ке — туйткве толы,
Каскве сымын ёхты,

Матум хотпа марсюм холы,
Нарың агум рохты.
Люлиг соль ке ёмты номтын,
Миснэ ляпан ровы
Рёгың латың үрнэ сымынн
«Тюпин» латың лави.
Миснэ, Миснэ — сымың нэрись,
Юртыг виңкве рови.
Польнэ сымкем сярмат арась
Рёгың Миснэ вови.

Воркве сярмат лылты, юнси.
Воркве мовалалы.
Маньси мойтыт сир тот сунсым,
Миснэ яласалы.

Хот туп таве хонтыгпилум?!..
Сака яныг воркве.
Аквтыпыл ам кинсантылум:
Сымум оньси ёркве.

* * *

Сымум ратгалтахтыс,
Сярмат хулюмхул.
Номтумн сярмат сялтыс
Сэмыйл товлуп тул.

Агит самыт халыт
Касаласум ам
Русь нэ хуриң аги
Атырхари сам.

Сымум ратгалтахтыс,
Сярмат хулюмхул.
Номтумн сярмат сялтыс
Атырхари тул.

* * *

Атырхари төрүм сам
Ам ляльтум сунсы,
Сагың хотал ласкат кат
Ам палтум нюнсы
Туп нац самагын, юрт нэ,
Ам ляльтум ат сунсэг.
Туп нац катагын, юрт нэ,
Ам палтум ат нюнсэг.

* * *

Посал волит
Этпос кат ийны хури.
Эрнэ юрт нэ катыг
Сымум ури.

«Ехты, ёхты!» —
Эргын витсов лурги.
«Ати! Ати! —
Ломгын порхай ломги.

Тав ат ёхтыс!
Эрпсан сымум лави:
Пумасипа,
Пумасипа, аги!

Пумасипа,
Алам тай магыс:
Сорни посал ватат
Нацын урмум магыс.

Пумасипа!
Хапийв луптал
Торгыс хольгын
симум,

Вит киснял хольт
Нёвитавес лылым.

Эрпсан агтым
Хумп хольт нэглапалыс,
Най хольт харыглалыс.
Ат ке ёхтыс
Наскасыг хунь сымум
Аги урыглалыс:
Эргың лылым
Тох ке эргыглалыс —
Ам мунт вёк
Сюниңг олсум,
Сотиңг ёмсум!

* * *

Мён сыманмён этэ хотал ёмсыг —
Лёңх яс вати олыс.
Ам ётум наң ань атим —
Вагтал патыс катум,
Сёмтал патыс лаглум.
Эрттам хосаг ёмтыс лёңх яс.

НАҢТАЛЫН

Хоталтал — ма турман,
Салыттал — лёх хоса,
Наңталын — асирма,
Наңталын — эсырма
Ёмуңкве ма хосыт.
Наңталын — люль ёса,
Наңталын — люль салы,
Ат сүйты суиң тумран,
Най сяр ат пёламлы.
Тының Миснэ, нэглапэн.

Хоталум маёлын,
Каркам салы майпен,
Есам пёлпаг варёлын,
Вос толы ма турман,
Вос суйты нэ тумран.
Най молях косамтэлын,
Сюниыг анум варёлын.

* * *

Торум хосыт нэ ўй сусы.
Самын сунсы торум эт.
Луи вот ёт айхар касы,
Сярмат вагтэ аги рёт.

Аги ювле хуньпыл ёнхи,
Сунын талме юи-палт?!..
Веськат нэрись аги лёнхе
Та патырас туйткве халт.

Туп туйтын ма туйтын вайвес,
Туп сунсыс кисын этпос кис,
Хумле нэрись аниглавес
Пёлпа айхар хайтнэ сыс.

* * *

Торум хурий ўйил суртги.
Этпос ўйт халт ларги.
Сорни пунпа охссаррисит
Торум харыт поргирисит,
Пахын торум лэнх яс хосыт
Еныгтахтым ёмирисит.
Мэн ос актох вос ёмнувамэн,
Мэн ос акв тох вос болнувамэн.

* * *

Мән акв похат үнлымсәна.
Наң катын ам катумт юнсыс.
Түр ляльт мән сунсысмәна.
Вит осыт ләңх яс соргыс.

Акв ёт ёмуңкв номсысмәна
Сөрни соргын ләңх яс хосыт.
Туп та ләңх яс — этпос ләңх яс.
Акв ёт өлуңкв ат вәрмысмәна.

* * *

Хунь марсюмыг ёмты юртан ёт,
Хунь әрыг сөс холт сюргүнкве ат паты,
Көр салын көрен, ләңхын атхатән.
Палинт вос суйми лургын ләх вәт.

Нәврам холт вос нёвитәвен,
Иильпи үлмыл вос мүйлуптәвен.
Карыс таргыт вос люләгыт,
Миснә холт вос хорамләгыт.

Миснә! Миснә!
Хоса сунсуңкве патәгын,
Ләх вәт касаләгын:
Хуриң Миснә юил хайты,
Саме суртги, хорги пайтә,
Эрупса тав сүпет лурги...
Көр ләх йильпи әрыг әрги.

Ати! Ати! Ты үлум ати!
Көр ләх хоса. Үлум вәти.
Поезд хайты сярмат салы,
Мәкве хосыт салаялы,
Тулыт халыт харыглалы.

Пāвлыт кāсың īснас хорги.
Поңсым морх хольт īснас сорги,
Сунсы сымың русьнэ самыл,
Рēгылттытэ русь мōйт рēгыл.
Тай хōңха?
Мōйт ман īрыг?

Манрыг нēглы миннэм порат?
Манрыг тувыл кāтэ хосги?
Манрыг сымумт марсюм сясги?
Тувыл мойтын патапēгум.
Сāлыянум кāсалēгум.
Тōрум хуриң совыл сорги.
Сымум кēрлёх īрыг īрги.

КĒР ТУЙТ

1   Самагын
Пүнсыйгын,
Атырхари сōрнил
Мүйлуптыйгын.
Номтыл
Тыламлэгын.
Лунт хольт
Лаплахтэгын
Нōңхаль.

Номтын нёвумтэгын,
Товтыл таве мүйлуптэгын.
Лылын нёвумтэгын,
Лылы самыл аңкватэгын.
Нāврам хольт лылын
Эргалтахты,
Нāврам хольт лылын
Люньсюңкв паты,
Сунсуңкв паты,
Сāлы хольт лылын

Еңхуңкв паты.
 Элаль ат вāглын,
 Ювле ат вāглын
 Хоталь сымын
 Тыламлаңкве паты.
 Ам вāглум —
 Самагум пүнсөягум —
 Тöрум сымумн āңкваты,
 Мä мир сымумн āңкваты...
 Тöнт әрың мäглум
 Посыңыг ёмты,
 Сöрни хöтал хольт
 Посыңыг ёмты?
 Тонт әрың лылым
 Тöрум ёт хöнтхаты,
 Тöрум самыл āңкваты,
 Эт самыл āңкваты,
 Карыс самыл āңкваты?
 Эрың ос мäглумт,
 Амп хольт хорты
 Люль номт,
 Сым сяргим номт?
 Этпос хольт
 Вос толаи
 Тамле номт!
 Сэрыпос хольт
 Вос хораи
 Посың номт!
 Олтул сайт хүнтлэгум.
 Сымум сайт хүнтлэгум —
 Сайтын ёхтäвем!
 Ави хольт
 Самагум
 Пүнсэгум
 Элаль āңкватэгум,
 Лёх әрыг
 Овылтэгум!

2   Улпыл сāлыянум
Сүлтыл сүлүнтэгыт.
Сāлыянум хайтнэ суй
Палюомт сāңлы,
Сялыголын суй сāңлы.
Ийвыйт хопыстэгыт,
Лүптатāл йийвыйт хопыстэгыт,
Тыгле-тувле поргёгыт.

Элаль сунсэгум,
Ювле сунсэгум,
Хуриң мā хури
Пүмсялэгум.
Номылмаңкве
Ат алымёгум,
Мот мāн тотхатэгум,
Самагумт
Иильпи мā хопысты.
Палагумт
Иильпи суй сāңлы,
Хасътāл суй сāңлы,
Кēр суй хурип суй
Сāңлы...
Сāлыянум сүлүнтэгыт,
Куль хольт тотхатэгыт.
Туп тāн хот блэгыт?
Номсахтэгум, тумайтэгум,
Арталахтэгум...
Салыянум ат ўрсанум,
Сэрипосыт ат киссанум,
Тыньзяңыл ат пувыгласанум,
Сালыт сунын ат кёрыгласанум...
Мана сালы кинсэгум!..
Салы ат кос биңсэгум,
Куль хольт тотхатэгум
Сэр-мор вор хосыт,
Хуриң мā хосыт,
Посың төрүм пос хосыт.

Мойт хольт totхатэгум,
 Эрыг хольт тыламлэгум.
 Палягумт —
 Кёр саңлын суй.
 Самагумт —
 Кёрлэх кёр туйт.
 Кёрлэх кёр туйтытт
 Үнлэгум,
 Кёр сэрыхлын суй
 Хүнтлэгум.
 Кёрлэх сэрыхлы,
 Кёрлэх саңлы,
 Кёрлэх саки,
 Кёрлэх хұтсы,
 Кёрлэх ат саквалы,
 Кёрлэх әнум нёвиты.
 Кёрлэх мир нёвиты,
 Кёрлэх мир тоты.
 Мир кёр ати!
 Махум кёр харипат хунь!
 Махум лылың самыл
 Сунсэгыт,
 Сымың самыл
 Сунсэгыт,
 Элумхолас самыл
 Сунсэгыт.
 Вос кос туйт
 Кёрыл вәrim,
 Вос кос салыт
 Кёр лаглыл
 Сұлынтэгыт,
 Махум кёр хурипат хунь!
 Махум өнъсэгыт
 Мот сюнь!
 Ам ос кёр хурипа ати!
 Ам ос өнъсэгум
 Мот сюнь!
 Пұмасайпа

Элумхолас сюнь магыс
Элумхолас кас магыс
Пумасийпа!..

- 3 Кит лылың түр
Хумплэг,
Кит систам түр
Соргёг,
Атырхари вотыл
Лургёг.
Кит хуриң түр
Номиягум.
Кит самың түр.
Номиягум
Кит түр соргёг —
Анум воссыг нэматыр ат наңки.
Матум ийвыйт ат касалыянум.
Кёр саңлын суйт ат хүлэяянум.
Вагон каюта колыг сусхваты.
Эрың соль хуньт колум
Татылыга паты?
Эрың соль хуньт кёр туйт
Хайтуңкв ат паты,
Акв ман ўнты?
Эрың соль хуньт
Кит атырхари түрыг,
Кит эрпсан самыг
Кёр туйтныл хот квалэг,
Хуриянэн ёт тотэг,
Анум амккем хулэг?
Сыманмэн путгэгыт,
Саманмэн хулэгыт:
Молях мэн
Киттыг totavmэн.
Кёр туйт колёсат
Ос актох ратхатэгыт:
Кит-тыг,
Кит-тыг!..

Кит атырхари тұрыг,
Ласкат, тюптың тұрыг
Атырхари түмпил
Хумплатәг,
Әл овәг,
Әл минәг
Кит тюптың тұрыг
Хумпләг, хумпләг,
Көр туйтныл хот квәләг,
Амккем хультәгум,
Қастал накын ёхтәвем,
Марсюмн марсюмләвем.

* * *

Э-ге-гей!
Молях!
Молях!
Көр туйт, э-ге-гей!
Көр туйт аргиш, э-ге-гей!
Кёрыл вәрим көр туйт аргиш,
Мәк молях, мәк суйң аргиш,
Э-ге-гей!
Яныг ләх,
Хоса ләх,
Тәвритың ләх,
Вотас ләх!
Холыт хотал әлын посты —
Молямтахтән!
Әлаль өлнә номтыл
Әлаль өләв!
Әлаль өлнә хотал,
Әлаль өлнә ләх,
Э-ге-гей!
Әрың көр туйтыт мәнавн марум —
Молямтахтән! —
Көр сәңлын суй,

Сярмат сымын ратнэ суй.
Ман сярмат хулыт
Ты кёр хапыт,
Ратхатэв, ратхатэв!
Ман сярмат элаль суснэ хумыт,
Элаль
Тотхатэв, тотхатэв!
Тук-тук-тук!
Тук-тук-тук! —
Кёр холт лясги,
Сым холт путги
Кёр туйт.
Ман мойтув пувилув,
Ман мойтув варилув —
Тыламлэв
Элаль!
Э-ге-гей!
Я-та! Кёр салыт,
Кёр лувыт,
Сулынтэн!
Куль холт,
Торум холт
Тотхатэн!
Вос кос марум
Кёр туйтув
Элаль тотхатэв!
Маныр ман хот-партэв?
Няльсян хул сэм
Хот-партэв!
Хурахланэ пись ман
Хот-партэв.
Ат хаснэ пись
Хот-партэв!
Э-ге-гей!
Ма ёр мос,
Вит ёр мос,
Э-ге-ге-гей!
Хотьют пунж хум,

Хотъют мēтхум?
Я тав кāсэ!
Мōйт хольт мāн
Тотхатēв,
Олнэ кāс
Коянтēв!
Кēр лēх, кēр туйт,
Миннэ сōт!
Палит ̄рги
Ты йис вōт!
Хōңха пуңк хум,
Хōңха күсяй —
Тёла ̄ти!
Нотын хоса,
Манос вāти —
Вос мирги
Кēр лēх вōт!
Эрың нēглы
Хōт сōт?!

СōРНИ-НĀЙ

Үлумын патапēгум
Войкан ̄ги кāсалēгум.
Үлмумт ёми войкан ̄ги, сярмат нāй.
Войкан нāй, хуриң нāй, сōрни нāй.
Саме сōс сир суртги.
Пāйтэ нāй сир хōрги.
Наме ̄мсит лурги,
Номтум хосыт сюрги.
Номылматуңкве ёмталылум —
Сяр ат номылмилум.
Эрың мōйтых вāглыс,
Эрың ворыт ̄лыс,
Ат вāглум.
Карыс мāглэн
Сōрни саге вāглы.

Пуңке ови сөрни āтыл.
Сөрнил ови сөрни āтэ.
Нёхс порги туляң кāтэт.
Палет сорги ̄тпоскис...
Хотыл ёхтыс,
Хотыл йис
Войкан нāй, хуриң нāй, Сөрни-нāй?
Хōт ам вāслум хуриң ̄аги?
Манрыг сымумт ови саге?
Манрыг ̄улмыт ̄улмайлум?
Манрыг ̄ергит янытлылум?
Сэр-мор борын ёмантэгум,
Сөрни-нāй кинсантэгум.
Аквматэрт, палюм хӯлы
Сэр-мор бор ̄эрыг суй.
Я-та! Я-та! Тытты люли
Войкан нāй, хуриң нāй, Сөрни-нāй.
Хуриң мōйтыл овумлавем,
Хуриң нāтын ёлымтавем.
Пуңкум ёла тāратэгум,
Тав ̄элы-пāлэт ̄унтэгум,
Сāнсын ̄унтэгум...
...Ат нёвумты хуриң лāглэ,
Ат нёвумты карыс мāглэ.
Асиран ам ̄алты тэвем,
Пилэгум,
Төргёгум.
Сольман таве ат рēгылттылум.
Хуриң мōйтыл ат мүйлуптылум?
Сөрни-нāй ̄улмумт сусыс.
Хуриң совыл тбрум хусыс.
Тый ань вёшиң ̄улум ̄ати.
Улум лēнхе кāс хольт вāти.
Элумхолас лēнхе хоса.
Тахмаи-ке — хонты кāсэ!
«Тюпин, тюпин» — палюм хулы.
«Тюпин» латың сымумт толы.
Сөрни нāй хольт хораёгум,

Карыс хум хольт люлюмтэгум.
Оңхың тов хольт хораёгум —
Элумхоласыг ёмтапёгум.

* * *

Сөрни-найкве хури,
Хуриң найкве ёр!
Найкве касалэгум —
Сымум вәри пүри.
Эрыг овылтэгум,
Латың лягалэгум.
Лаглагын — ўйнэ ўсхұлығ
Лылыш үитыт уймыгтәг.
Маглагын хайтнэ салыиг
Элаль вос сұлынтәг,
Маглагумт вос оюмләг.
Сымумт тәлум наюм,
Войкан наюм, хуриң наюм, Сөрни-наюм
Наңын ат люкамтылум,
Товлың әргыл мүйлуптылум,
Мойт хольт янытлылум!..

* * *

Наң хуриң әрупсәныл,
Сыстам әрупсәныл,
Карыс әрупсәныл —
Хуриңыг хунь ёмтәгум,
Карыс төрүм совыг
Хунь ам сусхатәгум! —

Амки самумт,
Амки номтумт —
Элумхоласыг сусхатәгум,
Сәръёрыг ёмыгтәгум.

РОССИЯ

Агирисюмн

Хунь сянюм асирмана тайвес,
Хунь сымум тавкет хультыс мат,
Хунь сымум полям яңк холт польвес,
Тоңт ванумт хуляясум кат.

Тав катэ сака рёгың олыс,
Тав сярмат оньсис хотал рёг,
Тоңт польлим сымум туйт холт толыс,
Та хотал намвес Россияг.

Тав сымың ханисстан нэхурил
Ам похамн люлис сярмат сянь.
Тав анум мистэ номтыл, ёрыл,
Тав тактапас портың нянь.

Хунь сюлтгын сампа пыгыг ёмтсум,
Тав илттыг ёмтыс агииг.
Русь аги ляльт ам сунсуңкв патсум
Эруптан самуп маньси пыг.

Тав касың олыс, тав мовиньтас,
Тав сярмат түя варыс кас.
Вос салы пурнэ уй орвиньтас,
Тав люнисиң тыстыл сяр ат вас.

Тав ам похамын юртыг люлис,
Тав анумн русь нэ сыме мис...
Тоңт маглумт товлың хотал тэлыш,
Тоңт сымумн сялтыс сюниң йис.

Мань агирисил муйлуптавес
Ты хотал хольгын маньси сым,
Ос иильпи рёгыл овумләвес,
Тав ратуңкв патыс эргантым.

Ань сюнькве Ас хольт овуңкв патыс
 Тав хольги мāнъси сымум палт;
 Ань сярмат сяном самынпатыс,
 Тав сярмат ёхтыс пыге палт.
 Тав сымёт иильпи кёлуп бви,
 Кос мāнъси самыг сунсантэг
 Кос русь нэг вос тав лаыгләве,
 Кос лаыгләве мāнъси нэг.

Мён таве янмалтыламена,
 Вос яныгмаңкве паты сöt.
 Мён таве ханисытылумёна,
 Вос элаль тоты мā мир нот.

Юртыңысь вос мā мир блы
 Ань русь ос мāнъси бинэ хольт.
 Вос эрыг сяр ул харыглалы
 Русь Нёва ватат ос Ас вольт.

Туп вос тав вагтэ: мāнъси асе
 Тот сүймис мāнъси эрыг-касэ.
 Русь мир халт хонтыс сымың рөг.
 Вос тыи конт ул ёрувлэгыт.

АЛПЫЛ

Алпыл.
 Рёгың жотал самыл сунсы
 Мён нуплумён алпыл...
 Лагыл паттагум ляkitавег
 Сбрни жотал катын.
 Наң ёңта сансанытн,
 Вольгин сансанытн
 Эсырман салы койл
 Енги жотал кат.
 Маглагын — кит жотал капаиг.
 Самагын — кит жотал түрыг.

Ам ты түрын уйлттахтэгум.
Хоталын уйлттахтэгум.
Ам пувлэгум.
Хотал посыт пувлэгум.
Ам яныгмёгум.
Хотал ёлы-пালт яныгмёгум.
Емас!
Ам лылтэгум.
Ам хотал аёгум.
Хоталыныг мир ёмты.
Мир ёмты ласкатыг.
Сот!
Сольман хуньт мир
Хот ўсты ёнум,
нацын,
хотал?

Сольман хуньт ман
хот ўставёв?!

Нилыт
Эрыг

— Ам амсюм: ййв тальхыт няңра вөт вөты.
— Номт.

Мāньси амсы.

* * *

«Ййв тальхыт няңра вөт вөты...»
Элумхөлас номсахтэн сар:
Тай мāныр?
Лув холт ул люлен.
Ййв тальхыт няңра вөт вөты!
Ййв лылың, касың таре лылты.
Элумхөлас пуңкыт — няңра вөт:
Элумхөлас номсахты —
Элумхөлас тумайты,
Элумхөлас өлү...

Няңра вөт суй хүлэгын-ке —
Ул ляйтэн,
Ййв тальх ул люкамтэлүн.
Номсахтуңкве патэн:
Манрыг суйиңыг потырты
Касың лүпта,
Касың пумтар.

Мосяквэн ййвталхыг ёмтэн,
Карыс хумыг ёмтэн,
Номтыныг ёмтэн.
Няңра вот вильтын вос воты,
Маглын вос воты.
Няңра вот китапёлын,
Тыстылын тавён воськасэлын,
Олтул амысь торгамтэлын,
Эргың элаль тотыгпёлын.
Мосяквэн
Йив тальхыг ёмтэн,
Карсыг ёмтэн.
Ваен
Тай:
Ма ватат, йив тар похат
Суйтэл,
Эрыгтэл,
Кастэл.
Тарыт майн нёрэгыт,
Турман мат сот кинсэгыт,
Роттыг олым нёрэгыт,
Луптат холт ат эргэгыт.
Вот ат вагыт,
Олтул хури ат вагыт.
Йив тальх төргын лүптат
Торумн сунсэгыт,
Ма сунсэгыт.
Таимагыс касын түя
Тэлэгыт,
Яныгмэгыт,
Иильпи хурил масхатэгыт,
Кас ёт олэгыт,
Вот ёт хулэгыт,
Пилысъматэл номсэгыт,
Олупса хури коёгыт...
Йив тальхыт няңра вот.
Емас. Сака ёмас!
Номтың лүптат ат патсыт.

Хуриң лўптат ёнгёгыт.
 Емас.
 Элумхолас номсаҳтэн сар:
 Таи маныр?
 Утсам лув хольт ул люлен!
 Карыс тальхыг ёмтэн.
 Элумхоласыг ёмтэн.
 Элумхоласыг люлен...

ИТТЫРМА

1

— Мәкем! Наң әргын манахурип? Воркем! Наң мойтын манахурип?

— Ам әргум — нәфть. Ам мойтум — газ. Амки амсиг варапахтасум. Наңки номсән, наңки тумайтэн, манахурип ам — лягалас астал лүй мәкем.

Ам таве китыгланқве воссыг ат патыслум: йильпи йис сярмат товлың хап товлыл минас китсөтыра тал нупыл.

Мәхум героиг олсыт, космос нупыл суссыт, мәсым нупыл суссыт.

Нот палытыл полям мәкем нөх-сайкалаңкве патыс, сярмат сөтыра тал хуям вортолнут. Молямлым лылтыс. Үльпа пунпа мольсяңке эссамтым аңхуңкве патыс, көр-лөңхыл, көр супыл молямтахтым масхатуңкве патыс. Ахвтас үсыл хорамтахтыс. Найы самыл суртгыс.

А героит ёмсыт, ёмсыт, ёмсыт. Вортас порат ёмсыт, рөг порат ёмсыт. Сыр-мор вор хосыт ёмсыт, самиң яңкылма хосыт ёмсыт. Ам тан ётаныл олсум. Ам бөс героиг воратасум. Мотор әргын суйил, көр лясгын суйил ам палягум пальтад патсысыг: матта әрнэ суй ам әрың ат хұлыслум». Самыт саб най хоргыс: әрың това әрнэ ут ам ат касаласлум. Көр товлың

үйл ам ёс яласасум, мäкем нупипälыт ёñхигласум, мäкем сыме ляпан моссян рöвыглассум». Туп аквматэрт роттыг палюмт суймыс люньсь. Нан, мунт та йис люньсь, и ат торгамтаслына:

Кай-о! Кай-о! Кай-о! Йо!
Махум!
Кай-о! Кай-о! Кай-о! Йо!
Махум!
Пальтал иñыт ке патсын.
Кер товлыл миннэ блупсал,
Хунтамлэн,
Хунтамлэн!
Кай-о! Кай-о! Кай-о! Йо!

Намтал я тальхит тыи хулсум. Тот бульдо-зерист машинал вор саквталас, йильпи ўс варнэ магыс. Илтыг карыс ўльпат халыт сүмьях касалас. Арась хар похат йив вильтуп иттырмат люльсит. Тав русь — маньси холт хот ат рохтыс. Сүмьях ави палыг пүнсиста. Йив сырдайт, нялт поваралёгыт. Охсар, нёхс, лэпиг совыт ханэгт. Саснёт нёланыл, сярмат мак хосаг хартхатэгт. Пес йис сорнисялыг олын аргин аныт сюлтгёгыт. Лонханьсипыт, кёрлбомтыт тытот поваралёгыт.

— А ты ос мана хуриц аканьт! — лягалас машина тармал рупитан хуми нёхс кёнтуп пупгыт ляльт сунсим. Тувыл халэв холт мовалас, и ань хунт ялпыңыг блум пупгыт сорнияныл ос саюм сованыл ёт порс хали мониньтим та пахтавёсит. Туп ам люньсь-сов хулсум, кай-сов хулсум:

Кай-о! Кай-о! Кай-о! Йо!
Ам вагтал хунь!
Ам мётхум хунь!
Ам элы-палумт
Нан нёхс кёнтан хутсыст.

Ам хунь хұтсум.
 Іл патнә түйт хольт,
 Нāн пойканын
 Ам лāглагумн патсыст.
 Витыл сюлтгын түр хольт
 Нāн саманн
 Самвityл суртгысыт.
 Манос тыи
 Нāн ёрувласлын?!
 Нāн пилсын,
 Сака пилсына!
 Сярмат мā вонханыл
 Матарыл та пилсын.
 Нāн ам палтум вāнксын —
 Ам нāнан салитасум. —
 Люньсиң саманылныл
 Төслыглассум люсьвит.
 Манос тыи өс
 Порсыл рамыслына,
 Пес иис мойт хольт
 Ерувласлына?!
 Весътал махум!
 Номылматэн сар:
 Палягум —
 Кит хұнтлын хулах,
 Самагум —
 Кит портың сампа хортхан.
 Сат иирпа иирың ийвыт
 Нёвумтэгыт —
 Люньсин, люньсин палюм хұлы.
 Хот иирпа иирың ийвыт
 Нёвумтэгыт —
 Нāн палтына хайтэгум.
 Сат аньтың үй лаглыл
 Нāн палтына хайтэгум.
 Туйт халт, ракв халт
 Номтына хосыт хайтэгум.
 Пелялахтын вор хосыт

Нāн палтына хāйтēгум.
Лылэ холнэ уй нēлмыл
Луйгысына
Нуса овылтыт.
Лылэ холнэ ūй нēлмыл
Пойксясина
Элумхблас бывлтыт.

2

Номсахтуңкве патсум... Хōнха тай? Мана сарман иттырма? Мана вйльтуп иттырма? Мана как粗уп иттырма? Ты иттырман өрың соль асьойкам ос опойкам пуңк пинсыг? Иттырманыл мāнъ порат сака пилсум. Такем пилсум, сымум төргыс. Такем пилсум, сымум хүл хольт поргыс. Хумле лылың. Хүлрись хүл алышыланэ хум кāтыт төрги, тох сысум төргыс. Такем пилсум, сымум хүл хольт төргыс.

Школан минасум. Русь учитель-нāй йильпи лāтың лāвыс. — Иттырманыл ул пилэн. Иттырма йив нёл, сāс нёл. Иттырма лылың ут хунь. Иттырма төрум хунь! Иттырма пупыг хунь! Иттырмат, сāвсыр пупгыт пёс йис мāхумн номылматвёсит. Пупгыт иттырма хурил вбрыйт люлөгыт. Иттырмат йив вйльтыл, сāс вйльтыл сунсэгыт. Иттырмат лылың утыт хунь. Ул пилэн, пыгрись! Ханисътахтэн, пыгрись! — тох лāвыс Учитель-нāй, Русь Учитель-нāй.

Иттырма йив вйльтэ вāслум. Ялпың мāтт иттырмат люлөгыт. Ялпың арась похат иттырмат люлөгыт. Пупыг сүмьях элы-пāлыт иттырмат люлөгыт.

Мāньси мāхум ань ялпын мāнн лёхъяс ёрувлаңкве патсаныл. Нāйт-отрыт ёрувлаңкве патсыт. Йив иттырма ляльт ат пойксёгыт, пуңк ат пинэгыт... Соль тыи ман ати? Өрың хотъют иң пуңк пины, иң пойкси?

Вāглум мāхум пуңк пинэгыт, пойкёгыт. Мот

Төрүмн поиксөгыт, мөт иттырман пуңк пинэгыт... Эрың мāн номтанувт, сыманувт та иттырма ат холас, сорумн ат патыс? Вāглум, мāхум мөт иттырман пуңк пинуңкве патсыт, мөт иттырма янытлаңкве патсыт. Та иттырма тыкос әлумхөласыг өлүс — пупыг хольт янытлаңкве патвес, төрүм хольт кāстуңкве патвес...

Манрыг тох ёмтыс? Эрың мāн сөль мөт хурипат?

Эрың мāн сөль иттырматал өлуңкве ат вёrmёв?

Эрың мāн сөль пуңк пиннэтал, пойксянэ тал өлуңкве ат хāсāв?

Вотыг суюмлас паль похат. Аквмат ут марсюм турыл, астал тыстын толхпа турыл люнъесь-эрыг та өвылтас:

Ийв самыл, ийв вильтыл
Суссум нāн ляльтына —
Сүмъях үнлыс.
Сানсыл ам палтум вāңкына —
Сүмъях үнлыс.
Войкан салы әнумн йирсын —
Сүмъях үнлыс.
Атың пуңкын әнумн йирсын —
Сүмъях үнлыс.
Лагыл посум анигласына —
Сүмъях үнлыс.
Анум сорни тотсына —
Сүмъях үнлыс.
Сыг хурип махум пойксясит,
Сярмат саккар сыйыгласыт —
Сүмъях үнлыс.
Хоса нёлмыйт ат рамгысит,
Пуңк сыйспалын түйтхатасыт —
Сүмъях үнлыс.
Махум мори ат капыртасыт,
Люль латыл ат равтыгласыт —

Сүмъях ўнлыс.
Вёр ўйт ат каргысыт,
Лавың лав түйтсисыт
Воруй какрыт,
Воруй сымыт, —
Сүмъях ўнлыс.
Мансын хольт нāн ўнлысына,
Суйтāл, пальтāл өлсина,
Эртам нāн ат хүлсина,
Нэматыр ат хүлсина,
Суйтāл, пальтāл өлсина —
Сүмъях ўнлыс.
Сампальтāл нāн вāрхатыгласына,
Хоса нёлман яkitлāлыглассана,
Арыг лāтың ат лāвыглāлсына —
Ам сүмъяхум похат
Оли нэ мāгыс,
Ам намум похат
Сюньнэ мāгыс.
Кай-о! Кай-о! Кай-о! Йо!
Сүмъяхум ўнлыс!
Намум миргыс!

Сунсэгум, номсахтэгум. Ты ут вāсингласум.
Мāнъпорат. Ты иттырман пуңк пинсит, похсясит ам рүтāнум; анёквам, асьбикам, опойкам...
Ань ам кा�саласум хунт вāсингтамум йийв вильт,
йийв сам, йийв нёл. Пёс порат ты иттырма элы-
пāлт элумхоблас лылың, номтэ сүптāл, нёлумтāл
патыглāлыш. Ань ос...

3 — Пу-ху! Пу-ху! Пу-ху! —
Хотта йипыг роңхи.
— Пу-ху! Пу-ху! Пу-ху! —
Ляпат йипыг роңхи.
— Карр! Карр! Карр! —
Каргёгыт йийвят,
Сэмыл йийвят,

Хулахыл исим йӣывит.

— Халэв лāх-лāх, лāх-лāх,
Лāх-лāх, лāх-лāх, лāх-лāх!
Сират мувиньтэгыт.

— Тырр, чирр, тырр-чирр —
Сāквалькат лэгыл хосгёгыт.
— Ха-ха, хи-хи, хо! —
Мувиньтэгыт ўйрисяквет.
— Пу-ху! Пу-ху! Пу-ху!
Карр! Карр! Карр!
Тырр! Чирр-тырр!
Халэв-лāх-лāх!
Ха-ха, хи-хи, хо!

Нōх куритым вōр саквыс, ёргыс, рōңхыс. Ат торгамтылын хōт ёргың ўйрись луйги, хōт вōруй карги, хōт сāрги, хōт бульдозер мирги... Туп акв вōттым йӣв, түйт тāрвитыл хұтум йӣв осятахтым сэрхаяса, лягалас:

4 Манрығ нāн рōңхуңқв патсын?

Хунь нāн пилтāл патсын,
Самыңыг ёмтсын,
Турыңыг ёмтсын?
Палян маныр ат ёри, таи хұләгыт,
Нёлман мори рамгёгыт?
Манарын сайдатавесын,
Ёрыл майвесын?

Мил түйт тармыл оста суюмлас саквнэ суй,
люсьнэ суй, тыстыл халт ломгын суй:

**5 Йӣв пāл хāпумт мāнијой кальги —
Сүмъяхум ёл-патыс.**

Нёхыс кёнтум хунтыльн тайвес —
Сүмъяхум ёл-рāгпыс.
Ярмак супумт матуй пити вāри —
Сүмъяхум ёл-патыс.

Хоса лэгуп саквалькат
Вильтум пусил павхтыяныл, —
Сумъяхум ёл-рэгпыс.
Йив самагум, пос самагум,
Хохринь хунь нахавёг,
Сэмьил хулахын нахавёг —
Сумъяхум ёл-патыс.
Маныр тав самагумт кинсы?
Маныр йив самыт тав хонты?
Восгуңкв ёмталэгум —
Лавуңкв ёмталэгум —
Ат вёрмёгум —
Сумъяхум ёл-рэгпыс.
Кай-о! Кай-о! Кай-о! Ио!
Ел-рэгпысум!

Номтумт номылмилум олум-хулум порам.
Олум-хулум пора яныгми, номт хосыт хайты,
уй йикв холт йикви. Хусыт нот котильт олыг-
лам накыт, вармальт нөх-сайкалэгыт, уй йикв
холт йиквёгыт, номтыт нуихатэгыт. Сас нёлыйт
поргёгыт, ванэ вильтыт вопыстэгыт. Тытты
аквмат ванэ вильт, суйиц вильт, намын вильт.
Касын хотал тав газётат поргыс. Ань ос та
вильт сярмат сүп-нёлум тал роңхыл роңхыс:

6   Ам тахсум кос, ам тахсум кос,
Ам мувлахимт ёңхыс вос
Ма мир, ма уй, ма вит, ма вот
Ам мувлахимт ёңхыс вос!
Ам мувлахимт вос ёңхёгыт
Сюматаныт, путыт, аныт,
Нюсвойит, сюскурёкыт,
Сорни-найт, нимсарёкват,
Найинхапыт ос газётат,
Карыс эргыт ос канпёткат
Маньуйт, нальйт, торум совыт,
Махар капайт, хальрись товыт,

Міністрыт, пупгыт, космонавтыт,
 Этпос-пыгыт, хотал-найт!
 Ам мувлажимт вос ёңхөгыт,
 Вос каёгыт!
 Тох вос тан ёңхөгыт,
 Тох вос тан каёгыт —
 Осьмарың шлюхат,
 Ерың геройит
 Ам ётум вос люлөгыт!
 Ам тахсум кос, ам тахсум кос
 Ам мувлажимт ёңхыс вос
 Мәмир, мә үй, мә вит, мә вот
 Ам мувлахимт ёңхыс вос!

7

Ам мәньси йив иттырма.
 Ам ань холәгум.
 Йив сыраянум
 Нан лаглан палт пиняянум.
 Ам пуңанум — воранум,
 Үй ёнгын воранум
 Нанан мыганум.
 Ам тасяянум — хоса волюп посаланум,
 Лылың витуп янум,
 Хұлыл контғын тұранум
 Нанан мүйлуптыяянум.
 Ам түйтмилум — ёлы мәкем,
 Лылың сорнил контғын мәкем
 Нанан мүйлуптылум.
 Сыраянум — йив сырдайит,
 Няланум — йив нялыт...
 Ам ань пильсъма хунь оньсөгум.
 Ам ань хола.
 Нан ос — лылыңт!
 Нох сайкалан мутрам
 Нан палтын олы.
 Ам — иттырма.
 Ам ань холәгум.
 Нан пуңк пиннэ мәхум,

Иттырма нёвитанэ мāхум
Нāн ань хультын.
Хотъютын халт ам ос нōх-сāйкалэгум,
Самын патэгум.
Нāн, алам, пуңк, пинуңкв,
Нёрсуңкв, сякаралуңкв
Сака хা�сын.
Нāнки вйнан
Мот хум вāңнын пиныянын.
Сярмат ййвыт,
Түйтых патым ййвыт,
Түйтых рамиянын.
А номсункв нāн ат таңхиин:
— Вос ёңхөгит пупгыт,
Вос номсэгит тормыт,
Номтаныл тāн вос сакватыяныл.
Мāн ос — мāнъйт,
Мāн ос мāтарт —
Лāвавēв, —
Маныр эри, тай пурёв,
Тара ялылув,
Ел паттылув!
Нāн, Иттырма эли-пāлыт вāңсын утыт,
Анум ос нёвityлына
Сорни апат, хотал апат,
Хуриң маснутыл мастьлына
Иильпи намыл пинылына!
Ам иттырма!
Ам холэгум.
Самынпатнэ осьмарум
Нāн палтын олыш.

8 Мāнълат нāңк ййв ёлы-пāлт
Нял ат тэлы.
Кай-о! Кай-о! Йо!
Йис нāңк ййв ёлы-пāлт
Ам ёвтум саис...
Кай-о! Кай-о! Йо!

Мāньлат наңк үйв ёлы-пāлт
 Пум вос тэлъы.
 Кай-о! Кай-о! Йо!
 Иис нāңк үйв ёлы-пāлт
 Кēнтум вос саи.
 Кай-о! Кай-о! Йо!
 Туп тай өлъы-палт
 Нāнан ам тох лāвēгум:
 Кай-о! Кай-о! Йо!
 Элаль өлнэ лāтың лāвēгум:
 Кай-о! Кай-о! Йо!
 Ам хурим үйвыл
 Воссыг ул сāгрелъна!
 Кай-о! Кай-о! Йо!
 Ам намум наскасыг
 Воссыг ул янытлēлъна!
 Кай-о! Кай-о! Йо!
 Тōрум харын ӓнум
 Ул лаплэлъна!
 Кай-о! Кай-о! Йо!
 Ялпың вōрум ӓнум
 Ӧс ул тотэлъна!
 Кай-о! Кай-о! Йо!
 Тувыл ӓнум
 Люкамтаңкве?
 Ой-о! Ой-о! Йо!
 Тувыл ӓнум
 Лāглыл ялыглаңкве?!

Ой-о! Ой-о! Йо!
 Нāн халынт өлуңкв,
 Сыстамыг ёмуңкв,
 Ялпыңыг өлуңкв —
 Сēр ёрыг өлуңкв, —
 Ой-о! Ой-о! Йо!
 Нāнки ялпыңыг өлән,
 Сыстамыг өлән!
 Кай-о! Кай-о! Йо!

Атыт
Эрыг

* * *

Лāтың сярмат сәр-мор вōр үй.
Сәр-мор вōр үй мори хунь пувйлын.
Үй лёңх кāсаләгын,
Тов нёвсын суй хүләгын,
Ийв сирхтан суй атаегын —
Мāньлат хум хольт
Кāсын ёхтāвен.
Тох номылматәгын — үйн мiны,
Лэгэ наңын суссылты.
Хүнтамләгын — хосан патыс.
Наң похант олыс — мойтыг ёмтыс.
Вōр хосыт яласым
Вбрайян няран хунь лонъхатәгыт,
Хунь тыстым турыл потыртаңкве патәгын,
Амп хольт няңхатәгын,
Элумхблас турыл рoңхувләгын —
Тöнт ेрың усьты
Сәр-мор вōр үй сәләгын.
Сәр-мор вōр үй — сярмат сәр-мор вōр лāтың.
Сәр-мор вōр лāтың — сярмат сәр-мор вōр
үй.

ВОР НЮЛЫ ЛАТЫҢ

Түйттәл таквсы порги нёхс лаглыл.
Харс таквсы хорамлалы воруй маглыл.
Хуриң маглуп үй маглын нөзумтәлүүн.
Аньтың үй аньтын нох-лапылтәлүүн.
Көр сампа пыгыт похан вос минэгыт,
Воруй хуриң хурин ул вос новхатәгыт.
Нялыш ул алавен,
Самтәл ул паттавен.
Самтәл кер үйн ул вос ёлымтавен,
Товлың вертолёттын нох ул алмайвен.
Карыс йивыт халт наң няврам хольт
ёнгасэн,
Сэр-мор вор халт наң күсяиг яласэн.
Хуриң үй хурин элаль-тотыгпелүүн.
Элаль болнэ мирын хурин мүйлуптәлүүн.

ХҮЛҮТ

Лүи макемт виткве сюрги,
Сярмат эрыг эрги
Сюргын витквёт хулкве порги,
Хултәл сымкем сярги.

Ас хул ёрыл ёмтсув ёрыг,
Мось аялэн исмит —
Элумхолас сымкен торыг
Хүнтамләгын эрыг.

Хул көлп сярмат полям ахвтас.
Хунь наң касаләгын.
Хумус хулкве сыйлайве —
Най хольт хораёгын.
Аяланкве, аяланкве
Көлп наң тахмаёгын.

Супыг холт мāн уйгасълэва,
 Мāнкинāвын янытлэва,
 Ты хал сорт холт пурхатэва.
 Сōрни, сōрни нāлкрист холт
 Мāн тыгле-тувле уйгасълэва,
 Сярмат сōрнил овумлэва,
 Овумлэва сярмат сōрнил,
 Хāлыт холт ат вāгуv ярмил.

Хулюмхāлныл висув муlyм,
 Нēтылтахтуңкв ѫс холт хāсэв,
 Лēнь түрхāлныл висув ѫлум,
 Мурмасълэва сярмат кāсэв.
 Кāсэв юи-пāлыт ялы
 Полысь, полысь, мурмасълалы.

Хоса сагың, тының юрт нē,
 Сярмат русың хāл лэг. —
 Сюлтгын хāлсāм холт суртги
 Хорам саквпа мāглын.
 Товлың хāл холт тыламлэв,
 Хотталь акваг молямлэв.
 Мутраң сыг холт сякаралэв.
 Тыгле-тувле вāңкаралэв.
 Лāпалахтуңкв сыг ёт касэв,
 И вēськатыга блуңкв хāсэв.
 Я тōвлы кай, я тōвлы кай
 Хāлыт паль бnьсёгыт,
 Еңта самыл сунсэгын...
 Я тōвлы кай, я тōвлы кай!
 Молях толыг рēпыгтэв!
 Тыкос әрың хāлавёв —
 Хāлын мāн ат тупавёв!

ЮИ-ӨВЫЛ ХОТАҢ ЭРЫГ

Тұя вөр тұрын исыс авқ хотаң. Төрумт мөт үйт кāс вāрсыт — товлаңхāпыт кāс вāрсыт. Вāсыт ос мосъсяг ёмтсыт! Пēс порат вōраян мāхум тұя хотаң сака пумсялāлсыт. Тāн хотаң әрыг хұнтлыглāлсыт. А ты хотаң люньсис. Тав люньсе ам нәпакын хансыслум.

Ам хотаң.
Ам Төрумн сыныгтāвем.
Ам ёлы-пāлумт мā,
Ам ёлы-пāлумт порхайн тұр питит.
Ам вөр нумпāлыт тыламләгум.
Самагум сунсәг,
Самагум кāсаләг
Тай,
Маныр нāн, мāхум,
Ат кāсалыин.
Нāн ань номсыин,
Ам әргēгум,
Нāврам хольт луйгēгум.
Ати!
Ам люньсёгум.
Хосат люньсёгум.
Ам нумпалумт мөт товлың үй,
Кēр товлың үй
Товлаге
Хосгияге.
Суиң туре ам әргум харитыта.
Товлаген хотал лап-тотāве.
Мāхум мāтт люлēгыт,
Нōңхаль сунсәгыт,
Хоталь ам сунсуңкв ат вēрмēгум.
Мāхум нōңхаль сунсәгыт,
Та кēр әргыл аюмыг ёмтәгыт,
Сягтәгыт.
А сāрт

Йис мāхум

Лылым тāныт нёвитасыт,
 Ийв ūй тāнанум нёвитасыт,
 Апыр кāтыл ёңгасасыт,
 Ийв ūй турум лūргыс, лūргыс, лūргыс.
 Та әргын турум ийв ūй
 Хотаңыг намыглāвес,
 Кāсың колыт яныглāвес.
 Ань ос, мāхум, манрыг сунсыин,
 Яныг самыл сунсыин
 Ам амкем миннэм лēх ляльт?
 Сымтāл-мāйттāл утын,
 Күль хурип хотпан юртум алвес,
 Сымтāл-мāйттāл куль мāгыс
 Ам амкем хультсум.
 Сāтсёс тōр еңта ёңжēгум,
 Хот сяннянум-асянум пити вāрсыт,
 Войкан түя әт ат аяләгум.
 Алпыл,
 Хунь хотал нэглы,
 Хунь хотал ёт постуңкве патәгум
 Тōр вāтат,
 Хунь кēр әрыг тōрумт сойми —
 Ам моваләгум,
 Луйгалтахтәгум,
 Юй-бывыл, йис лāтңум лягаләгум:
 Космосын, мāхум, тыламлән
 Мā-харе, мāхум, ханисътәлýн,
 Сунсэн тув,
 Хоталь ам сунсуңкве ат вēрмēгум.
 Туп ūрён
 Ам войкан түрәнум.
 Войкан хотаң-тāл
 Сәмлыг ёмты тōрум,
 Сәмлыг ёмтәгыт войкан әтыт,
 Нярпум оспа нярпум ёлы-пāлт
 Сәмыл пāңк овумлы.
 Нярпум лāглыл ул ялләлýн —

Нярпумыл ам пити варёгум.
Та питит войкан ётыт
Войкан хотаң койт
Янмалтэгум...
Алпыл,
Хунь хотал нэглы,
Тан мовалэгыт,
Луйгалтахтэгыт,
Лургын хотаң нэлмыл.
Мирын мүйлуптэгыт
Юй-овыл ёрыг,
Хотаң ёрыг
Иис ёрыг...

ИИС ХУРИ

Ам-хотаң.
Наң-тур.
Ам уёгум
Торум хосыт войкан товлыл.
Ам ёргёгум
Атырхари самыг өвылтыт,
Нярпум оспа сам пун өвылтыт.
Наң ам нуплум
Алпыл мовиньтыл мовалэн,
Лэпик войкан хумпанум
ротмалтэн?
Махум мутрал исәвет.
Махум тон лавёгыт:
«Олупса!
Ялпың өлупса!
Тамлёт таве ат васлав...»
Эрың ос мутра мот пись өньси?
Эрың мутра лылың хурил ялы?
Товлагум пиняягум,
Ел исэгум —
Войкан хотаң
Атырхари вит осыт!

ДИРИЖЁР

Сāңлы, сāңлы, сāңлы палюм.
 Сярмат театртүт унлахόлы сымум.
 Арасы холт тыт электичество хорги.
 Сāлы сув хунь тыт порги —
 Мāнь ййв ḥовыл. Мāнь ййв ḥовыл ййкви кāтыт,
 Дирижёр товлың кāтыт.
 Та ййв ййкви хуриң посыл —
 Эрги, рōңхи, луйги, хорты
 Оркестр.
 Хотаң турыл луйги.
 Амп турыл хорты.
 Хулах турыл әрги.
 Пупа турыл рōңхи.
 Оркестр — әрги.
 Туп сāснёл хунь ёңхи!
 Мāнь ййв ḥовыл нумипāлт
 Элумхолас нёл тōрги.
 Сәмыл товлуп үйт хольт
 Ййквөгыт
 Элумхолас атыт.
 Суй уи.
 Нāйттың суй ййкви, порги, уи.
 Мāхум паляныл,
 Саманыл,
 Сұпаныл
 Пāлыг пүнсыяныл.
 Сәпаныл вārim утыт хольт
 Сунсәгыт, хунтләгыт.
 Шаман хурип дирижерын
 Елымтавесыт,
 Нāйттыл вāрвесыт...
 Хүнталәгум, сунсәгум, ёмитәгум.
 Театртүт хунь ўнләгум.
 Мāкем хосыт ёмегум.
 Кёлп самыл сунсы кёлппил.
 Сунсы, хуммус ёми кēр үй

Мā сыс хосыт.

Ульпа капайт тōргēгыт,

Сярмат мāнь үтрист хольт пилэгыт

Хүнтлэгум, сунсэгум

Иильпи няйт вāрнэ вāрмаль нупыл.

Лэнцын хонтуум ăмп хольт хорты лылым.

Няйтыл вāрим үт хольт

Сунсы самум:

Мāнь ăлумхолас

Ийв őвлэ нёвумтытэ

И кёрсэлэйт пусгалтахтэгыт.

Кёр мёңкв нёвумты

Саңлым,

пусгим...

Макве хосыт минмыгты

Ийв őвлын хүнтлым,

Элумхолас кат хүнтлым,

Ийвалтахты мāнь ийв őвыл

Таргыт тōргēгыт,

Вортолнуттыт рбнхэгыт,

Сират мовиньтэгыт,

Мансыныт лургэгыт,

Сэр-мор вор ийкви...

Та ёр, мутра хум хоңха?

Эрын Шаман?

Ати!

Та хум наме Литовченко!

Вышкомонтажник!

Буровой вышка үнтты.

Сунсэн: мана хольт ёми буровая вышка!

Мāнь ошибка вары вышкомонтажник

буровая ёл-паты.

Аюм үт хольт нёвсы

Кёр мёңкв — буровая вышка.

А ăлумхолас люли,

Герой хольт люли!

Вагын хум хольт люли.

Ам номсэгум:

Хоты ёр хум, вāг хум?
Кер Мēңков, манос әлумхōлас?
Палюм хорты әмп хольт,
Сюниң әмп хольт лылым
Сýгты:
Овыл сёс йильпи Шаман
Касаласум!
Сэ́р-мор вóр дирижер!
Нупыл сунсым,
Самум сýгты...

ПОЛЫСЬ

Сýрмат йýвыйтт поргын лéңын
Колыт халыт полысь поргы.
Сýрмат султыл ялнэ янгуй
Полысь павлыт халыт ялы.
Сýрмат атың лóмтың саккар
Кáсың хóтпа супыт моргы,
Сýрмат хоса нéлмуп вина
Посың пуңкыт тéлыгтáлы.

Хотты өлнэ вëсиң хумрись
Няльсисң полсил вा�равё ке,
Сýрмат түя нýопысь пумрись
Хумрись ёл та нýкантáвэ.
Усты тэлум түя пумрись
Түя түят сагравё ке —
Сýрмат самынпатум нýврам
Сáграп мäңхвыл сáгрантáве.

Колыт халыт полысь ялы,
Султум хольт тав сùлтмаялы,
Хоса нéлмуп найкве хольт тав
Илттыг найл хораялыш.
Найкве ёнгасалум маквёт
Сýрим йýвыйт сюңкырлэгыт,

Полысь ййквыглалум маквёт
Махум астал тыстантэгыт.

Нёлмын сака лосьгавё ке —
Манрыг латыл ёнгалтылын?
Хоса нёлмын лосьгавё ке —
Аньтың пункыл консантэлын.
Манрыг йивыт сярыгтаңкве?
Лұптат манрыг ялыглаңкве?
Лылың сымың әлумхолас
Иттырмаг манрыг варыглаңкве?
Нимың, пәңкың полысь халын
Таве манрыг тэлыгтаңкве?!

СЫМ

Махум сым ат үрөгыт,
Тавен агум варөгыт.
Эрттам тан ат ваганыл,
Хумус сымкве сярги.
Маныр, маныр эри —
Сымынт хонтыгпёгын.
Сюргың, лургин эрыг
Сымынт хұнтамләгын.
Элумхолас ёре.

Суйтал сымет раты
Регың «тюпин» латың
Сымыт самынпаты.
Тот тав янмалтаве,
Сярмат няврамакве
Сюнил манигтаве...
Сымынт хольги касын.
Сымынт ёнхи сотын,
Сымынт сорум юнсы.

Наң лялтын тав сунсы...
 Сым ке мāн ат өсьсув —
 Ампыт хольт алхатсув,
 Салы пурнэ үйт хольт
 Эрың мāн пурхатсув.
 Сыманув ат ўрēв.
 Савсыр агум варёв.
 Утсам, утсам мāхум!
 Вина лялт — нёлмuv хоса,
 Олын лялт — катув хоса.
 Туп элумхолас сыме
 Мāн ат касалылув.
 Туп элумхолас сыме
 Мāн ат хүнтамлылув.
 Сорни наң ёвтэгын,
 Олын наң хонтэгын.

Сым сорни хольт ат вольги.
 Тав маглыт тынтал хольги.
 Хунь сымын бймалтаве —
 Наң мāн ёл-пинавен.

Сым ратхатуңкве пойты —
 Сорнил ат ёвтылын,
 Олныл ат ёвтылын!

* * *

Руманумын хонтвёсум,
 Юртанумын үставёсум.
 Румаг кос лавхатсыт —
 Енгын ут хольт тыналавёсум.
 Юртыг кос лавхатсыт —
 Амккем хультуптавёсум.
 «Рума-латың» — сорни латың,
 Рёгың латың, хуриң латың...
 Манрыг ань ос рума латың

Сāңлы сярмат тынтал олын.
Пāңк холт поваралы ёлын.
Манрыг, манрыг вāрыглахты?
Манрыг, манрыг кāвсялахты?
Руманумын сāлитавēсум,
Руманумын рēгылттавēсум.
Регылттавēсум — пōльтавēсум,
Пōлям тūйтын воськасавēсум.
Сярмат мāйлыңкв вōввēсум,
Тувыл кон ам посвēсум.
Сярмат винал сōсвēсум,
Аяланкве ат майвēсум.
Винаң румкам мотхумн майвес,
Румаң румкам мотхумн айвес.
Хуриң агил хонтсавēсум,
Тувыл хуриң аги тūйтвес.
Сымың катыл вотсавēсум,
Тувыл пуңкыт юныгтавēсум.
Кāс хум сымум марсюмн исвес,
Сярмат нēлмың нāйин ёсвес.
Тōлматас эрыг тāнэ
Сōсхатас тāглың аны.
Сымум сунсы, сярмат юнсы.
«Рума лāтың» лылымт люньси.
Сымтал румат! Тынтал юртыт!
Мана агум вāриин нāн,
Мана мус тотыин нāн
Сымың сымын,
Эргын сымын?!

ХУС НОТ ВОРТБЛНУТЫТ

Хус нот кāвсиң утыт,
Хус нот вориң утыт,
Хус нот сымтал утыт,
Хус нот войкан вильтуп вортблнутыт.
Нāн Колумбын ат хонтсавēсын.

Лонкфелло нāн овылтытын
 Эрыг ат әргыс.
 Нāн лавың номтан осьмарыңыт.
 Нāр вөр үйхул хольт
 Мбортым мāнн ёхтыгласын,
 Сэмыйл алпип нёгыр мāхум Эрыг
 Уйхул хольт алыгласын.
 Лылым әгмың, эрттам ам
 Елын хуёгум,
 Эрттам ам турум
 Тынсяныл таңыртәве.
 Эрттам ам нуплумын
 Куклуксклан мāхум әхвтас пāхтәгыт.
 Эрттам ам мүстым алпим
 Вит үйн витын хартаве.
 Эрттам ам нуплум самолёттыт
 Бомба пāхтәгыт.
 Алуңв әнум ёмталәгыт.
 Хус нот кāвсиң утыт,
 Хус нот вориң утыт,
 Хус нот сымтāл утыт
 Хус нот войкан выльтуп
 Вортолнутыт,
 Нāн хулыян ман әти
 Хуммус сэмыйл мāхум,
 Нёгыр мāхум рōңхёгыт,
 Хомси ёлы-пালныл рōңхёгыт:
 «Мāн бс әлумхобласыт,
 Мāн обезъянат әти!»
 Свобода лāтың — тав ань сүйты,
 Мā янвityл сүйты
 Лыпась өлнэ лāтың!
 Емас өлнэ лāтың!
 Хотьют мётхумыг өлүс —
 Ты лāтың хұлы —
 Мётхум өлуңкв ат паты!
 Хиросима номылми —
 Воритотуңв паты,

Хөнтлуңкв тахнэ мир ёт,
Хус нот кāвсиң мир ёт,
Хус нот вориң мир ёт,
Хус нот сымтāл мир ёт,
Войкан вильтуп утсам мир ёт!
Мāквет сэмүл сампа мāхум өлү,
Агтыл үрнэ мāхум өлү,
Сыстаму лылы өсүнэ мāхум өлү!
Та мāхум самыт нот агтыл лүрги.
Та самыт люссысит ке —
Люс витыл ахвтас
Тара пāгысит,
Яңк мүнт толтысит.
И тамле тыстыл,
Посың төрүм өлү карыс тыстыл,
Посың төрүм ёңхи карыс вoщлыл,
Та вoщлылн ам ёхтыглāвем,
Та тыстылын сыныгтāлыглāвем
Ам лылым әрың өс
Актох сальгāвес,
Ам сымум әрың өс
Актох яллāвес!
Войкан вильтуп сымтāл вoруитныл
Хус нот майттāл мāхумныл,
Хус нот кавсин утытныл
Лылым нэгылтāвес,
Весюм вeсьтыглāвес
Ленины!..

ИТТЫРМА ИҢ ЛЫЛЫҢ

Кол карыс, сярмат нेr...
Самагум әтпос хольт
Еңтаг, сунсeг...
Такем осялахтeгум,
Еңта самыл сунсeгум.

Ави сярмат хулы,
Нёр халт постың хулы.
Коли сялтэгым,
Сярмат ялпың нёрн сялтэгум.
Ялпың нёрт ахвасыт
Анумныл ёрт,
Соби сампа иттырмат,
Ийвыл сагрим иттырмат
Ам магсылум вос номсэгыт...
Тох пёс йис порат олыс.
Сялтэгум.
Кол посың,
Войкан эт хольт посың.
Колыт саc махум.
Саңквыл контгын яңкылма хольт,
Кол мирыл контги.
Акв хотпа матрыг
Ам нуплум пуңк пины.
Хуммус маньси йис порат
Пуңк пинсыт,
Акв тох акв хум
Ам нуплум пуңк пины...
Пуңк пины тав кёнтэ,
Сборил сургын кёнтэ.
Ам ань тох ат хасэгум, —
Школат тот ат ханисьтавёсув.
Мот сирыл мань порат
Янマルтавёсув.
Манрыг тав ам нуплум
Пуңк пины?
Ат ваглум.
Люлөгум, номсахтэгум:
Эрың тав номсы,
Ам вёшиң пупыг капай
Манос ялпың иттырма?
Хосат иттырма нот парыс,
Парыс куль йис...
Люлөгум, номсахтэгум,

Тав ляльтэ сунсым.
Ам Русь пальтам
Тав кāтын выгтэ,
Вешелкан тагатытэ.
Вешалка сāлы āньт хурип.
Мот пальтат халт
Ам пальтам ханы.
Пальтат хōлпыт хольт
Ханэгыт.

Люлёгум, номсахтэгум.
Эрың иттырма йис нот
Ос тэлэс,
И āнум иттырмат
Ераныл вāганыл мисаныл?
Эрың ос ам вāгың вōрмёнкв?
Осялыхтым гардеропныл эл ёмёгум.
Тэлэ түя хотал кāсалам хум хольт
Осялахтым эл ёмёгум.
Сёрни кēнтың хум
Ам нуплум оста пуңк пины,
Войиң кāтэт
Сялыголын пāхвтлāнтым.
Кāтэвойиң сярмат войкан түйт.
Сялыголын порги,
Сярмат лылың
Сялыголын харпа хүл...
Эрың соль иң лылың
Иттырма?!

СЯРЫСЬ ЭТПОСЫҢ

Оринэ агирисюмын

Наң үлумт вāсын
Этпос сярысь.
Агирисякем,
Олэн хуриңга.

Номтынт вос хорги
 Сөрни өтпос арась.
 Агирисякем,
 Олэн номтыңыга.
 Ам өс мәніг өлсүм,
 Сөрни үлмүт вāсум.
 Тāрыг холт тыламлāлсүм,
 Супыг холт уйгалāлсүм.
 Вөрүт яныгмасум,
 Үсыт өлыглассум.
 Мутраң өлыглассум.
 Мутраң книга посыл
 Сымум ханистāлсүм.
 Войкан өт үсыт
 Эрупса хонтыглāлсүм.
 Этыт палыт сымумт
 Хоргыс хуриң арась.
 Туп ат вāсинастасүм
 Карыс өтпос сярысь.
 Товлың хāпын вивен,
 Үлмын номылмēгын.
 Сөрни сōтыл мīвен —
 Мāнн ул ёрувлēлын.
 Тыламлāкен, уен!
 Туп пōлям түйт самыл
 Елаль наң ул түен.
 Сёръёр самыл сунсэн
 Тэлум мāкен ляльт.
 Олэн сэръёрыга
 Сэръёр мир халт.
 Наң үлумт вāсын
 Өтпос сярысь.
 Агирисякем,
 Ёмтэн товлыңыга.
 Номтынт вос хорги
 Сөрни өтпос арась.
 Агирисякем,
 Ёмтэн сюниңыга.

АХВТАС ИЙВЫТ

Үс хосыт сусэгум,
Сярмат вör хосыт ёмегум.
Сярмат ийвыйт махум нёвсэгыт,
Сярмат вöт ляльт сусэгыт.

Хунь сэр-мор вör нёвсы —
Ийв лаглыт мани яныгмөгыт,
Ма харн пувхатэгыт,
Такысь люлөгыт.

Ийвыйт сярмат ты иис махум,
Олын койнэ махум,
Олын сöt тан коёгыт.
Туп хунь сэр-мор вör тотхаты —

Ийв лаглыт ат сусэгыт.
Ты иис махум, үс махум
Эрын ёс аквты холт акв мат люлөгыт?
Эрын нас тох сусхаты,
Эртам сэр-мор вör ийвыйт
Хайтэгыт, хайтэгыт, хайтэгыт?..

Хотыл хайтэгыт? Хоталь хайтэгыт?
Хоталь молямлэгыт? Маныр номсэгыт?
Ат ваглум...

Акв мат ут ам ляльтум сунсы;
Сунсы, сярмат юнсы.
Иипыг холт сунсы.
Ента самыл сунсы,
Самагэн ат агты.
А мотан катэ хосги,
Сярмат ховт тов хосги,
Сярмат лэгэ хосги,
Анум ханистым тох вости:
— Ул агтэн! Ул вөритэн!

Ам похамт мāхум ёмēгыт,
Сэ́р-мор йи́в холт сусэ́гыт,
Ся́рмат мансын нупыл сунсэ́гыт,
Хайтэ́гыт — нэмхотпа ат ху́лэгыт.

Эрың ам ос акв тох тыпёгум,
Ся́рмат йи́в йи́выхалт?
Эрың ам лы́лым йильпи лы́лыт самын паты?
Эрың ам пупа холт ёмтэгум?
Зоопаркыт яныгман пупа холт
Эрың ам ёмтэгум?

Зоопаркыт олнэ воруйт
Ахвтас пум тармыл ёнгасэгыт.
Эрың ам ос тох ёнгасаңкве патэгум?
То́нт ам эрың ёрувлэгум
Хуммус хайтсыт салыянум,
Оңхыл овнэ ўльпанум,
Енгасанэ ху́ланум.
Эрың ос ам саманнатэгум?
Йильпи түят йильпи лылыт сайкалэгум?
Эрың ос воссыг ат касалэгум
Сэ́р-мор ворум, посың торум,
Лылың вит ат аялэгум?
Соль ман тамле йис ёмты?

Хо́тыт Э́рыг

АС ОС НЕВА Я

Сака молях сянюм холас,
Сюниң сюнюм молях ояс.
Āс кем вāтат амкем хультсум,
Тулыт хольт ам тāкысь лōньссум.

Сымың Āсум тāкысь тыстым,
Āнум рёгың сāнсын вистэ,
Кисың āпам нёвитастэ,
Қатум-лāглум янмалтастэ,
Хольгын сымум āлмаястэ,
Суйң әрге маяпастэ.

А ты хотал хоталъятыт
Ёмыгтэгум Нева вāтат.
Сярмат тының Āскем вольги,
Сярмат суиң хумпе сольги.
Нева вōтквен восьиглāвем,
Аквтох тāкысь аниглāвем.

Ат кос нёвитаслын āпам,
Ат кос ловтыгласлын сāпум,

Наң ам номтум нёвиласлын,
Товлын ӓнум маяпаслын.

Посал витыт аквхурипат,
Мā мир сымыт аквхурипат,
Таимāгыс ӓруптийнум.
Мā мир пуссын ам рӯтāнум.

ЮЛИАН

Будапешт үст акв мат мāк хуриң мāт, мāк карыс мāт Юлиан хури люли. Тав кāтэ мāн Нёрув нүпил тактитэ...

Венгрия мāхум ань өлнэ мāнылын 896 тāл порат ёхтысыт.

XII нот порат Юлиан нампа хум номтын патвес: хотыл тэлсүйт венгрыт, угор нампа мāхум? Хотыл ёхтысыт өлнэ мāнылын? Сярысь хурип пāхвың мāквет, сёрни хотал ёлы-пāлт улпыл аквтэлум рут лāтың, акв лāтңыл потыртан рут мир?.. Номылматыс — хоса, лёңхын люлис.

Хоса ёмыс, вāти ёмыс — Волга я хультыс, Нёр ляпан ёхтыс, хүнтлы, мāхум потыртэгыт, сярмат ӓрыг ӓргёгыт; маныр лягалэгыт — акваг сымн ёхты, акваг торгамтытэ. Тав сягтыс: мāхум потыртэгыт тав рут лāтñэтл. Сосса мāхум өс хот-сягтысит. Аниглахтасыт, ййквсит, ӓргысит... Мот мā рут хумиянылын мүйлупса мүйлуптасыт, потыртахтасыт элаль хонхатыглахтуңке...

Туп ёмас өлнэ йис хоса ат өлс. Мā кёлпыл овумлас: ӓт хурип сёмыл монголыт най ёт хуриң мā хосыт сүлүнтасыт, хоса най нёлмыл хуриң мā вийльтэ сярыг сярыгтасаныл. Юлиан такви мāтэн молях мīнас, өвыл лāтың тамле монголыт өвилтүйт тотыс.

Хайтсыт тāлыт, овсыйт нотыт... Венгрыт ки-тынтыг минасыт Юлиан ялум лёңх хосыт. ӓр-

гың мир өлүм мāт пум ат хōнтысит, кол ат хōнтысит. Лүймас нёлпа сәмыл хулахыт мā нуми-пāлт рōңсыгласыт, ёңхыгласыт... Венгрия мāхум номылматсыт: рүт лāтың исхор хольт хот-сёлматыс...

Ты тāл порат ты әрыг-мойт хāснэ хум йильпи хуриң Венгрият өлүс... Юлиан әхвтасхурил лю-ли... Ам өс әрыг әргөгүм...

1 Юлиан, Юлиан...

Ам ат вāслум ты нам.
Хумус ат вāсум нэт
Мāниг өлмүм порат,
Хумус ат наңки хoтал,
Хунь ёңхи турап.
Хумус нуми тoрумт
Ам иң ат өлсүм,
Хумус мāньси самыл
Космос ат сунсыслум, —
Юлиан, наң намын
Аквтох ам ат вāслум!

А наң ёхтыгламын,
Анум кинсыгламын,
Овиэ йис нот лāтныл
Эргүңкв, потыртаңкве
Тоңт наң таңхыгламын,
Хумус түя ракврись
Ас ёт потырталы,
Хумус товлың түйтсам
Вöт ёт әргыглалы...

Тоңт мēн потыртасмēн,
Сярмат ягпыгыг,
Манос аквонтасыл
Люльнэ хāль йāвыйг,
Манос сюргын я хольт
Сюргыс, сюргыс әрыг.

Манос кāсрись овыс
Хонтхатмёна магыс,
Хотал мовалалыс,
Симкве тыламлалыс?!..

Юлиан, Юлиан!
Ам тыи ёрувласлум.
Юлиан, наң намын
Соль май ам ат вা�слум...

2 Сотыра тал, сотыра тал —
Торум блнэ хоса хал...
Ат ваглум, хонхаг блсум ам,
Манахурип осьсум нам.
Эрың тав ўйрись турыл лургыс,
Астал нюссис, сярмат матар?
Тул холт намум эрың миргыс —
Вайм матыр, вайм матыр!!!

Ат ваглум хонхаг блсум ам,
Туп улпыл сака
эруптаслум мам.

Товлыл, товлыл,
яласасум,
Лув сыс тармыл
унлыгласум.

Лувум сярмат
най сүлтыл
Ялыс сүлтыл,
сүлтыл,

Сүлтыл!
Сэмүл сяклиң палят, палят
Хөсвойрисит холт нёвсэгыт,
Түйт халт хотталь та сусэгыт,
Иис мойткёнум палт
нёвсэгыт,
Эрыг хосыт

Сярмат исыт
Илттыг самын
пата пәгыт,
Сярмат исыт
сусантәгыт...

Түйт халт хоттыл
Палят тәлсыйт,
Маньси әргын
Хумус сялтсыт?!.
Сотыра тәл, сотыра тәл —
Төрүм олнэ хоса хал...
Ат вәглум, хөңхаг олсум ам,
Осьсум мана суиң нам.
Туп олсум ахвтас ўсыт,
Варың * нёхыс питит.
Усум такем карыс —
Тув ат ёхты нюсвой;
Паңхың, сярмат сярысь —
Котрың сярмат хөсвой.
Хотъют сөви номтыл
Усум ляпан рөви,
Емталалы кантыл
Пунсуңкв ўсум ави,
Воруй хольт мось сунсы,
Тувыл ювле ёңхи;
Туп сырае юнсы,
Похан хайты лөңхе...

Усумт рүпитасум,
Ахвтас сагрантасум,
Амки ёрың хурим
Ласълакв ёргантаслум.
Элумхолас нотум
Ахвтасн маяпаслум...

---

* арпин (ред.)

Мойтыт амки нотум
Элаль тотыгпаслум...

- 3 Сотыра тал, сотыра тал —
Торум болнэ хоса хал...
Ат ваглум хонхаг олсум ам,
Осьсум мана сүиң нам.
Туп
    улумн патапөгум,
Мойтыт касалэгум:
    Акв катумт салыл салаялы —
Сырай поргасълалы;
Лувум сярмат
        най сүлтыл
Мйны сүлтыл,
        сүлтыл,
            сүлтыл!..
- Отырыга
    лавсавёсум,
Похатурыг
    номсавёсум,
Нотың мойтын
    койсавёсум,
Эрнэ эргыт
    эргувёсум.
Мирум латын
    ханаясум,
Нотыт хосыт
    тыламласум...
Елаль алты
Рагатэгум,
Алты, алты
Сорхатэгум.
Сым тарсыт
Нёвумтэгум.
Элаль моякв
Тыламлэгум.
Мойтыт пум хольт

Нёвумтэгум,
Вас холт элаль
тыламлэгум...

Эт холт элаль
Молямлэгум,
Тыкос вотын
Вотавем,
Мойтын элаль
Тотавем!

Яңкылмат
Уегум,
Ел алты
Сялтэгум.
Матар холт
Нёвсэгум,
Нотыт палыт
Нюнсэгум.
Савың люньсиль
Люньсэгум,
Алты, алты
Сорхатэгум.
Сым тарсыт
Нёвумтэгум —
Элаль мосякв
Тыламлэгум,
Мойтыт пум холт
Нёвумтэгум —
Вас холт элаль
Тыламлэгум,
Тыкос вотын
Вотавем,
Мойтын элаль
Тотавем!
Юлиан! Юлиан!
Тонт наң ёхтыглasyн,
Анум хонтыгласлын,

Төнт мён потыртасмён
Сярмат ягпыгыг,
Манос аквонтасыл
Люльнэ нाँк йивыг.
Сাঁквалтанэ суй хольт
Потыр овыс, овыс,
Сярмат пাখың юй волът
Түпьиң хাপкве товыс;
Сярмат сүлтыл, сүлтыл
Лувыг сүлүнтастыг,
Вой хольт овнэ латыл
Кит хум потыртасыг.

Эрыг сюргыс, сюргыс...
Сымкве сягтыс, сягтыс...

4 Мортым алы маныл,
Хот уи нотың туи,
Савсыр атың витыт
Төнт наң тотыгласын,
Анум айттыгласын,
Магың атың витыт
Мирумн мүйлуптасын.
Ман ос наңын мисув
Хуриң ўйсов сахи,
Сэмил, выгыр ўйсов
Мирин палыт кетсув.
Мүйлуптахтысмёна,
Аниглахтысмёна,
Хонтыглахтуңкв элаль
Потыртахтысмёна.

Потырмён иң овыс,
Хунь илттиг элын сумлыс
Сырай ратнэ суй,
Сярмат алхатасыг
Кит яныг ўй,

Манос,
сүйтыс,
сүйтыс,
сүйтыс
Сāлы пурнэ ūйт
хортнэ суй, —
Аквтох илттыг тēлыс
Сырай рāтнэ суй.

Мāкве тōргыс, тōргыс
Сярмат вит висар;
Мāглёт ярмат поргыс
Сāт сōтыр исхор.
Сярмат лāглың тулыт
Мāкве хосыт хāйтсыт.
Лоплоп хурип нёлтыт,
Сёмыл вīльтуп утыт
Вōтас холт та кайсыт.
Поргыс ūй хольт
нāй нёлм,
Овыс ё хольт
мир кёлп...
Юлиан, мён молях
Аниглахтысмёна,
«Осъёмасұлм» лāтың
Лягаласумёна.
Хонтыглахтуңкв молях
Потыртахтысмёна.
Мортым мāкве нупыл
Наң люлюмтасын,
Ам ос хоргын сырай
Катын алмаясум.
Лув сыс тарымл илттыг
Ūй хольт исапасум,
Холы пāл нупыл
Нас та сāлаясум.
Мирайлыс сяхыл,
Ляхал мирайлыс,

Тувыл сүиң намкем
Сярмат ёрувлা঵ес...

5 Хоталь ам минасум?
Эрың лап-минасум?
Манос ӓгмыл ёмтсум,
Манос ӱлмын патсум —
Вäим, вäим матыр!!!
Сöтыра тäl, сöтыра тäl —
Тöрум өлнэ хоса хал...
Mäкве хосыт мäтар
Аквтох лäсълакв нёрсыс.
Mäсьтыр кäтуп витуй
Аквтох колыт вäрсы...
Тöрумт ханыс нюсвой
Сярмат товлың ӓтпос.
Ахваст аквтох вöтпыг
Пинис хансаң кäтпос...

Вöртолнöйка хольт ам
Mäн рамхатсум,
Вöртолнöйка хольт ам
Tüйтыйл пантхатсум.
Тох хуясум хоса —
Хоса тöрум хал:
Савың сäт хöтал,
Эрың сöтыр тäl...
Тох ат тахсы ёса,
Ат тыламлы нял.

Үлмын патапёгум,
Атың ӱлмыт ӱлмаёгум:
Mойт хольт сярмат өлантёгум
Сюлтгын ахвас карыс ӱст,
Манос сöлинтёгум
                              mäкем хосыт
Сүлтыл, сүлтыл, сүлтыл,
                              сöлтыл...

Манос пāлят, пāлят, пāлят —
 Сēмыл пāлят нāвлантēгум.
 Ноткве палыт хоса ēрыг
 Лāсьлакв элаль хартантēгум.
 Тувыл илттыг нōх-рохтēгум —
 Эргум āлты ёрувлэгум.
 Сым тāрсыт нёвумтēгум,
 Элаль мосякв тыламлэгум.
 Елаль āлты рагатēгум,
 Алты, āлты сорхатēгум.
 Мойтыт пум хольт нёвумтēгум,
 Вāс хольт элаль тыламлэгум.
 Илттыг мāкем кāсалэгум:
 Атырхари тūр самыт
 Ам нуплума сунсэгыт,
 Атырхари ѹ вāтат
 Ам палтума унсэгыт,
 Атырхари русь āгит
 Ам палтума нюнсэгыт...
 Витын сāт сёс
 Патсысум,
 Сāт сёс вāтан
 Вāнксысум,
 Пупгын сāт сёс
 Сāтвēсум,
 Сāт вёс вōтын
 Вōтвēсум,
 Яңкыт сāт сёс
 Польвēсум,
 Путыт сāв сёс
 Пайтвēсум,
 Мēңквын сāт сёс
 Тайтвēсум
 Лылыл сāт сёс
 Майтвēсум!

 Сāт сёс,
 Сāт сёс

Олсум тох.
Сат сёс,
Сат сёс
Патсум нөх

6 Сунсэн, сунсэн: хоталакем
вольги!
Хүнтлэн, хүнтлэн: сымум сюнил
хольги!
Иисум ёхтыс — нөх ам
сайкаласум.
Хотал ёхтыс — наң үсынн
ёхтыгпасум.
Наң ань люлянтэгын ахвтас
хурил.
Ам ос лылтантэгум элумхолас
ерыл.
Намум Юван
Анум ёрувласлын?
Номылмёлын: анум
кинсыгласлын,
Анум хотыгласлын,
синыгтаслын
Пес йис холам порат,
Ма-вит ёнхум порат.
Кёлуп овум порат...

Макве төргыс, төргыс
Сярмат вит висар;
Маглэт сярмат поргыс
Сат сотыр исхор.
Мираялыш сяхыл,
Ляхал мирайлыш,
Тувыл суйн намжем
Сярмат ёрувлавес.
Лавыглаве: ос наң
Макемн ёхтыгламын,
Элумхолас лёнхум

Ӧс наң коигламын,
 Яныг савың лөнъсил
 Ануу лөнъсигламын:
 Эрттам мирум холас,
 Яңк хольт латңум толас...

Сотыра тал, сотыра тал —
 Торум болнэ хоса хал...
 Иис хум юртхумрисюм,
 Сунсэн: хотал хорги!
 Иис хум юртхумрисюм,
 Хүнтлэн: латңум сюрги;
 — Пася, пася болэн!
 Манрыг нёвумтасын?
 Соль ман сака хоса
 Овнэ маньси латңу
 Наң ат хүлүгләсүн?
 Ахвтас сампунанын
 Сярмат тыламләгит,
 Ахвтас кит самагын
 Ануу китыгләгыг:
 — Хоса нотыт палыт
 Хумус, хумус йисын?
 Агмың торум халыт
 Хотыл ёр наң висын?
 Мана лылың сотыл
 Ат ёмтсын ахвтасыг?
 Хоргын уля нёлмыйтт
 Кёр ёмты каминьтыг,
 Лүи асирмата
 Кёр котрың, сярмат най.
 Тыкос, тыкос тাক тав —
 Нёсаралыглылын,
 Катыл, сярмат вай.
 Кёр витын самияве,
 Найн таяпәве!..

Ам асирмаң
Мāнн ат рамвēсум.
Хоса нēлмуп нāйн
Тыкос таңрувēсум
Ломариңыга
Ат вāрвēсум,
Ат тāйвēсум!
Ам люлянтēгум,
Мовиньтēгум,
Эргантēгум...
Наң хасътāл хум хольт
Ānum сунсыглэгын,
Осятахтыглэгын.
Наң ул осятахтэн.
Торгамтēлын ānum:
Юван, Юван, Юван,
Мāньси Юван-намум!

7

Алы мōртым мāквēт,
Сюлтгын дунай вāтат
Аквъёт люлимёна,
Потыртырисьмёна
Сярмат ягпыгыг,
Сярмат аквонтасыл
Люльнэ нāңк йīвыг.
Сāңквалтанэ суй хольт
Потыр ови, ови,
Сярмат дунай волит
Түпның хāпкве тови.
Эрыг сюрги, сюрги...
Сюнил сымкве лūрги...

Атхунь лūрги, атхунь:
Ам советский мā хум;
Эрыг кāсың лēңхум
Наскāссыг хунь хāйты;
Мāкент Ленин наме
Түя сюнь хольт сүйты!

Вортолнойка хольт ам
Мәквен рамхатсасум,
Вортолнойка хольт ам
Түйтыл пантхатсасум.
Тох хуясум хоса —
Хоса төрүс хал:
Савың сāт хōтал,
Манос сōтыр тāл...
Тох ат тахсы ёса,
Ат тыламлы нял.

Ленин мутраң номтын
Сымум сайкатāвес,
Лаглың, товлың әргыл
Сымум маяпāвес.
Ленин номтэ посыл
Лేңхын коигласум,
Венгрия мāкенн
Та посыл ёхтыгпасум.
Пася, пася, пася!
Пася, Юлиан!
Пася лāтың лāви
Лүи мā Юван.
Аквонтасыл люльсыт
Юртың миранмēн,
Әлаль өлнэ нотын
Аквъёт минимēт!..

Сāтыт Эрыг

* * *

Писаль ат өнъсёгум,
Касай ат өнъсёгум.
Евтум хосат үстүслүм.
Нял ань ат варэгум.
Витуй, воруй алуңкве
Сяр ань ат таңхёгум.

Туп хотьют вёськат нупыл
Катэ нбх алми —
Тай эргыл сярылтылум,
Суин латыл ёлымтылум.

КАРА—ЮИЯ

Ам — сэр-мор вор эрыг варнэ хум.
Ам — яңкыл мә эрыгтотнэ хум.
Ам — этпос пыг.
Ам — хотал апыг
Ам — нюолы латын киснэ хум.
Ам — Юван,

Сэмыл витуп Тэгыт Юван.
Войкан витуп Ас Юван,
Нюлы латнум ёрувласлум,
Музейн койпум муйлуптаслум.
Войкан койпум, войкан салы сов койпум,
Ялпын койпум
Ам хольтум ат кай.
Ам ос каюнкве ат танхёгум,
Кара-кийя! Хос-хос!
Кара-кийя!

* * *

Сэмыл ляххал
Сэмыл товлыл хосги,
Сэмыл тахыт товлыл хосги.
Сэмыл посым халыт,
Кёлпыл овнэ посым халыт
Сэмыл ляххал ёнхи.
Ам пуңкум нуми-палыт
Сэмыл ўй роңхи.
Миргын, кургын суй халт
Палюм хүлүү люсьсий, рохсий
Саль варнэ суй.
Амп холт пулемётят хортэгыт,
Снарядыт патэгыт,
Бык холт самолётят умгэгыт,
Мулум вот холт умгэгыт,
Мулум вот холт кисгёгыт.
Сэмыл тахт товлыл
Кёлп бви,
Най ракв бви.
Вьётнам яныг саве
Сымумт бви...

* * *

Вьетнам сэрипосэ кёлуп.
Кара-юйя!
Эти сэрипосэ кёлуп.
Кара-юйя!
Наскасыг люньюңкве-тысункве ат тай! —
О-я! Ий-я!
Сәмым жоғал ке нәглы,
Пәңкың жоғал ке нәглы...
Ой-я! Ий-я!
Кёлуп кёлпыл,
Вьетнам мәхум кёлпыл
Бамбук йывыт соргөгүт.
Йывыт агмыл тыстәгүт.
Ой-я! Ий-я!
Эрың бс тамле кёлпыл өви
Линколь памятник?
Америка президент хури элы-пәлүйт
Эрың бс аквтамле кёлп
Овыглалы?
Ой-я! Ий-я!
Хотъют виновата кёлп овнэ магыс,
Хонт нәглыне магыс,
Ма нәлмын найн юснэ магыс?
Кара-юйя!
Нан винан эртам ати,
Уолстритыт үнлын қусая махум!
Ой-я! Ий-я!
Карыс демократыт ләл республиканцат,
Ләл демократыт карыс республиканцат,
Хотъютын нан карыс,
Хотъютын нан ләл
Кулин ваве!
Ой-я! Ий-я!
Алым кати элы-пәлт
Нан тыстыин,
Алым апм элы-пәлт

Нāн люньсиин.

Хунь кēр танкыт мāхум яллēгыт,

Мир алēгыт —

Нāн эсхатыин!

Алум мāхум нāн ловиньтыянын,

Газетат рōңхиин,

Радият эргыин.

Нāн пыганын кēлпыл Вьетнам őви,

Нāн пыганын пуңкыл

Вьетнам лēңханэ

Кēр хольт ёмтсыт,

Āхвтас хольт ёмтсыт.

Мирыг хōнт ёнги

Мā янытыл?

Манрыг мā нāйн сяраве?

Кара-юяя!

Манрыг Вьетнам мир алāве?

Ой-я! Ий-я!

Нāн вйльтан сыстамт.

Нāн кāтан сыстамт.

Нāн лылыян сыстам хунь!

Кати кāт мустыин —

Люньсиин.

Серых тōссы —

Тыстыин.

Āмп алāве —

Āмп толхпа вāриин.

Āмп толхпа  пы-пāлт

Люньсиин,

Тыстыин,

Нюлы лāтың лāвииин.

Вьетнам мāхум пуңк хусапыл .

Лēңх вāриин.

Пүмасълахтым

Ярыин.

Кара-юяя! Хос-хос!

Кара-юяя!

А та сыс нāн

Мāн,
Америка мāн...
«Голос Америка» турыл рōңхи:
«Вьетнам мāхум,
Сэмыл мāхум,
Люль мāхум,
Номтāл мāхум,
Хонтлын мāхум,
Элумхолас алнэ мāхум!..
Тāнаныл эри алуңкве,
Мāныл витыг вāруңке,
Витаныл кёлпыл сосуңкве,
Найл юсуңкве!..»
Патлуптэн!
Найл юсэн!

* * *

Ам үлумн патсум,
Вьетнамыг ёмтсум,
Ёмтсум пилтāлыг,
Сэръерыг.
Тыстыл ат вāим өлсүм,
Сярысь вāтат ёмсүм.
Илтыг турап нэглүс,
Хотал саме тулын тайвес.
Хумпыйт йиквуңкв патсыт,
Маглумт өгүм хүлсүм...
Сайкаласум. Иң өгмүң өлүс.
Сымумт Вьетнам кёлуп өвыс.

Сольман нāн, сымум,
Мāньси хум сымум
Мотхум сав ат торгамтылын,
Вьетнам өгүм ат хүлүлүн?
Кара-юйя!
Кара-юйя!

* * *

Кāтын выглум суйиң койпум,
Музейт поваралум койпум.
Йис койпум,
Мāньси мир койпум,
Вōр мā койпум
Яңыл мā койпум,
Музей порсэ пувлэгум,
Лылың витыл сэгылум
Йис койпум.
Суйиң койпум.
Най элы-пāлт рēгылттылум,
Посың рēгыл мүйлуптылум,
Сāлы сове
Суйиңг вос ёмты,
Ласкатыг вос ёмты.
Тахнēг вос сāңлы,
Суйиңсь вос сāңлы,
Хунь таве юныгтылум,
Товлың үй косыл юныгтылум
Ялпың тāхт косыл юныгтылум.
Ялпың койпум вос сāңлы.

* * *

Овыл сёс юныгтэгум,
Суйиң койпум юныгтэгум.
Акв сёс. Туп акв сёс
Ялпың койпум юныгтэгум.
Ой-я! Ий-я! Ой-я! Ий-я!
Сэр-вōр лылы мāхум, хүнтлэн!
Мāньси мāхум, хүнтлэн сар!
Мā ос та төргүңкв патыс,
Ма ос та миргуңкв патыс.
Хотта пушкат пāтлуптэгыт,
Элумхолас алысълэгыт.
Хотыл оста нэглышыт

Кулит,
 Мēңквыт,
 Танварпәкват!
 Яласәгыт,
 Сав тотыгыт,
 Элумхолас көлп
 Аёгыт.
 Хотыл кулит нәглысыт?
 Пылсим мойтыл нәглысыт?
 Манос ты йис нотыл ёхтысыт?
 Тāн мā сярыг вāрёгыт,
 Тāн ят көлпыл соcәгыт.
 Тāнанылн элумхолас алуңкв,
 Сярмат таңыртаңкве леммуй.
 Мāньси мāхум,
 Сэр-вөр мāхум
 Таи
 Вāён:
 «Мā-вит төрги,
 Хонтыл мирги,
 Мāхум үй холт алыслäвет,
 Воссыг тāн ат янытлäвет!»

* * *

Китытыга юныгтэгум,
 Тāхт консыл юныгтэгум,
 Ялпың койпум юныгтэгум.
 Ой-я! Ий-я! Ой-я! Ий-я!
 Эй, нāн, үс капайт!
 Сольман ахвтас вильтан
 Эсырма ат бңысёгыт?
 Кара-юяя!
 Сольман ахвтас вильтан
 Ат ломыртахтэгыт,
 Вёшиң көлпыл ат бовумлэгыт
 Пыған покась вармальнылныл,
 Пыған сэмымл вармальнылныл?

Сольман нāн
Ахвас кāтан
Ат вēрмēгыт ёл пойлтаңкве
Кēр сампа пыган?
Сольман нāн
Ахвас лылыян
Ат нёвумтēгыт,
Хунь кāсалыина,
Хуммус мир нāйн юсавет,
Хуммус алысьлāвет
Хотал пос самыт,
Этпос пос самыт?
Кара-юйя!

Эрың нāн ос патсын вāгтāл,
Посың хотал кāсыл патсын мōщtāл,
Ласкат вōтпыг мовинът әлы-пāлыт
Патсын сēмтāл,
Мутраң книга номтыл
Патсын вāгтāл?
Кара-юйя!
Эрың ос нāн
Лылыян,
Эрың ос нāн
Пупган,
Эрың ос нāн
Торман
Элумхолас саватанэ утыт,
Элумхолас алысьланэ кулит?
Кара-юйя?

* * *

Хурмит сёс юныгтēгум,
Суйиң койпум юныгтēгум.
Ой-я! Ий-я! Ой-я! Ий-я!
Ялпың тāхыт консыл
Хурум сёс юныгтылум койпум.

Кара-юйя! Кара-юйя!

Ань амким китапилум:

— Манрыг хоса астал өлсүм?

Эрың амки сötум ўрсум?

Мотхум саве, мот хум агум,

Мотхум пёта,

Вос мирн вावе,

Ам вос ат ваглум!

Эрың тох ам номсысум?

Кара-юйя!

Хунь сэмыл самыл сунсы тбрум,

Хунь ёнгалтахты ворыт сорум,

Янгуй нёллыл атаите

ёхнэ агум, пылсысьмац ут,

Аньтэ нөх-лаплытэ,

Воритотнэ утэ ўрмитытэ,

Ере ке ёхты — ёлымтытэ.

Ере ат ёхты —

Тавки ёлымтаве,

Үй хольт вагылтаве,

Кёлпе сбсаве...

Кара-юйя!

Янгуй воритотнэ утэ атаитэ —

Товлың аньтэ нөх-лаплытэ...

Кара-юйя!

Хунь сэмыл самыл сунсы тбрум,

Хунь макве хосыт ёнхи сорум,

Магың палум ёре аты,

Воритотнэ утыт нупыл

Воритотуңкв паты.

Юртанэ,

Ягагиянэ

Воянтыянэ.

Тавки, эрың, сорумн паты —

Юртанэ хультэгыт,

Маг атуңкве тан патэгыт.

Ам янгуй хунь!

Ам палум хунь!
Ам өнсөгүм мот сюнь!
Олум йисум кас васум.
Олум йисумт сав васум.
Тэтэл олнэ хотал васум.
Виттал олнэ лёх васум.
Найтал олнэ эт васум.
Нуса васум,
Сот васум.
Хос-хос!
Маныр эри — тай васум!
Ам палум хунь!
Ам янгуй хунь!
Ам коёгум элумхолас сюнь!
Хотал посыл,
Мах-вит ёрыл
Кулит ам ёлымтыянум!
Хос-хос!
Махум!
Мах-вит ўрнэ номтын махум!
Хунтлэн,
Саманын пүнсэн:
Мах-вит торги,
Сяхыл мирги
Хонт сяхыл торумт мирги,
Сорум вотпыг ёнхи, порги...
Хос-хос!
Хунтамлена,
Сайкалена!
Мах-вит эрыг воянтэна,
Хонтлын махум ёлимтэна!
Виткиснялыт вос сургэгыт,
Хулыт витыт вос ёнгэгыт,
Борыт найл ул хоргэгыт,
Няврамаквет вос яныгмэгыт,
Касын эрыг вос эргэгыт!
Мах-вит махум хунтамлена,
Мах-вит сотув воянтэна,

Олнэ хотал сорни кас
 Эла йисын
 Тотыгпёна!
 Кара-юйя! Хос-хос!
 Кара-юйя!

НАЙ ВОС ХОРГИ

Вос кос рёгың ёрн вай,
 Ул харигтэлын сорни най.
 Этэхотал вос тав тэг.
 Эрың илттиг эрми рёг.
 Ул салитэн хотпа ёр.
 Найив оньси сэр-мор вор.
 Арась акваг палтантэн,
 Найив сяр ул салитэн!
 Рёгыл хот ат толыин,
 Яңк холт най ат толыин.
 Ласкат найтэл поблявён.
 Найтэл яңкыг варавён!
 Элумхолас тэнут тэг,
 Элумхолас кинсы рёг.
 Тэнут нуса хоты мэт
 Вагтэл паты каркам кат,
 Ат рёгылтавес хоты кат,
 Хосат саис поблям мэт.
 Элумхолас оньси сым,
 Олы эрупса ўрантым.
 Акваг ласкат най вос тэг:
 Сымын эри сымың рёг!
 Харигтаве сым рёг хот,
 Тот ластьлакв тэлы хонт вор.
 Арась акваг палтантэн!
 Рёгкве сяр ул салитэн!

Нёлоловит Эрыг

* * *

Ул роңхөн, ул каен!
Най сам өнси, паль өнси.
Йис махум лавыглалсyt:
Сорни най хұлы, сунсы.

Саме ке тұстылын —
Самтәл паты, харыглы.
Пале ке новилын —
Най нәлмыл ат хораи.

Ласял сар, ул каен!
Найив ман өнисөв.
Вортолнутыт оғыт,
Роңхим әла хайтәгыт.

Туп әлумхолас най ёт өлү.
Най ватат сыме толы.
Пут вари, сый аи.
Тбрум әлнэ қас кои.
Хотъют әри рёгылттаңкве —
Тотэлын, рёгылттылум.

Хотъют ёри косамтаңкве —
Тотэлйн, косамтылум.

Ул номсэн: ам яңк халт
наскасыг най палтсум.
Ул роңхен, ул каен —
Ёри ке наан косамтыяnum,
Сөрни найил юсыяnum,
Лылың рёгыл мүйлуптыяnum!

СЭР-МОР ВОР ТУМАЙ

Макем ёңхи — ам ёңхегум.
Хотал ёңхигпи — ам ёңхигпегум.
Торум харыт лулыл яләгум.
Супыг хұлыл витыт уегум.
Макве хосыт ёмантәгум.
Мойт бывыл коянтәгум.
Торум нупыл аңқватәгум,
Нуми-Торум китапегум:
Оләгын наң ман ати?
Ленхум хоса манос вати?
Елы торум номылмегум,
Сирмат сымум яктапегум.
Волькын ленхын люләгум,
Марсюм эрыг хұләгум.
Эргың сымум нёвитылум,
Макве хосыт кетылум.
Кас ёт вос яласалы,
Мойт кас вос коиглалы.
Люньси ке — вос люньси,
Эрги ке — вос эрги.
Еңхи ке — вос ёңхи.
Ларги ке — вос ларги.
Туп вос кои
Элумхолас ленхе!
Эргын сымум нёвумтәгум,

Төрүм харын аңкватәгум.
Әт котиль най хуриң хури
Лұрги тұя хотаң турыл.
Сымумт йильпи мойт қас өви.
Мәкем хосыт ёмуңкв вөви.

Мәкем, салы хайтум мәкем, нёхыс ёнгум мәкем,
наң ань мана хурипа?

Мәкем, асюм ёмум мәкем, сянюм әргум мәкем,
әпам нёвитым мәкем, наң әргын ань мана хурипа?

Ам наңын хұнтлуңкве таңхайлум, мойт хольт
наңын хұнтлылум.

Юраг наң лавыглавесын, йис намыл пинса-
весын...

«Хуриң мә, пүңың мә, тасиң мә, намың мә
мән хоңтсув!» — лавыглалсыт йис русь мәхум.
Тән Нәр нұпыл ялсыт, сорни кинсым. Саб йиль-
пи мойт вәрсүт йис русь мәхум Нәр халт яла-
сым, сорни нёхыс коим.

Ань ос мана намың сорнил, мана намың мой-
тыл мир атәгын, мир вөвегын, түйтың мәкем,
мойтың мәкем?

ТОВЛЫҢХАПЫТ

Тулыт халыт
Тыламләгум
Карыс вөтын
Нёвитәве
Карыс номтум.
Әлы нотын
Тотыгләве
Ты йис номтум.
Сәр-мор ворум
Елын юнсы,
Сярмат асюм.

Ворумт сорни пупа сусы,
Сярмат сянюм.
Хүлың түрум нөхаль сунсы,
Сярмат аны.
Сялыг олын товпа Асум
Касалэгум,
Тэлум макем эрыг касум
Хулаёгум.
Ам товлың пыг!
Ам тыламлэгум.
Нөхаль, ёлаль
Сунсантэгум,
Иильпи мойт ам
Касалэгум.
Ялпың ворум ялпың маглэт,
Люли нефтеышка лаглэ.
Ялпың ворум Найл хорги.
Иильпи ялпың маглэт сорги.
Аскем хосыт наинхапыт,
Уй холт пусгим
Уянтэгыт,
Кёрлөх хосыт
Кёр салыт
Каргим, ларгим
Сүлынтэгыт.
Товлыңхапыт
Үнлантэгум.
Тулыт халыт
Тыламлэгум.
Элаль, ювле
Сунсантэгум.
Карыс номтум
Нёвитэгум.

* * *

Иис рұтанум йис сырыл өлсүт. Торум янытласыт. Йів янытласыт, вит янытласыт. Қасың халъйівт лылы хұлсүт, қасың пумтарт лылы хұлсүт, қасың ахваст лылы киссыт. Тән сираңыл, ахвасыт, йівыйт, пумтарыт хұләгыт, сунсәгыт, номсаҳтәгыт. Туп тән нәлм ат өнъсөғы таимәгыс туп ат потыртәгыт. Ам решитаслум акв ахвас нәлмыл миңкве, әргыл миңкве.

АХВТАС ӘРЫГ

Ам — ахвас.

Ам — йис ахвас!

Анум қатын вуелын,

Анум пайтыл вотэлын,

Анум питьмил анигләлүн.

Ам полям ати — ам рёгың.

Ам няңра ати — ам сымың.

Лавен — ам хұлылум,

Рёгылттылум,

Ерыл мүйлупттылум.

Ам — ахвас.

Ам йис ахвас!

Лаглыл кос саңхиглавем —

Хотал посыт наил хоргөгум.

Асирмат асирмал суртгәгум.

Нявлак пумын анигләвем.

Эт витын ловтәвем.

Ракв витын люнъсявем.

Түйт самын пурәвем.

Ботасын йиквәвем.

Ботасын йиквәвем...

Түйтсавёсум,

Ратсавёсум.

Пупа пуңк хольт

Тайсавёсум...

Ам — ахвтас.

Ам йис ахвтас.

Түя витын нёвумтаңкве
Емтсавесум.

Талыт холэгыт,
Йисыт уёгыт...

Нюсвой ойкат тыламлэгыт,
Товланыл арталэгыт...

Ам ос ўнлахблэгум.

Хотал катыт хоргёгум,
Торум ўйт ловиньтэгум,
Асталакве мовиньтэгум.

Нюсвой товлыл эсыгхатэн —

Ам йис нумпалыт,

Этпос халыт

Хотал халыт
Тыламлэгум...

Ам товлумын исапен,

Ам эргум хүнтэмлэн.

Ам — ахвтас.

Ам — йис ахвтас.

Ты йис эргум

Торгамтэн!

Ам номилум таквсы ёт, сентябрь этпос ёт. Торум тулыл хартхатас, сярмат ўй совыл масхатас. Ман, интернат няврা�мыт, ёл түп хуясув, ёл иңт ойлматвесув, поваралсув, потрамасув, мойтсув. Элаль блиэ лөхъяс, болтул кас потыр бывлыт нёвитасув...

Илтыг ман тобраяс, матыр та кураяс. Мойт ўй капай хольт кураяс, пильсъман рохсуйил торум мирайс... Рохтысув. Кон хайтсув... Танай... Ман школав похат, буровая люлюм мэтт — най капай хоргыс...

* * *

Мана хасътал нāйкве
Мойтын нэглыс мāныл.
Эрың йис нот мāхар
Полям мāныл квāлыс?
Эрың ос тай лувыт
Тоңхыл лясгёгыт?
Мāныл квāлапасыт,
Нāй хольт сұлынтэгыт.
Мойтрист хурип кулит.
Найл суртгёгыт!
Сяхыл сāпыт, сяхлыт
Мā сымыт өләгыт.

Вор сәмлыг ёмтыс. Ульпа тальхыт хот-сяритымет. Сүйпилрисит сярың лөнъсил лөссысит. Лাখсит сярың тбрыл пинхатым пуңканыл ёлтаратасаныл. Лাখсит сярмат номсаҳтуңкве патсыт: «яныгмаңкве әлаль ман ати?»

Мāн нāврам суйиң туранув тыт сүйтсысит, мāн әрганув тыт уйсысит... Ань ос мā кургыс, әргыс. Мā-вит лылың үйхул, мā-вит қасың пумтар, үйвтар номсаҳтуңкве патыс. Қасың лылың лылы тавки номт нёвитас.

МАНСЫН ТУМАЙ

Ам мансын, ам мансын —
Ам сәр-мор вор үй.
Ийв тальхыт хүнтләгум
Сәр-мор вор суй.
Сәр-мор вор әрги,
Сбрни найл хорги.
Самагумт — посым.
Палягумт — сәңкв.
Хумус әнум әри өлуңкв!

Хоталь ёнум ёри минуңкв?
Ам вेरитэгум — най ялпың.
Ам номсэгум — най номтың.
Ялпың ййв тальхыт ўнлэгум,
Карыс номт коёгум.
Сат ялпың төрлөмт
Ййв товыт ханэгыт.
Сат ялпың саслөмт
Сат нёлмыл хоргёгыт.
Вбраян хум ялыс,
Ййвын йир тотыс.
Та карыс ййв тальхыт
Сольман ам — ялпың ўй,
Сэр-мор вёр нарың ўй
Найн ёсавем,
Ялпың наин тэвем?

СУПЫГ ЛЮНЬСЬ

Ам супыг. Ам витхон.
Мана тумай бнысёгум?
Манрыг ам ань люнъсёгу?
Молхотал хоныг олсум.
Тыхотал ам ань хоңха?
Ам супыг. Ам витхон.
Элумхолас хап тови.
Найин хап, войиң хап.
Хапныл сэмым вой ови.
Сунсэгум,
Номсэгум;
Манрыг лэгум сэмлыг ёмтыс?
Мана куль ты вой кётыс?
Ам ёрың супыг. Ам тасиң витхон.
Мана сорни рось тыт соргыс!
Мана лылың вит тыт лургыс!
Мана хуриң сот тыт васум!
Тыт ёнгыс вит хул касум!

Ам сысың супыг. Ам вāгың витхон.
Хұл тыт мāхум алысълāлсыт.
Нāврам хольт тāн ёнгасāлсыт.
Туп ам витхон тōрмум
Хот ат тōлманта́лвес,
Хот ат хартыглāлвес.
Элумхолас!
Наң люль ворин харыгтэлын!
Наң ёлымтаслын войкан хōн.
Витхон латнум хүнтамлэлыш.
Ам мутраң супыг. Ам вēшиң витхон!

Войкан түйт үй лāгыл хурил хансыма. Товлың үй суйиң әргыл лүргын борум, наң сака хуриң! Сәр-мор бор хури хосыт ёмёгум, номсахтэгум: «Мāхум ань үлумт үс үлум сунсэгыт, үсын воратэгыт, нефть өвылтыт потыртэгыт, космосын алты тыламлэгыт».

Номсахтэгум, номтум нёвитэгум: әлаль өлнэ мāхум йис рүт әрыг, йис мāхум өлтул кāс сольман ёрувлэгыт? Әлаль өлнэ нāврамыт лылыт, номтыт ат нёвумты витхул алнэ кāс, боруй койнэ кāс?

Сольман әлумхолас хуриң кāсэ яктапите, тавкинатэ сёлмалтытэ?!

— Мāкем! Наң түйтын вос морги, хурил вос сүрги! Нāврамрисит систам түйтыл вос ёнгёгыт, кāсың әрыг вос әргёгыт.

Мāкем! Карыс үльпат вос люлёгыт, борыт үйт вос хайтэгыт, витыт хүлыт вос сāңхёгыт.

Мā-вит лылың үйхул вос өлзы-хүлы, сорумнепаты, туыл нōх-самынпаты, әлаль өлмаи... Тох акваг вос өлзы, акваг вос өви нот хольт, кāс хольт...

Хүнтамлэнсар, хуммус тыи өвылтыт нёхыс әрги...

НЁХС ЭРЫГ

Ам лāглың нёхс, ам кāвриң нёхс.
Ам йис мутра өнүсөгум.
Хöйт йïв товыт поргёгум,
Амки өрүг өнүсөгум.
Сäв сëс ёвтыл пилтталвëсум.
Кёр нäлүл алсавëсум.
Йис мутра өснэ нёхс
Хüлэгум,
Олэгум.
Йис өрүг өргёгум.
Элумхöлас өссыгхаты
Сöрни мä сöрни вöйил.
Элумхöлас өссыгхаты:
Эрттам нёхс сахимтäл тав
Эла йисыт өлуңкв паты.
Туп ам нёхс тынум вäглум:
Пöяр пуңкыт үнлýсум,
Вольгысум хöн най мäглыт,
Хöн пуңкыт ларгысум.
Москва хосыт яласасум,
Париж үсын ёвтсавëсум.
Манах сëс ам өрупса кäсыг
Мüйлупсаг вäрсавëсум!
Вос кос найил пилылтäвем,
Вос кос алуңкв өмталäвем —
Йис мутра өснэ нёхс
Хüлэгум,
Олэгум,
Йис өрүг өргёгум.
Элумхöлас!
Туп тай вäен:
Сöрни сахим сöрни тынэ
Сöрни хольт яныгми!

* * *

Югра нампа мāкем! Йис порат мāньси мāхум
йīв иттырман, сōрни-нāй иттырман, пуңк пин-
сит. Йис тōрум парыс. Тōрум пора парыс. Йиль-
пи йис тēлыс. Ань ос аман хōңха хāснэ хōтпа,
мāсьтыр хōтпа? Ань ос хōңха күсяй, хōңха
мāсьтыр?..

ЛУИ МА ЭРЫГ

Вий-е! Вий-е! —
Сāйкаласум
Вий-е! Вий-е!
Лылаясум.
— Вий-е! Вий-е! —
Эргēгум.
Ленин номтэ
Янытлēгум.
Мир янытыл
Расгīлум.
Мā янытыл
Кēтылум.
Вий-е! Вий-е!
Эргēгум.
Ос хōңха
Янытлēгум!
Элмхōлас
Кāстēгум!
Хāснэ кāтэ
Янытлēгум.
Эргэ наме
Янытлēгум.
Быстрицкий бойка
Кāстēгум.
Тав сōрни бой
Нефть хōнтыс.

Тав сōрни нāй —
Газ хōнтыс.
Ягофаров
Мāстыр кāтэ,
Фарман Салманов
Каюм мāтэ
Петров наме,
Урусов наме,
Лūи мāкем
Сōрни same —
Янытлыяñум,
Эргияñум.
Вий-е, Вий-е! —
Сāйкаласум!
Сёлыңыга
Ёмтапасум!
Сōрни нāй ам
Косамтасум!

Ел ат пойлтылын тōрум ларгын хотал. Сү-
лынтанэ салы өс ат пойлтылын. Минам сёс ювле
ат ёхтылын. А латың вёрми пувумтаңкве минам
нот, минам суй, минам потыр.

Хунь самынпатыс «Сибирь» латың? Тав ма-
нахурип латың? Карыс латың, талква латың,
йис латың, ты йис латың, Хуриң латың, хуритал
латың, люль латың, ёмас латың?

Лылың өлупса ляххал мир мāгыс ёмтэн ту-
маиг! Лылың өлупса ляххал ёмтэн мир мāгыс
эрғыг ам йис мāньси мирум өвылтыт.

Лылың өлупса ляххал! Наң сярмат лылың
витсам, сōрни нефть сам, хотал холт хоргёгын!

Сибирь латың ёмтэн мбайтыг, ёмтэн эргыг ам
макем өвылтыт, миркем өвылтыт.

«СИБИРЬ» ЛĀТЫҢ

«Сибирь» лāтың, йис лāтың.
Лāгаләгын — сүиң, хұнтамләгын — атың.
Сярмат хуриң хāп наң товēгын,
Номтум тумайтаңкв вōвēгын.
Йис нот уис сәңкв халт.
Йис мир ёнхыс вōт халт.
Хоталь наң ань товēгын?
Тумай хоталь вōвēгын?
Мā мир лāтңыт лūргēгын.
Иильпи әргум нёвитәгын.

Лāвыглаве: сыпыр мāхум
Лув сыс тармыл сұлынтастыт,
Мойт мā хосыт, кāс мā хосыт
Товлың мойт хольт яласасыт...
Хоса ялсыт, вāти ялсыт,
Сосса мāкве хōнтыгпасыт,
Олуңкв патсыт, хұлуңкв патсыт,
Эрыг өвым коюңкв патсыт.
Маяпавесыт Югра намыл.
Аңқватасыт күсияй самыл
Хұлыл контгын тұрыт ляльт,
Үй хāйтум вōрыт ляльт.

Мойтыгглаве: ўс тāн өсьсыт.
Йис-күрт наме хораяллыс
Нотыт халыт. Салаяллыс
Посың наме. Харыгтāвес
Харыгтāвес
Посың same.
Кучум нампа хатань хōнын.
Йис кēр войвес.
Люсь суй сумыс...
Әргигглаве; Югра мāхум
Хāпын тāлсыт,
Салы кēрсыт,

Лоңхаль нёвумтасыт,
Йильпи өрүг өвилтасыт.
Вос кос йис нот сәңквыл өви —
Ты йис латың өргүм вови
Мойтуңкве,
Эргуңкве.
Лягаләгын «Сибирь» латың —
Хұнтамләгын — суйин,
Хұнтамләгын — атың.
Товлың «Сибирь» латың
Пахың Ас холт сорги,
Сярмат хотал хорги
Макве нумы-пәлдит...
Ма мир латың халыт
Товлың суе лурги,
Макве хорамлалым,
Регкве мүйлуптадым.
Сака, сака хосан
Нәңки Сибирь посэ!..
«Сибирь» латың — Ты йис латың
Лягаләгын суйин, хұнтамләгын — атың...

Луи мәкем! Наң салыян салытәп ваттэгыт, сэмүл нёхсыт йив товыт ёнгөгыт, йис мутра хумыл үльпат сунсәгыт, витыл контгын ятт сялышолын вит киснялыл ёнгөгыт, вит киснял нуми-пәлдит сялышолын харпа хұлыт йиквегыт, атырхари торумт войкан-вокан хотаң лурги, лурги...

Луи мәкем! Суин Сибирь намыл наң намәвен.
Йильпи сир ты нам ань сүйты.

Сибирь... Пос ос холытан тәлнә посың хотал!
Сибирь... Тәңхың үсхул, борың үсхул.
Сибирь... Таи хопсат кисуп, йив товыт ханнэ
кисуп.

Сибирь... Таи буровая вышка, нефтил контгын буровая вышка.

Контгын нефть нюлыкис холт сурги. Ма хар

газ өткотиль хо́тал хольт хорги, хо́тал хольт посты.

Нефтил пүңың Сибирь, газыл тасиң Сибирь...

Сибирь... Наң көр салы, көрлөх хосыт тотхатнэ көр салы.

Наң товлыңхан, төрумн тыламланэ товлыңхан.

Сибирь... Наң ам йильпи мойтум, йильпи потыртанэ мойтум.

Наңын өвүлтүлүм. наңын потыртүлүм, хунь сәрипсөс тәлү, хунь нөх-сайкалам пумтарт палт өтвитсамыт хораёгыт, салаёгыт... Төнт ам йильпи мойтум өвүлтәгүм

Эргың сымум нёвумтәгүм,
Төрүм харын аңкватәгүм,
Эткотиль най хуриң хури
Лүрги түя хотаң турыл.
Сымумт йильпи мойт кас өви.
Макем хосыт ёмуңкө воби.

А мана мойт мак мутраң, мак пумась? Улпыл та Мә, хот нёвитахтас наң апан. Улпыл сянин турсуй, сянин өрыгсүй, пумыт өрыгсүй халт хүлнэ сянин өрыгсүй. Улпыл маньпора, мойт хольт уям маньпора...

СЯНЮМ ТУРСҮЕ

1   Бум, бум, бум!

Ты ман хөхра? Ты ман вөт? Ты ман Вөтас?

Бум! Бум! Бум!

Манос сэр-мор ворыт койп раты?

Бум! Бум! Бум!

Ати! Атомный нотыт тамле нак ат тай!

Бум! Бум! Бум!

Ялпың койпыл тай сымум раты!

2 Тук, тук, тук!
Тай өрүн сээр-мор вör?
Тук, тук, тук!
Тай өрүн ййв сāп?
Тук, тук, тук!
Сымум алпимын масхатум.
Тук, тук, тук!
Мāниг өлмүм порам коēгум.
Вāнсың түр вāтат
Номсахтым ёмыгтэгум.
Тувыл пēс йис нотыт
Мōйт хосыт тыламлэгум,
Хунь ёрум холы,
Мōйтум толы,
Ювле ёңхыгпēгум,
Хомратпāвлын
Оста ёхтыгпēгум.
Кол та пāвлыт атим,
Мир та пāвлыт атим
Ййыт люлэгыт,
Вāсыт луйгēгыт.
Порипосал вāтат
Сяңюм яласāлыс,
Анум сōтың өрүг
Тав мүйлуптāлыс.
Ййың савыңканыт
Кёлуп сүйпил понсы,
Сярмат тының сяңькем
Ам нумлума сунсы.
Савыңканыт люлэгум,
Мутра номтум коēгум.
Товлыңхāпыт тыламлэгыт
Сосса мāквēн исапēгыт.
Товлың ўйт тыламлэгыт,
Мортым мāн ялэгыт.
Түяг юв ёхтэгыт,
Эргим лоңхаль хартхатэгыт,
Луйгēгыт,

Сягтэгыт.

Тэлум маквэнл рёгың макве атим!
 Сосса маквэнл сюниң макве атим!
 Номосахтэгум,
 Тумайтэгум,
 Мутрам элаль тотыгпёгум.
 Лов тал порат,
 Сянюм усъты холам порат,
 Сянюм үлмыйт ёхтыглалыс,
 Сымум лөньсил овумлалыс.
 Хус тал порат,
 Катум ёнгум порат,
 Лаглум ёнгум порат,
 Сымумт сянюм ат харыглас,
 Эрыг совумт нөх-сайкалас.
 Ват тал порат,
 Мутрам нэглум порат,
 Лөньюсом кос харыглас,
 Эргум кос суюмлас,
 Астал тыстантэгум,
 Тумай нёвитэгум.
 Манрыг молях минас,
 Манрыг пыге хулис,
 Сянь рёгтал,
 Сянь кастал,
 Сянь соттал?
 Рут вит ватат лөлөгум,
 Тэлум макем хунтлэгум.
 Сянюмн хулавем ман ати?
 Эрың соль лылы атим...

3

Пыгкем!

Ятыл пыгкем!
 Ийвыйт похат ул тыстэн.
 Рут вит ватат
 Сымын кастэн!
 Мурмёгын — аняпилум,
 Лылың вит лылыл

Мүйлуптылум.
Ласкат вотылум,
Серах самыл сунсылум.
Хосат вотылум,
Хосат сунсылум.
Наң ань ёмтсын яныгыг,
Наң ань ёмтсын товлыңыг.
Ам наң ётын яләгум,
Касың латын хұләгум.

Мәкем ёңхи — ам ёңхәгум.
Хотал ларги — ам ларгәгум.
Ялпың лұлыл тыламләгум.
Суыг хұлыш уйгасыләгум.
Витуйл мүрмасыләгум.
Пұмтәрсит люлянтәгум
Мәньялат сәръёр хосвой үйл...
Ам мәньюй, ам яныгуй,
Ам таңхың хұл, ам товлың үй...
Ам мә-вит пыг,
Ам төрүм пыг,
Ам әква пыг,
Ам ЭҚВАПЫГРИСЬ!

Ам әрың төхтур,
Әрыг вәрнә төхтур,
Мойт тотнә төхтур,
Мә-вит хұнтлын төхтур?!
Мәкем ёңхи — ам ёңхәгум,
Мә-вит сымен хұнтамләгум.
Суйң тануп хотаң танум
Мутраң катыл нёвитәгум...

* * *

М. Светлову

Сака хоса сярмат ᄀамың өлсүм,
Сотыр тал сярмат өлсүм ам.
Сав сёс сярмат самынпатыглассум,
Сав сёс люльса сунсыс хотал сам.

Эргүңкв, йиквуңкве ёмталасум тыкос,
Паттыгләвәсүм няңра вәтын ёл.
Нәглапәләс хотыл сымтәл вәтас
Сярмат әлумхолас сөви нёл.

Йиквсүм, люсьсүм, воритотсүм сав сёс
Люньсюм ёт ам рамыгләвәсүм мәнн.
Эрың сымум полям толхпат нёвсис,
Полям толхпа төргыс сярмат тан.

Маньсит пилсүт, маньсит астал люсьсүт:
Мось кос роттыг тыт вос хүи тав.
Тувыл астал түйтүт халыт суссүт.
Нотыт палыт васыт тамле сав.

Тувыл ос нөх, нөх ам квалыглассум,
Савыңканыл квалыглассум хунь:
Хотты нәрись пукит самынпатыглассум.
Хотты нәквен варыглассум сюнь.

Катыг — лаглыг боссүт иильпи нёвыль
Тут пёс йис агум биңсис сым.
Эрың ёстыглассум иильпи товыль —
Сымумт үнлүс агмың маньси сым.

Иильпи нот,
Иильпи нот ань тэлүс,
Сюниң эрыг эргантэгум ам.
Сярмат хотал макемн исапалыс:
Мовиньт вильтыл хүнтлы эргум мам.

Мāпорс ўйл хунь пыл контги пāвыл —
Нāврамаквел контги кāсаң кол.
Сунанува ат тēлāвет пумыл,
Коланува ат патēгыт ёл.

Сāлыянув тēлы ат юсēгыт,
Ворт ат ўты сāлыпурнэ ўй.
Агумвāрнēутыт ат сусēгыт,
Сяр ат суйты тамле ёрыг -- суй:

«Мāн минēва, мāкев хūлилува,
Самынпатуңкв воссыг ат таңхēв.
Түйтын лап-тотāвет ёсанува,
Сэмым нёхыс коюңкв ат патēв»

Хұлыл, сōтыл контги Асум,
Сярмат нёрың хұмпыл ёңхи.
Люньсиң лулы хунь пыл рoңхи —
Суйты мāньси ёрыг — кāсум.

Уй хольт ам ат түйтхатēгум:
Порхай халыт ёргантēгум.
Ам кос сёрни хoтал ати, —
Анумн ёри постуңкв эти.

Миумн рēгкве тотуңкв ёри,
Миум үри сүиң ёрыг.
Самум хoтал хольт вос хорги,
Сұпумт мāньси сōт вос лұрги.

Эргыт сōль вос тыламлēгыт,
Сালыт хольт вос сұлынтēгыт
Түя хольт вос уи, уи.
Миумн йильпи ёрыгсue.

Книгат хансым өргүт (Содержание)

Юван Шесталов — мāнъси мāхум тāн поэта- ныл. В. Солоухин. Толмасыләвес Е. И. Ромбан- деева	5
Лёңх латың	11
Аквнект ам йипыг өрыг хүләгум	13
Нюлтэгум	14
Сäрысь	14

Овыл өрыг

«Тöрүм совыт хүсантэгыт...»	26
Сäйкалэгум	27

Китыт өрыг

Үйт	64
Тулыглап	66

Хүрмит өрыг

Сäй	86
Миснэ	87
«Сымум ратгалтахтыс...»	88
«Атырхари тöрүм сам...»	89
«Посал вöллит...»	89
«Мён сыманмён этэ-хöтäl ёмсыг...»	90
Нац тালын	90
«Тöрүм хосыт нэ уй сусы...»	91
«Тöрүм хуриң үйил суртги...»	91
«Мён акв пöхат үнлүсмёна...»	92
«Хунь марсюмыг ёмты юртан ёт...»	92
Кёр туйт	93
Сöрни-най	100
«Нац хурин өрупсаныл...»	102
Россия	103
Алпыл	104

Нилыт өрыг

«Ийв тальхыт нянра вöт вöты...»	108
Иттырма	110

Атыт өрыг

«Латың сярмат сәр-мор вор үй...»	122
Вор нюлы латың	123
Хұлыт	123
Юй-быыл хотаң өрыг	125
Иис хури	127
Дирижёр	128
Полысь	130
Сым	131
«Руманумын хонтвёсум...»	132
Хус нот вортолнутыт	133
Иттырма иң лылдың	135
Сярысь әтпос	137
Ахвтас йывыт	139

Хотыт өрыг

Ас ос Нева я	142
Юлиан	143

Сатыт өрыг

«Писаль ат өнъсөгум...»	158
Кара-юяя	158
Най вос хорги	168

Нёлоловыт өрыг

«Ул роңхен, ул каен!..»	170
Сәр-мор вор тумай	171
Товлыңхапыт	172
Ахвтас өрыг	174
«Мана хасьтал найкве...»	176
Мансын тумай	176
Супыг люньесь	177
Нёхс өрыг	179
Луи ма өрыг	180
«Сибирь» латың	182
Сянюм турсуе	184
«Сака хоса сярмат әгмың олсум...»	188

Шесталов Ю.

III 51   Нюолы Эрыг = Языческая поэма: Поэма. — Свердловск: Сред.-Урал. кн. изд.-во, 1984. — 192 с. с ил. портр.

В пер.: 1 р. 10 к. 1000 экз.

Книга известного мансийского советского поэта лауреата Государственной премии РСФСР им. М. Горького издается на родном языке. Она представляет собой большое поэтическое полотно, вобравшее лучшие стихотворения и поэмы, подчиненные единому замыслу и композиции, проникнутые общим мироощущением.

Духовные богатства за многие столетия, накопленные мансиjsким народом в легендах, обрядах, песнях, осмыслены художником, которому близки тревоги и свершения современности.

4702370000-071
III ————— 40-84
M158(03)-84

ББК 84 Ma

**Юван
Николаевич
Шесталов**

Нюолы Эрыг

Редактор
М. Федотовских

Редактор
мансиjsкого текста
Е. Ромбандеева

Художник
Г. Кетов

Художественный
редактор
А. Вахмин

Технический
редактор
Л. Голобокова

ИБ № 1169.
Сдано в набор 25.01.84.
Подписано в печать 18.06.84.
НС 12 227.
Формат 75×90 $\frac{1}{32}$.
Бумага офсетная № 1.
Школьная гарнитура.
Офсетная печать.
Усл. печ. л. 7,5. Усл. кр.-отт. 15,2.
Уч.-изд. л. 8,5.
Тираж 1000. Заказ 124.
Цена 1 р. 10 к.
Средне-Уральское книжное
издательство, 620219,
Свердловск,
ГСП-351, Малышева, 24.
Текст набран на фабрике
«Детская книга» № 2, 193036,
Ленинград, ул. 2-я Советская, 7.
Типография издательства
«Уральский рабочий»,
620151, Свердловск,
пр. Ленина, 49.

266762004
Окружная библиотека

